Lokalna Grupa Działania
„Północne Mazowsze”

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
na lata
2023 - 2027

CHOJNOWO, LIPIEC 2026

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Dofinansowane przez Unię Europejską

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego 4

1.1 Nazwa LGD i forma prawna 4

1.2 Historia powstania LGD i doświadczenie 4

1.3 Wykorzystanie możliwości partnerstwa w celu opracowania i realizacji LSR na okres od 2023 do 2027 roku. 5

1.4 Struktura LGD 6

1.5 Organ decyzyjny 7

1.6 Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym oraz mechanizmy w zakresie zarządzania 8

1.7 Zasady funkcjonowania 8

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR 10

2.1 Uwarunkowania przestrzenne 10

2.2 Uwarunkowania społeczno-gospodarcze 11

2.3 Uwarunkowania środowiskowe 17

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR 18

3.1 Partycypacja w czasie przygotowania LSR 18

3.2 Partycypacja w czasie wdrażania LSR 22

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR 24

4.1 Analiza SWOT 24

4.2 Zagospodarowanie przestrzenne/ układ osadniczy/ dostęp do infrastruktury 26

4.3 Charakterystyka gospodarki/ przedsiębiorczości 26

4.4 Rynek pracy 28

4.5 Działalność sektora społecznego 28

4.6 Problemy społeczne 29

4.7 Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji 30

4.8 Kultura 30

4.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału do rozwoju turystyki 31

4.10 Rolnictwo i rynek rolny 31

4.11 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu wdrażania LSR 31

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia 32

5.1 Spójność 32

5.2 Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR 37

5.3 Wartość dodana podejścia LEADER 37

Rozdział VI Cele i wskaźniki 39

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 43

7.1 Charakterystyka LSR 43

7.2 Zasady wyboru i oceny operacji 43

7.3 Kluczowe cele i założenia procedur i lokalnych kryteriów wyboru 45

7.4 Dodatkowe warunki kwalifikowalności. 46

7.5 Lokalne kryteria wyboru operacji. 46
7.6 Definicja innowacyjności. 47
7.7 Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru. 49
Rozdział VIII Plan działania 49
Rozdział IX Plan finansowy LSR 50
Rozdział X Monitoring i ewaluacja 52
10.1 Zasady monitoringu i ewaluacji 52
10.2 Sposób wykorzystania wyników z monitoringu i ewaluacji 53
10.3 Procedura ewaluacji i monitoringu 54
10.4 Źródło danych. 55
Załączniki do LSR: 57
Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia 57
Formularz 2: Plan działania 58
Formularz 3: Budżet LSR 61
Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR 62

Rozdział 1 Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1 Nazwa LGD i forma prawna

Lokalna Grupa Działania „Północne Mazowsze" jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem, o celach niezarobkowych. Podstawą funkcjonowania jest Statut wraz z ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261). Wszelkie działania prowadzone przez LGD „Północne Mazowsze" są zgodne ze Statutem, tj. z niego wynikają i nie są z nim sprzeczne. Pozostałe podstawy prawne wynikają z następujących przepisów:

- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, z późn. zm.),
- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021, str. 159-706).

W zakresie przepisów krajowych działalność LGD „Północne Mazowsze" opiera się w szczególności na ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943, z 2023 r. poz.412), zwanej dalej „ustawą RLKS"; ustawie z dnia 8 kwietnia 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. z 2023 poz. 412), a także innych aktach prawnych dotyczących Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz działalności LGD.

Nadzór nad działalnością LGD „Północne Mazowsze" sprawuje Marszałek Województwa Mazowieckiego. Jest to stowarzyszenie „specjalne", gdyż obok Walnego Zebrania Członków, Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej, funkcjonuje dodatkowy organ – Rada, która podejmuje decyzje w sprawie wyboru oraz ustalenia kwoty wsparcia projektów realizowanych w ramach LSR.

1.2 Historia powstania LGD i doświadczenie

Lokalna Grupa Działania „Północne Mazowsze" zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 30 grudnia 2015 r. bazuje na doświadczeniu zebranym w ramach działalności Fundacji Partnerska Grupa Lokalnego Działania „Ciuchcia Krasińskich" w latach 2004 – 2015 w ramach schematu I Programu LEADER+ oraz LEADER PROW 2007-2013. Ówczesna LGD powstała z inicjatywy 4-ech sąsiadujących ze sobą gmin wchodzących w skład powiatów przasnyskiego i makowskiego: Krasne, Karniewo, Czernice Borowe oraz Przasnysz. Skutecznie realizowała założenia nie tylko projektu w ramach programu Leader+, ale również kilkunastu innych projektów realizowanych z funduszy krajowych i unijnych oraz lokalnej strategii rozwoju na lata 2007-2013.

W ramach transformacji LGD „Ciuchcia Krasińskich" w roku 2008 nastąpiło jej powiększenie w obszarze swojego działania, poszerzając partnerstwo o kolejne 12 gmin wchodzących w skład powiatów przasnyskiego, ciechanowskiego i mławskiego. W roku 2011 do LGD przystąpiła również 17-gmina Gołymin-Ośrodek.

W związku z brakiem możliwości uczestniczenia w perspektywie finansowej 2014-2020 wynikającym z niedopuszczenia w konkursie dla LGD lokalnych grup działania działających w formie fundacji, w 2015 roku nastąpiło zawiązanie nowej Lokalnej Grupy Działania „Północne Mazowsze" korzystając z zasobów gospodarczych, administracyjnych i potencjale ludzkim w postaci wykwalifikowanego personelu biura i organów lokalnej grupy działania „Ciuchcia Krasińskich". Do nowoutworzonej LGD również w 2015 roku przystąpiło miasto Przasnysz, które nie mogło uczestniczyć ze wsparcia w ramach PROW 2007-2013 ze względu na ograniczenie liczby mieszkańców. W tym samym roku z LGD wystąpiła gmina Chorzele. W perspektywie finansowej 2014-2020 LGD liczyła 17 gmin.

W latach 2014-2020 Lokalna Grupa Działania "Północne Mazowsze" realizowała projekty związane z różnymi dziedzinami życia, m.in. turystyką, edukacją, kulturą, ochroną przyrody, rolnictwem i małymi przedsiębiorstwami. Działania realizowane były w ramach 3 celów ogólnych: 1) Wzrost kapitału ludzkiego i społecznego na obszarze LGD; 2) Rozwój przedsiębiorczości i kapitału gospodarczego obszaru LGD; 3) Wykorzystanie kapitału przyrodniczego i kulturowego obszaru LGD. Działania te miały na celu poprawę jakości życia mieszkańców obszaru oraz zwiększenie atrakcyjności turystycznej i gospodarczej regionu, wzmacniały partnerstwo obszarowo i strukturalnie, wpływały na partycypację i większe zaangażowanie społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i instytucji publicznych w inicjatywach podejmowanych przez LGD. Partnerstwo działało mniej formalnie i czerpało korzyści z podejmowanych działań w postaci powiększającej się liczby członków LGD, pozyskiwaniu dotacji z innych instrumentów finansowych, szerokiej autopromocji obszaru LGD oraz osiągnięcia zakładanych celów i wskaźników.

W realizowanej strategii szczególny nacisk kładziony był na ekonomiczne wykorzystanie zasobów społecznych,

kulturowych i przyrodniczych, tworzenie nowych miejsc pracy, innowacyjność i konkurencyjność oraz proekologiczność i proklimatyczność działań rozwojowych. Obecnie budowana strategia opierać się będzie na zbliżonych założeniach, włączając w to dodatkowo obszary marginalizowane lub pomijane w poprzednich latach, w tym wsparcie inwestycji w zdolności w zakresie wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych, wsparcie strategii inteligentnych wsi czy rozwój gospodarstw rolnych.

W perspektywie finansowej 2007-2013 oraz 2014-2020 zrealizowano dwa międzyregionalne projekty współpracy z innymi lokalnymi grupami działania z Polski oraz dwa międzynarodowe projekty współpracy z partnerami z Litwy. Były to projekty rozwijające partnerstwa turystyczne, społeczne, opierające się na wymianie doświadczeń, poznaniu dobrych tradycji i praktyk oraz przeniesieniu ciekawych pomysłów na obszary partnerskich LGD. Dodatkowo projekty zakładały zakup infrastruktury turystycznej i promocyjnej, a także rekreacyjnej. Poza nimi LGD realizowało również projekty współpracując instytucjami wspierającymi ekonomię społeczną jak Mazowiecki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej czy projekty z zakresu wsparcia obszarów wiejskich w ramach funduszy Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Partnerami w realizowanych projektach byli: Fundacja Hodowców Polskiej Białej Gęsi, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA, Powiat przasnyski, Lokalna Grupa Działania „Przyjazne Mazowsze", Mazowiecka Wojewódzka Komenda OHP w Warszawie, Powiatowy Urząd Pracy w Przasnyszu czy Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie. Były to projekty głównie edukacyjne i szkoleniowe w obszarze integracji i aktywizacji społecznej mieszkańców LGD. Zebrane doświadczenie oraz wymieniony potencjał administracyjny i umiejętności wykorzystane będą również w nowej perspektywie na lata 2023-2027, co zaowocuje kolejnymi projektami realizowanymi we współpracy także z innymi partnerami, zarówno z subregionu województwa mazowieckiego czy organizacjami i partnerami z obszaru Unii Europejskiej.

Realizacja projektów przyczyniła się również do potrzeby partnerstwa w LGD, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom innych organizacji i instytucji. Podobnego rodzaju projekty realizowały również lokalne partnerstwa, NGO's, gminy, które również mogły partycypować w przedsięwzięciach organizowanych przez LGD. Dowodzi to, że LGD budowała to partnerstwo nieprzerwanie, angażując lokalnych liderów i zasoby gospodarcze realizując tym samym założenia i osiągając cele Lokalnej Strategii Rozwoju. Tworzenie partnerstwa nie zakończyło się zatem na etapie obecnej perspektywy finansowej, ale tworzy się nadal angażując społeczność lokalną i przewidując działania realizowane w perspektywie finansowej na lata 2023-2027.

LGD „Północne Mazowsze" w latach 2014 – 2020 podczas swojej działalności prowadziła usługi doradcze i szkoleniowe, stacjonarne oraz mobilne wizytując w gminach z obszaru LGD, w celu wspierania nie tylko w zakresie bieżącej informacji o postępach w realizacji LSR, naborach wniosków, sposobach pozyskania wsparcia czy informowaniu o szkoleniach organizowanych na obszarze LGD, ale również wspierała społeczność lokalną ogólnie, podejmowała czynności, które wykraczały poza ramy zadań wynikających z LSR i stanowiły duże wsparcie do budowania naszego partnerstwa. Były to różnego rodzaju wydarzenia okolicznościowe, dożynki, otwarcia świetlic wiejskich, uczestnictwo w posiedzeniach rady gmin, szkolenia informacyjne organizowane przez lokalnych liderów, wyjazdy promujące LGD na targach, piknikach czy festynach.

1.3 Wykorzystanie możliwości partnerstwa w celu opracowania i realizacji LSR na okres od 2023 do 2027 roku.

Jednym z najważniejszych celów funkcjonowania LGD "Północne Mazowsze" jest budowanie i wzmacnianie kapitału społecznego obszaru objętego LSR. Ta inicjatywa skupia się na umacnianiu więzi społecznych, opartych na wspólnej tożsamości, tradycji i kulturze. Mieszkańcy aktywnie angażują się w oddolne działania i inicjatywy, wykorzystując potencjał kulturowy i turystyczny, aby bezpośrednio zaspokajać zgłaszane potrzeby. Te działania przyczyniają się do wzmocnienia lokalnej tożsamości oraz budowania silnych więzi społecznych.

Nabycie zdolności do implementacji oddolnego podejścia Leader wymaga czasu, umiejętności szybkiej adaptacji do zmian oraz budowy formalnych i nieformalnych narzędzi współpracy i wykorzystywania nietypowych metod komunikacji. Podczas konsultacji z lokalną społecznością i przedstawicielami zidentyfikowanych grup interesów na obszarze objętym LSR, wyrażano chęć i potrzebę kontynuowania wcześniej podejmowanych działań, które wpływają na integrację, tworzenie miejsc pracy, rozwój kultury i zachowanie lokalnego dziedzictwa. Mieszkańcy wskazywali również na konieczność podjęcia działań mających na celu wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, takich jak osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, kobiety, rolnicy z małych gospodarstw lub osoby poszukujące zatrudnienia. Dokładna analiza oczekiwań mieszkańców pozwoliła na opracowanie celów LSR, które w pełni odpowiadają na potrzeby rozwojowe obszaru. Dlatego LGD "Północne Mazowsze" będzie wykorzystywać dostępne mechanizmy aktywizacji, które są znane z poprzednich programów, aby były łatwiejsze do wdrożenia i adekwatne do oczekiwań beneficjentów i grup docelowych.

Realizacja wszystkich podejmowanych działań będzie możliwa dzięki merytorycznie przygotowanym pracownikom LGD "Północne Mazowsze" i odpowiedniemu wsparciu organizacyjnemu. Podstawowym filarem efektywnego funkcjonowania jest Biuro LGD "Północne Mazowsze". Każdy pracownik zatrudniony w biurze posiada odpowiednią wiedzę i umiejętności w zakresie opracowywania, aktualizacji i realizacji dokumentów strategicznych, w tym LSR.

Nabywanie kompetencji odbywa się poprzez udział w szkoleniach teoretycznych oraz zaangażowanie w działania prowadzone przez LGD. Wymagane kompetencje na poszczególnych stanowiskach są określone w regulaminie pracy biura. Obowiązki pracowników nie ograniczają się jedynie do przygotowywania dokumentacji konkursowej, oceny wniosków, zawierania umów, rozliczania projektów, monitorowania i ewaluacji, oraz udzielania bezpłatnego doradztwa. Pracownicy również realizują Plan szkoleń, Plan komunikacji, własne projekty, a także wspierają prace zarządu i organizację spotkań członków. Biuro

LGD nie ogranicza się jedynie do pracy stacjonarnej, ale jest także mobilne i aktywnie angażuje się w interakcje z lokalną społecznością poprzez organizację spotkań terenowych. Działania biura LGD "Północne Mazowsze" cieszą się wysokimi ocenami respondentów z przeprowadzonych badań ankietowych i wnioskodawców, którzy zostali poddani pogłębionym wywiadom. Doceniono organizację pracy, kompetencje, fachowe umiejętności oraz pozytywne podejście i zaangażowanie pracowników.

LGD „Północne Mazowsze" posiada stacjonarne biuro, otwarte przez 5 dni w tygodniu, wyposażone w niezbędny sprzęt oraz profesjonalną stronę Internetową i profil w mediach społecznościowych. Biuro jest zlokalizowane w miejscowości Zielona 24.

Istotnym wsparciem w podejmowanych działaniach było zaangażowanie członków Zarządu i innych organów LGD „Północne Mazowsze", którzy wykorzystywali swoją wiedzę i doświadczenie zawodowe do realizacji LSR. Jako lokalni liderzy, stanowią również inspirujący przykład dla mieszkańców, zachęcając ich do podejmowania własnych inicjatyw na rzecz społeczności.

Umiejętności są także wynikiem udziału w szkoleniach i warsztatach, wyjazdach studyjnych i innych formach podnoszenia kwalifikacji, w których uczestniczyli pracownicy Biura „Północne Mazowsze" Członkowie Zarządu oraz Rady. W latach 2016 - 2022 w ramach Planu szkoleń zorganizowano 34 szkolenia – 5 dla Rady Stowarzyszenia i 29 dla pracowników LGD.

Widoczne jest, że główną wartością dodaną LGD "Północne Mazowsze" wynikającą z LEADERA jest współpraca, która znacząco wpływa na zwiększenie potencjału LGD w zakresie realizacji LSR na lata 2023-2027.

1.4 Struktura LGD

Strukturę organizacyjną LGD „Północne Mazowsze" reguluje Statut i właściwe przepisy. Funkcjonują w nim cztery organy: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada oraz Komisja Rewizyjna. W skład władz wchodzą osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje niezbędne do prawidłowej pracy LGD.

Partnerstwo LGD wśród członków oraz organów tworzą przedstawiciele trzech grup interesów sektorów: publicznego, gospodarczego oraz społecznego, w tym osoby młode, osoby starsze i grupy osób w niekorzystnej sytuacji, (co najmniej po jednym przedstawicielu każdej grupy interesu z każdej gminy) co potwierdza § 1 Statutu. W roku 2015 liczba przedstawicieli LGD liczyła 68 członków, natomiast do dnia 02.06.2023 r. liczba ta wzrosła do 114 podmiotów, co potwierdza, że partnerstwo bardzo dynamicznie się rozwija.

Przez grupę interesu należy rozumieć grupę jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści publicznych, gospodarczych albo społecznych. Jednocześnie zasada ta nie stoi w sprzeczności z możliwością jednoczesnego reprezentowania grup interesu innych niż grupy interesu sektorów.

Aby właściwie przyporządkować członków do grup interesu, zastosowano metodę kolejnych wykluczeń, gdzie potwierdzenie przynależności do grupy interesu sektora publicznego wykluczało reprezentację innych grup. Jeśli brakowało takiego potwierdzenia, kolejnym krokiem było sprawdzenie przynależności do grupy interesu sektora gospodarczego. Jeśli i to nie zostało potwierdzone, członek był uznawany za reprezentanta grupy interesu sektora społecznego. Weryfikacja przynależności do grupy interesu odbywa się na podstawie informacji dostarczonych przez członków i sprawdzonych przez Biuro LGD, uwzględniając stan faktyczny i dokumenty potwierdzające przynależność.

Lista członków jest publicznie dostępna na stronie internetowej LGD "Północne Mazowsze" oraz stacjonarnie w biurze.

Podmioty wchodzące w skład grupy interesu sektora publicznego to przedstawiciele Gmin i Miasta Przasnysz wchodzących w skład obszaru LGD a także publiczne instytucje im podległe. Grupę interesu sektora gospodarczego reprezentują podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terenie objętym LSR oraz rolnicy. Grupę interesu sektora społecznego reprezentują OSP, NGO's, przedstawiciele KGW i osoby fizyczne. Podczas diagnozy przeprowadzonej w ramach przygotowań do budowy niniejszej LSR nie wyznaczono żadnej innej grupy interesu.

W składzie organów, tj. w Radzie i Zarządzie znaleźli się seniorzy i osoby młode. Rekomendacje w tym zakresie zostały zawarte w Statucie (§ 15 i 18). Dodatkowo w składzie Rady mamy przedstawiciela lokalnej OSP, stowarzyszenia oraz wspomnianych wyżej przedstawicieli grupy interesu sektora publicznego, gospodarczego i społecznego.

Doświadczenia zdobyte dotychczas w realizacji LSR jednoznacznie potwierdzają, że współpraca różnych środowisk i grup interesów jest kluczowym czynnikiem determinującym skuteczne wdrożenie założeń LSR. W związku z tym, od samego początku istnienia LGD "Północne Mazowsze" przestrzegamy zasady otwartego przyjmowania nowych członków, zapewniając swobodny i niedyskryminujący dostęp do członkostwa. Procedury dotyczące rozszerzania i zmiany składu są określone w przepisach Statutu LGD, mianowicie w § 7. Członkostwo jest nabywane na podstawie decyzji Zarządu LGD po złożeniu deklaracji przystąpienia do LGD "Północne Mazowsze". W przypadku osób prawnych wymagane jest również uzyskanie uchwały organu reprezentującego tę osobę prawną. Nie ma żadnych dodatkowych ograniczeń dotyczących członkostwa. Członkami LGD są zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne zamieszkujące lub posiadające siedzibę na obszarze objętym LSR. Jednakże, mając na uwadze cele i charakter działalności LGD "Północne Mazowsze", umożliwiamy również współpracę z podmiotami, które nie posiadają osobowości prawnej (§ 7 Statutu).

W ramach LGD "Północne Mazowsze", wśród członków stowarzyszenia znajdują się także osoby narażone na wykluczenie społeczne. Ich identyfikacja została przeprowadzona w trakcie diagnozy obszaru objętego LSR. Propozycja uwzględnienia tych grup wynikała z Planu Strategicznego dla WPR na lata 2023-2027 i została poprzedzona dogłębnymi badaniami i analizami. Mieszkańcy, którzy brali udział w spotkaniach i badaniach ankietowych, wskazali na konieczność wsparcia seniorów (osób powyżej 60 roku życia), ludzi młodych (osób do 25 roku życia) oraz osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, takich jak osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, kobiety, rolnicy z małych gospodarstw lub osoby poszukujące zatrudnienia. Ten katalog został uznany za adekwatny do obszaru LSR oraz wyzwań, z jakimi należy się zmierzyć. Metody komunikacji z tymi grupami zostały odpowiednio opisane w planie komunikacji LGD "Północne Mazowsze".

W LGD „Północne Mazowsze" również zapewniona jest kadencyjność organów, takich jak Rada, Zarząd i Komisja Rewizyjna, które pełnią swoje funkcje przez okres 7 lat. Zgodnie z zapisami Statutu (§ 10), nie jest możliwe jednoczesne pełnienie funkcji członka Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady. Skład władz Stowarzyszenia obejmuje osoby posiadające niezbędne kwalifikacje do efektywnego działania LGD.

Kadencyjność poszczególnych organów w LGD "Północne Mazowsze" spełnia kilka istotnych funkcji. Przede wszystkim zapewnia zmianę władzy i umożliwia rotację osób odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji i zarządzanie. Takie podejście sprzyja demokratycznemu funkcjonowaniu organizacji, eliminuje ryzyko skumulowania władzy w rękach pojedynczej osoby lub grupy, a także umożliwia większej liczbie członków uczestnictwo w procesie podejmowania decyzji.

Kadencyjność w organizacji pozwala również na wprowadzenie świeżych perspektyw i nowych pomysłów. Nowi członkowie obejmujący stanowiska mogą wnosić różnorodne aspekty i doświadczenia, co ułatwia wprowadzanie innowacji i dostosowywanie się do zmieniających się warunków.

W celu wzmocnienia współpracy i zaangażowania członków LGD „Północne Mazowsze", regularnie będą organizowane spotkania członków, na których uwzględniane będą ich opinie i podejmowane decyzje. Członkowie zostaną zachęceni do dzielenia się wiedzą i doświadczeniem, co przyczyni się do pogłębiania współpracy.

LGD "Północne Mazowsze" będzie również wspierać rozwój umiejętności i kompetencji swoich członków. Istotnym elementem struktury działania Stowarzyszenia jest częste korzystanie z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji, co zostało ustalone w § 14 Statutu. W tym celu zostaną utworzone specjalne grupy tematyczne, takie jak grupa ds. LSR, Zarządu i Walnego Zgromadzenia. Dzięki temu skoncentrowanie się na konkretnych zagadnieniach będzie bardziej efektywne i skuteczne.

1.5 Organ decyzyjny

W LGD „Północne Mazowsze" funkcję organu decyzyjnego, odpowiedzialnego za wybór operacji do finansowania w ramach LSR, pełni Rada. Jest to organ powołany przez Walne Zebranie Członków spośród wszystkich członków Stowarzyszenia. Wybór Przewodniczącego, dwóch Wiceprzewodniczących i Sekretarza Rady odbywa się spośród członków Rady. Zgodnie z zapisami Regulaminu Rady (§ 3 ust. 6), Członek Rady nie może jednocześnie być członkiem Komisji Rewizyjnej, Zarządu lub pracownikiem Biura LGD.

Członkowie Rady, którzy są osobami fizycznymi, biorą udział w pracach Rady, w tym głosują nad uchwałami osobiście. W przypadku członków, którzy są osobami prawnymi, reprezentacja w głosowaniu odbywa się przez osoby uprawnione do reprezentowania tej osoby prawnej na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów. Nie jest dopuszczalne udzielenie dalszego pełnomocnictwa w tym zakresie.

W LGD "Północne Mazowsze", decyzje Rady są podejmowane drogą konsensusu, bez przyznawania decydującej roli jakiejkolwiek grupie interesów. Zgodnie z przepisami rozporządzenia 2021/1060, Rada składa się z przedstawicieli publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych, gdzie żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Aby przyporządkować członków Rady do konkretnych grup interesów, stosuje się metodę kolejnych wykluczeni opisaną powyżej. Status członka Rady w innych grupach interesów jest ustalany na podstawie dokumentów potwierdzających przynależność do danej grupy.

Podstawowym narzędziem weryfikacji przynależności członków Rady do grup interesów jest Rejestr interesów / deklaracja bezstronności, która jest weryfikowana przez biuro LGD "Północne Mazowsze". Obowiązkiem członków Rady jest wypełnienie Rejestru interesów / deklaracji bezstronności zgodnie ze stanem faktycznym i bez zatajania informacji objętych tym dokumentem. Rejestr interesów umożliwia identyfikację powiązań członków Rady z wnioskodawcami. Jeśli członek Rady złoży deklarację niezgodną ze stanem faktycznym lub celowo zatai informacje objęte Rejestrem interesów, może zostać wykluczony ze składu Rady.

Rada LGD „Północne Mazowsze" składa się z 15 członków. W jej składzie zasiada 6 reprezentantów grupy interesu sektora publicznego, 3 sektora gospodarczego i 6 sektora społecznego. Wszyscy członkowie Rady posiadają stosowny dokument potwierdzający przedstawicielstwo danego sektora oraz grupy interesu. W Radzie zasiada także między innymi senior (osoba, która ukończyła 60 rok życia).

Nadrzędną funkcją Rady pozostaje decyzyjność w zakresie oceniania i opiniowania wniosków składanych do LGD. Obowiązkowym zatem będzie uczestniczenie w szkoleniach dotyczących oceny wniosków i poprawnego stosowania w trakcie oceny lokalnych kryteriów wyboru operacji. W większości członkowie Rady posiadają także dodatkowe doświadczenie w postaci realizacji projektów w ramach PROW 2007-2013 oraz innych instrumentów finansowych. Członkowie grupy interesu sektora

publicznego posiadają dodatkowo bogate doświadczenie i przygotowanie administracyjne w związku z pełnionymi funkcjami w swoich instytucjach. Także przedstawiciele grupy interesu sektora społecznego realizowali w ramach swoich organizacji pozarządowych projekty społeczne i uczestniczyli w różnego rodzaju szkoleniach poszerzających ich kompetencje i kwalifikacje.

1.6 Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym oraz mechanizmy w zakresie zarządzania

Rada Stowarzyszenia LGD "Północne Mazowsze" działa na podstawie ustalonego Statutu oraz własnego regulaminu, które szczegółowo opisują zasady jej pracy, procedury i wytyczne. Proces podejmowania decyzji opiera się na zasadach pogłębionego partnerstwa i kolegialności. W ramach wyłącznej kompetencji Rady znajdują się m.in. wybór operacji oraz ustalanie kwoty wsparcia zgodnie z odpowiednimi przepisami.

Wybór operacji w ramach Wdrażania LSR, jest dokonywany z zastosowaniem procedury zapewniającej bezstronność członków Rady, przy uwzględnieniu obowiązujących kryteriów wyboru operacji oraz zapewnieniu składu Rady zgodnego z wymaganiami określonymi w art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060 lub wymogu, zgodnie z którym pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji, określonego w art. 33 ust. 3 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060.

Wybór operacji jest podejmowany w formie uchwały Rady, wymagającej zwykłej większości głosów przy obecności co najmniej połowy uprawnionych do głosowania członków. Rada posiada skuteczne mechanizmy, które gwarantują bezstronność i rzetelność w procesie wyboru operacji. Kontroluje się przynależność członków Rady do określonych grup interesu na obszarze LGD „Północne Mazowsze" oraz wymaga wypełnienia deklaracji bezstronności dla każdego projektu. Złożone deklaracje są weryfikowane.

W przypadku wątpliwości co do bezstronności członka Rady, szczególnie jeśli jest on wnioskodawcą, reprezentuje wnioskodawcę, ma z nim stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony lub reprezentuje przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem wnioskodawcy, ten członek nie uczestniczy w procesie wyboru danej operacji. Oznacza to, że powinien opuścić salę co najmniej podczas głosowania nad tą operacją.

Proces oceny, wyboru, dokumentacji i zgodności formalnej jest monitorowany przez Komisję Skrutacyjna. Komisja składa się z dwóch członków, wybieranych na początku posiedzenia Rady. Jej zadaniem jest m.in. obliczanie wyników głosowań, kontrola kworum, sprawdzanie zgodności ocen wniosków, weryfikacja rejestru interesów członków oraz deklaracji bezstronności i poufności. Ten mechanizm jest również stosowany w procesie wyboru grantobiorców.

Proces decyzyjny jest zorganizowany tak, aby ci, którzy podejmują decyzje dotyczące operacji lub grantobiorców, mieli odpowiednie przygotowanie merytoryczne. Dlatego Rada LGD "Północne Mazowsze" zapewnia plan szkoleń, które obejmują warsztaty dotyczące oceny procedur i lokalnych kryteriów wyboru. Na zakończenie każdego szkolenia przeprowadzany jest test lub egzamin w celu zweryfikowania wiedzy członków Rady dotyczącej zapisów LSR.

Ten system zapewnia beneficjentom, że każdy wniosek zostanie oceniony przez kompetentny zespół osób, które posiadają odpowiednie przygotowanie merytoryczne.

W codziennym funkcjonowaniu wdrożono skuteczne mechanizmy zarządzania, które gwarantują zdolność do realizacji LSR. Zaliczamy do nich:

- potencjał partnerstwa, wynikający z synergii i wzajemnego wsparcia, które powstaje, gdy różne podmioty łączą swoje zasoby, umiejętności i cele, aby osiągnąć wspólne rezultaty (szerszy opis znajduje się w rozdziale 1.8 Standardy partnerstwa),
- skuteczną komunikację (opartą nie tylko na informowaniu, ale również na udzielaniu doradztwa przez pracowników Biura LGD Północne Mazowsze, organizowaniu szkoleń i warsztatów, ułatwianiu kontaktów z innymi partnerami co pomaga w budowaniu zaufania i mobilizowaniu lokalnej społeczności do udziału w procesie rozwoju),
- wybór operacji wraz z określeniem lokalnych kryteriów wyboru, co odzwierciedla rozdział VII niniejszej LSR),
- posiadanie Planu działania opartego na lokalnych potrzebach i potencjałach (opisany szerzej w rozdziale VIII niniejszej LSR),
- skuteczny Plan finansowy, zapewniający odpowiednie wykorzystanie środków – co odzwierciedla rozdział IX niniejszej LSR),
- monitorowanie postępów i ewaluację realizacji LSR - pozwalające na ocenę, czy cele są osiągane, czy podejmowane działania są skuteczne, a alokowane środki są wykorzystywane efektywnie (co zostało opisane w rozdziale X niniejszej LSR).

1.7 Zasady funkcjonowania

Funkcjonowanie LGD regulują podstawowe dokumenty obligatoryjne i wynikające z przepisów prawa, m.in. Ustawy Prawo o Stowarzyszeniach. Podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami LGD „Północne Mazowsze" zapewnia rozdział funkcji decyzyjnej od zarządczej, co reguluje Statut LGD, uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Statut jest podstawowym dokumentem prawnym regulującym działalność stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Północne Mazowsze", który zawiera określenie jednostek i władz w LGD, tryb ich powoływania i wyboru, uprawnienia, cele i działania LGD, podział kompetencji oraz zasady przystępowania na członka stowarzyszenia.

Szczegółowo tryb działania LGD określa Regulamin Organizacyjny, uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Dokument ten jest podstawowym dokumentem zawierającym regulacje organizacyjne LGD, związane z trybem pracy organów Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Rady i Biura LGD oraz określającym kompetencje i szczegółowy podział zadań w/w organów. Ze względu na swój charakter jest również regulaminem dla każdego wymienionego

organu, opisuje zasady funkcjonowania biura, określa sposób głosowania i podejmowania uchwał, powoływania organów LGD i podziału zobowiązań między poszczególnymi organami LGD.

Kolejnym dokumentem regulującym pracę LGD jest Regulamin Rady uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Określa on szczegółowo tryb pracy Rady, obowiązki jej członków, zasady przystępowania do organu, tryb zwoływania posiedzeń, procedury oceny wniosków i wyboru operacji oraz ustalania kwot wsparcia i zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji.

Warunki zatrudniania, wynagradzania, kwalifikacji i wymagań oraz przyznawania innych świadczeń związanych z pracą pracownikom zatrudnionym w LGD „Północne Mazowsze" określają uchwalane i aktualizowane przez Zarząd LGD „Zasady zatrudniania pracowników" oraz „Zasady wynagradzania pracowników".

Dodatkowymi dokumentami regulującymi działalność LGD, uchwalanymi i aktualizowanymi przez Zarząd LGD są: Polityka rachunkowości i plan kont dla realizacji LSR, Polityka rachunkowości i plan kont dla kosztów bieżących i aktywizacji, Wewnętrzna instrukcja inwentaryzacyjna, Instrukcja obiegu i kontroli dokumentów finansowo – kadrowych, Polityka ochrony danych osobowych, Instrukcja zarządzania systemem informatycznym służącym do przetwarzania danych osobowych, Regulamin wynagradzania pracowników, Regulamin Komisji Rewizyjnej.

1.8 Standardy partnerstwa

Partnerstwo LGD „Północne Mazowsze" jest integralną częścią procesu budowy kultury dialogu społecznego i partycypacji społecznej, która stale ewoluuje i dostosowuje się do potrzeb wszystkich jego uczestników.

LGD „Północne Mazowsze" posiada ponad 8-letnie doświadczenie w funkcjonowaniu, we współpracy z samorządami, organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami, rolnikami, mieszkańcami, przez co wie jak ważne są prawidłowe partnerskie relacje, które stanowią fundament i są niezaprzeczalną cechą podejścia RLKS. Realizacja wielu różnorodnych projektów, a także zrealizowanie LSR pokazało, iż każdy podmiot tworzący LGD ma do odegrania inną rolę, ale wszystkie muszą ze sobą współpracować i podejmować właściwe decyzje, aby realizować cele. Członkowie LGD wzajemnie się uzupełniają, a dzięki współpracy powstaje efekt synergii i wartość dodana, niemożliwa do osiągnięcia w przypadku działań podejmowanych indywidualnie.

Nasza współpraca polega m.in. na: podejmowaniu decyzji dotyczących kierunków rozwoju, zwiększaniu decyzyjności i dostępu mieszkańców do funduszy unijnych, wspieraniu i rozwijaniu inicjatyw społecznych, realizowaniu konkretnych działań na rzecz społeczności lokalnej.

Członkowie LGD udzielają się w nim poprzez aktywne uczestnictwo w Walnych Zebraniach Członków, w posiedzeniach organów, szkoleniach, warsztatach refleksyjnych, grupach roboczych, targach i imprezach promocyjnych, warsztatach i wyjazdach studyjnych.

LGD „Północne Mazowsze" jest dostępne dla wszystkich osób chcących aktywnie uczestniczyć we współpracy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, bez dyskryminowania płci, statusu społecznego, rasy, przekonań politycznych i religii.

W ramach budowania partnerstwa na wszystkich etapach realizacji LSR będą stosowane adekwatne do oczekiwań i możliwości metody partycypacji, przy aktualizacji lub zmianie zapisów kluczowych dokumentów.

Możliwość zgłaszania inicjatyw w zakresie zarówno wdrażania LSR jak i funkcjonowania biura przyczyni się do zwiększenia aktywności członków LGD „Północne Mazowsze", a także innych interesariuszy z obszaru objętego LSR. Można je składać w ramach konsultacji w biurze LGD, za pośrednictwem tradycyjnej lub mailowej korespondencji bądź w ramach uwag przekazywanych za pośrednictwem kart pomysłu i ankiet (również anonimowo). Zaproszenia do zgłaszania inicjatyw (zachęty) zostały także umieszczone na naszej stronie internetowej. Przypomnienia będą pojawiać się regularnie w aktualnościach, zwłaszcza w okresie badań monitoringowych lub ewaluacyjnych. Każda inicjatywa będzie rejestrowana. Istotne propozycje będą przedstawiane Zarządowi, który dokona analizy potrzeb / możliwość wprowadzenia zmian. LGD będzie informowało zgłaszającego o wynikach weryfikacji proponowanej lub zgłoszonej inicjatywy, wraz z uzasadnieniem wyników. W przypadku, gdy zagadnienie będzie wymagać dodatkowej analizy lub np. opinii prawnej, opinii zespołu roboczego – zgłaszający będzie informowany o takiej konieczności. Jest to standardem pracy biura i przyczyna się to do zwiększenia zaufania.

Na naszej stronie internetowej i portalu społecznościowym będą zamieszczane rozmaite informacje. Pomimo braku formalnie spisanych zasad współpracy, wszelkie komunikaty będą również przekazywane do partnerów w celu ich upublicznienia. Każda istotna informacja przekazana do upowszechnienia naszym członkom, w szczególności z sektora finansów publicznych, zamieszczana będzie na stronach internetowych i tablicach ogłoszeń (również w sołectwach). Będą to głównie powiadomienia dotyczące bieżącego wdrażania LSR, w tym między innymi ogłoszenia o naborach, informacje o szkoleniach, warsztatach czy innych działaniach promocyjno-informacyjnych oraz włączeniowych kierowanych przez LGD do lokalnej społeczności i pozostałych interesariuszy. Te nieformalne zasady współpracy są istotnym elementem zapewniającym pełną dostępność do informacji. Jest to możliwe dzięki oparciu relacji między członkami Stowarzyszenia na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji.

Oprócz tego Zarząd korzysta z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji. Ograniczenie zakresu czynności, co do których Zarząd podejmuje decyzje bez konsultacji czy uzgodnienia z pozostałymi członkami m.in. zmiany w LSR wymagają konsultacji nie tylko z członkami LGD „Północne Mazowsze", ale również z mieszkańcami, podobne zasady dotyczą kryteriów

wyboru. Najczęściej stosowana metodą zapewnienia oddolnego podejmowania decyzji jest powoływanie zespołów (grup) roboczych, które wypracowują i konsultują z zastosowaniem partycypacyjnych metod propozycje rozwiązań i przedstawiają je Zarządowi do zatwierdzenia.

Podsumowując - **relacje między członkami LGD Północne Mazowsze są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji,** a służą do tego następujące narzędzia:

1. strona internetowa: https://www.polnocnemazowsze.pl/
2. media społecznościowe – profil na Facebook'u
3. posiadanie bazy kontaktów (telefonów, maili) służącej do wysyłania powiadomień (dostosowujemy formę kontaktu do oczekiwań odbiorcy, jeśli to możliwe),
4. kolegialne podejmowanie decyzji (opieranie decyzji lub rozstrzygnięć na wynikach prac zespołów roboczych),
5. spotkania w ramach dialogu społecznego,
6. spotkania tematyczne w terenie, dostosowane do preferencji uczestników, w dogodnych dla nich godzinach,
7. zachęcanie do zgłaszania nowych pomysłów/ inicjatyw (informacje na stronie, za pomocą kart pomysłu, w ankietach, w materiałach informacyjno-promocyjnych, bezpośrednie w biurze LGD i w trakcie spotkań/wywiadów),
8. kampanie informacyjne, działania edukacyjne, szkolenia, warsztaty - zapewnienie możliwości kształcenia i szkolenia członkom/pracownikom, aby umożliwić im skuteczny wkład w rozwój LGD,
9. materiały promocyjno-informacyjne, dokumenty aplikacyjne, instrukcje.

Doświadczenie pokazało również, że tylko dzięki współpracy różnych środowisk i sektorów możemy odpowiadać na potrzeby wyrażane przez społeczeństwo, co daje bardzo mocne podstawy gwarancji skutecznego wdrażania LSR oraz dalszego budowania partnerstwa poprzez włączanie nowych grup interesów, środowisk społecznych i gospodarczych.

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1 Uwarunkowania przestrzenne

Obszar LGD obejmuje 17 gmin z terenu czterech powiatów: przasnyskiego (Czernice Borowe, Krasne, Krzynowłoga Mała, Przasnysz, miasto Przasnysz), ciechanowskiego (Ciechanów, Gołymin Ośrodek, Grudusk, Opinogóra Górna Regimin, Ojrzeń, Sońsk) mławskiego (Stupsk, Szydłowo, Dzierzgowo, Wieczfnia Kościelna), makowskiego (Karniewo).

Obszar LGD położony jest w północnej części Województwa Mazowieckiego. Granice administracyjne obszaru obrazuje mapa (rys. nr 1.) Gminy wchodzące w skład LGD to 16 gmin wiejskich, typowo rolniczych i miasto Przasnysz, historycznie silnie związane z okolicznymi gminami wiejskimi. Atutem obszaru jest zlokalizowanie w pobliżu aglomeracji miejskich Ciechanowa i Mławy, skomunikowanie obejmujące szlak kolejowy, sieć dróg gminnych, powiatowych, krajowych i wojewódzkich. Jest to obszar spójny przestrzennie i znajdujący się w jednym obrysie, co przedstawia mapa obszaru LGD.

Rys. nr 1. Mapa obszaru LGD z podziałem na gminy i powiaty.

Z kolei rysunek nr. 2 obrazuje położenie obszaru LGD na mapie województwa mazowieckiego.

Rys. nr 2. Położenie obszaru LGD na mapie Województwa Mazowieckiego.

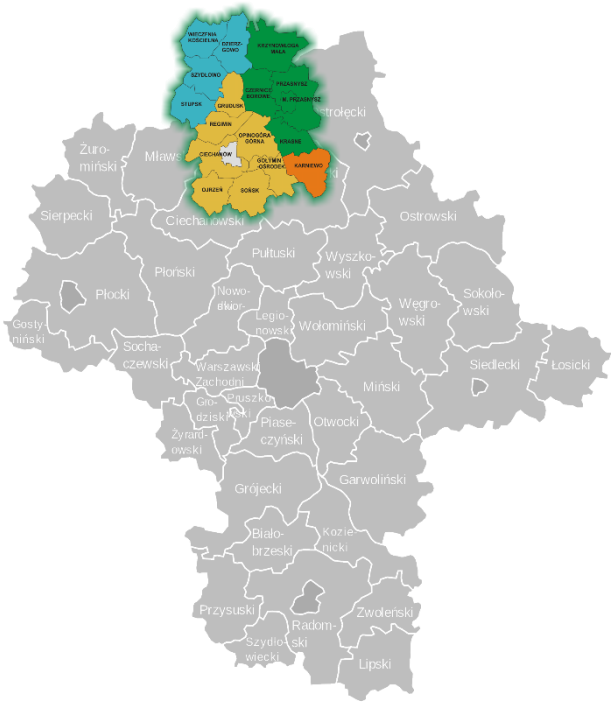

Źródło: Opracowanie własne LGD.

Powierzchnia obszaru LGD wynosi **2 127 km²**. Liczba mieszkańców obszaru LGD wg. stanu na 31.12.2020 r. wynosiła **91 297 osób.** Rozkład powierzchni poszczególnych gmin wraz z liczbą mieszkańców i liczbą zaludnienia zawiera tabela nr. 1.

Tabela nr 1. Liczba ludności na obszarze LSR

Lp.	Nazwa Gminy	Powierzchnia ogółem w km2	Liczba mieszkańców (stan na 31.12.2020 r.)
1	Ciechanów	140	7 365
2	Czernice Borowe	120	3 617
3	Dzierzgowo	151	2 889
4	Gołymin-Ośrodek	111	3 588
5	Grudusk	97	3 453
6	Karniewo	129	4 975
7	Krasne	101	3 409
8	Krzynowłoga Mała	185	3 265
9	Ojrzeń	120	4 217
10	Opinogóra Górna	139	5 822
11	Przasnysz (gmina miejska)	25	16 712
12	Przasnysz (gmina wiejska)	182	7 024
13	Regimin	111	4 827
14	Sońsk	155	7 509
15	Stupsk	118	4 549
16	Szydłowo	123	4 295
17	Wieczfnia Kościelna	120	3 781
Obszar LSR		2 127	91 297

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

2.2 Uwarunkowania społeczno-gospodarcze

Charakterystyka ludności

W 2021 roku liczba mieszkańców na obszarze LGD „Północne Mazowsze" wynosiła 92 874 i nieznacznie spadła

w stosunku do 2015 roku. W 2021 roku teren LGD "Północne Mazowsze" zamieszkiwały 92 874 osoby, natomiast średnio w gminie było ich 55 24; to ponad 3% spadek w porównaniu z rokiem 2015. Z wyjątkiem gminy Ciechanów, w której odnotowano 3,8% wzrost liczby ludności, we wszystkich pozostałych zaobserwowano trend depopulacyjny - największy, ponad 7%, w gminach Dzierzgowo oraz Grudusk. Najmniej ludności ubyło w gminie Opinogóra Górna (-0,8%). Warto zwrócić uwagę, że w województwie mazowieckim w badanym okresie ludności przybyło (1,3%).

Tabela nr 2. Ludność ogółem

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
województwo mazowieckie	5349114	5365898	5384617	5403412	5423168	5425028	5419721
Ciechanów	6909	7002	7066	7091	7117	7159	7177
Czernice Borowe	3886	3835	3840	3801	3801	3767	3717
Dzierzgowo	3221	3209	3126	3098	3051	3039	2974
Gołymin-Ośrodek	3908	3893	3857	3818	3752	3709	3678
Grudusk	3748	3677	3659	3624	3586	3535	3476
Karniewo	5264	5232	5226	5207	5176	5117	5046
Krasne	3730	3680	3672	3634	3610	3560	3517
Krzynowłoga Mała	3539	3506	3470	3459	3439	3417	3419
Ojrzeń	4344	4327	4301	4305	4291	4279	4213
Opinogóra Górna	5980	6021	5995	5971	5963	5937	5934
Przasnysz (gmina miejska)	17258	17289	17223	17309	17177	17055	16884
Przasnysz (gmina wiejska)	7363	7298	7282	7274	7228	7204	7157
Regimin	5049	5031	5026	5018	4989	4954	4878
Sońsk	7854	7863	7815	7773	7755	7671	7593
Stupsk	4969	4942	4889	4847	4836	4820	4780
Szydłowo	4672	4638	4645	4610	4576	4537	4498
Wieczfnia Kościelna	4169	4166	4107	4104	4048	3996	3933
Razem LGD	**95863**	**95609**	**95199**	**94943**	**94395**	**93756**	**92874**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Na obszarze LGD „Północne Mazowsze" zmieniła się struktura ludności w związku ze spadkiem w 2021 roku liczby osób w wieku produkcyjnym w odniesieniu do 2015 roku. W każdej z gmin wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym, w większości gmin jest zauważalny niewielki wzrost liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, w sześciu gminach odnotowano jednakże spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, tylko w gminie Stupsk nie liczna osób w wieku przedprodukcyjnym nie uległa zmianie. Tak niekorzystna sytuacja, spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby mieszkańców ogółem może mieć związek z emigracją zarobkową do ośrodków miejskich lub za granicę.

Tabela nr 3. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

Nazwa gminy	W wieku przedprodukcyjnym		W wieku produkcyjnym		W wieku poprodukcyjnym	
	2015	**2021**	**2015**	**2021**	**2015**	**2021**
	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]
Ciechanów	20,2	21,6	63,9	61,0	15,9	17,4
Czernice Borowe	18,5	19,8	62,5	57,7	19,0	22,5
Dzierzgowo	19,1	18,9	60,4	58,4	20,5	22,7
Gołymin-Ośrodek	20,3	20,2	62,9	59,1	16,8	20,6
Grudusk	19,2	19,0	61,6	58,1	19,2	23,0
Karniewo	20,6	19,6	62,0	59,4	17,3	21,0
Krasne	19,6	19,9	61,5	56,9	18,9	23,2
Krzynowłoga Mała	21,2	21,7	61,5	57,8	17,2	20,4
Ojrzeń	19,7	19,9	63,8	59,8	16,5	20,3
Opinogóra Górna	19,3	19,8	63,5	60,4	17,2	19,7
Przasnysz (miejska)	19,2	19,3	61,6	56,1	19,3	24,6
Przasnysz (wiejska)	21,2	21,4	61,2	59,3	17,6	19,2
Regimin	19,3	19,7	63,3	59,9	17,4	20,3
Sońsk	19,3	20,1	61,5	58,5	19,2	21,4
Stupsk	19,3	19,3	63,1	60,6	17,7	20,0

Szydłowo	19,8	19,6	62,6	61,1	17,6	19,3
Wieczfnia Kościelna	20,9	19,8	62,2	60,4	16,9	19,8
Średnia dla obszaru	**19,8**	**20,0**	**62,3**	**59,1**	**17,9**	**20,9**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wspomniany wyżej, problem starzenia się społeczeństwa wymaga podjęcia konkretnych działań na obszarze związanych z zapewnieniem opieki, poszerzenia oferty zajęć, które przeciwdziałają wykluczeniu osób starszych, które często samotnie borykają się ze swoimi problemami. Zwiększająca się grupa osób starszych będzie wymagała jeszcze większego zaangażowania instytucji publicznych oraz dodatkowego wsparcia w tym zakresie organizacji pozarządowych. Dodatkowym problemem jest odpływ ludzi młodych z obszaru LGD „Północne Mazowsze". Badania ankietowe, spotkania konsultacyjne potwierdzają konieczność przeprowadzania działań zwiększających aktywność społeczną osób młodych i starszych oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Problemem występującym na obszarze jest słaba lub niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu, nadal brak jest infrastruktury służącej różnym aktywnościom mieszkańców, respondenci wskazują na słabą aktywność i integrację mieszkańców. Konieczne jest też zatrzymanie osób w wieku produkcyjnym, które często w związku z brakiem perspektyw na ciekawą pracę, często migrują do ośrodków miejskich, w których to możliwości zatrudnienia, oferta spędzania czasu jest o wiele większa.

Porównując dane dotyczące przyrostu naturalnego w latach 2015 -2021 na obszarze LGD „Północne Mazowsze" we wszystkich gminach w liczbie mieszkańców ogółem jest zauważalna tendencja spadkowa. Jedynie wśród mężczyzn w gminie Krzynowłoga Mała nie wystąpiła zmiana przyrostu naturalnego. Najwyższe spadki przyrostu naturalnego wystąpiły w mieście Przasnysz (-121) i gminie Regimin (-52). Spadek przyrostu naturalnego na obszarze LGD może być związany z wystąpieniem, w badanym okresie, pandemii Covid-19 oraz zauważalnym wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym, starzeniem się społeczeństwa obszaru LGD.

Tabela nr 4. Przyrost naturalny na obszarze LSR wg gmin wchodzących w skład obszaru LSR

Nazwa gminy	Przyrost naturalny					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2021	2015	2021	2015	2021
Ciechanów	13	-38	4	-27	9	-11
Czernice Borowe	-2	-22	-1	-18	-1	-4
Dzierzgowo	-5	-38	0	-23	-5	-15
Gołymin-Ośrodek	-9	-9	-4	-5	-5	-4
Grudusk	-15	-22	-14	-10	-1	-12
Karniewo	9	-39	0	-24	9	-15
Krasne	-5	-24	2	-16	-7	-8
Krzynowłoga Mała	1	-7	0	0	1	-7
Ojrzeń	-19	-17	-17	-6	-2	-11
Opinogóra Górna	-10	-35	-12	-26	2	-9
Przasnysz (miejska)	14	-121	19	-88	-5	-33
Przasnysz (wiejska)	6	-33	-2	-11	8	-22
Regimin	1	-52	-4	-28	5	-24
Sońsk	17	-56	16	-27	1	-29
Stupsk	-18	-24	-16	-11	-2	-13
Szydłowo	-6	-29	-7	-24	1	-5
Wieczfnia Kościelna	-9	-18	3	-17	-12	-1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR

Wśród czynników wpływających na stan rynku pracy jest sytuacja demograficzna. Po dokonaniu analizy danych pokazuje przewagę w demografii społecznej ludności w wieku produkcyjnym na całym obszarze LGD, co stanowi 59,29% całej populacji. Spadek przyrostu naturalnego w każdej z gmin obszaru LGD, emigracja zarobkowa mieszkańców, wskazywana również w trakcie spotkań konsultacyjnych jako problem występujący na obszarze, wskazują na konieczność podjęcia działań zaradczych, w celu zatrzymania odpływu najbardziej pożądanych grup do ośrodków miejskich. Osoby młode często wyjeżdżają na studia do większych aglomeracji i już nie wracają na obszar LGD. Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LGD w 2020 roku wyniosła 37 397, co stanowiło 40,71% całej liczby mieszkańców. Najwyższy udział ludności w wieku produkcyjnym odnotowano w gminach Ciechanów (61,40%) i Stupsk (60,78%), gminy te ze względu na swoje położenie są „sypialniami" miasta Ciechanów i Mławy, z tego powodu są atrakcyjnymi miejscami dla osiedlania się osób młodych, rodzin z dziećmi. Najniższy udział ludności w wieku produkcyjnym wystąpił w mieście Przasnysz (56,56%) oraz w gminie Krasne (57,99%), przy średniej wartości dla

obszaru 59,29%. **Współczynnik ludności w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LGD „Północne Mazowsze" w 2020 roku wynosił 4,19.**

Tabela nr 5. Udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie mieszkańców na obszarze LSR w 2020 r.

Nazwa Gminy	Liczba mieszkańców	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym	Wskaźnik	Udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie mieszkańców
Ciechanów	7 365	2 843	2,80	0,61
Czernice Borowe	3 617	1 507	4,80	0,58
Dzierzgowo	2 889	1 198	4,68	0,59
Gołymin-Ośrodek	3 588	1 450	4,02	0,60
Grudusk	3 453	1 445	4,91	0,58
Karniewo	4 975	2 021	4,15	0,59
Krasne	3 409	1 432	5,00	0,58
Krzynowłoga Mała	3 265	1 371	4,99	0,58
Ojrzeń	4 217	1 666	3,42	0,60
Opinogóra Górna	5 822	2 329	3,75	0,60
Przasnysz (miejska)	16 712	7 260	5,83	0,57
Przasnysz (wiejska)	7 024	2 867	4,28	0,59
Regimin	4 827	1 941	3,89	0,60
Sońsk	7 509	3 086	4,45	0,59
Stupsk	4 549	1 784	3,23	0,61
Szydłowo	4 295	1 685	3,24	0,61
Wieczfnia Kościelna	3 781	1 512	3,74	0,60
Razem	**91 297**	**37 397**	**4,19**	**0,59**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Migracje na obszarze LSR

Dane GUS związane z ruchem naturalnym (urodzenia i zgony) oraz te związane z migracjami pozwalają dokonać analizy i struktury ludności obszaru LGD i dokonać ich oceny. Pod względem wymeldowania i zameldowania osób na obszarze objętym LSR, należy stwierdzić, iż sytuacja przedstawia się niekorzystnie. W 2020 roku znacznie więcej było wymeldowani (1 078) niż zameldowań (779). Tylko w gminie Ciechanów sytuacja migracyjna przedstawia się inaczej, różnica pomiędzy zameldowaniami, a wymeldowaniami była dodatnia (+59), sytuacja jest odmienna ze względu na położenie gminy Ciechanów, która jest dobrym miejscem zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej dla emigrujących z miasta Ciechanów. Dodatkowym atutem do zamieszkania na obszarze tej gminy jest dostęp do oferty handlowej, usługowej i kulturalnej miasta, oraz możliwość korzystania z połączeń kolejowych. W pozostałych gminach współczynnik migracji jest znacznie wyższy.
Współczynnik migracji dla całego obszaru LGD w 2020 roku wyniósł 4,64.

Tabela nr 6. Migracje na obszarze LSR w 2020 r.

Nazwa Gminy	Zameldowania	Wymeldowania	Liczba mieszkańców	Wskaźnik
Ciechanów	148	89	7365	2,72
Czernice Borowe	29	40	3617	4,49
Dzierzgowo	39	28	2889	3,39
Gołymin-Ośrodek	16	45	3588	5,29
Grudusk	19	57	3453	5,76
Karniewo	23	46	4975	4,74
Krasne	27	64	3409	5,74
Krzynowłoga Mała	26	48	3265	5,08
Ojrzeń	20	32	4217	4,46
Opinogóra Górna	53	68	5822	4,41
Przasnysz (miejska)	129	176	16712	4,45
Przasnysz (wiejska)	53	71	7024	4,41
Regimin	26	56	4827	4,99
Sońsk	62	85	7509	4,49

Stupsk	44	66	4549	4,77
Szydłowo	42	59	4295	4,63
Wieczfnia Kościelna	23	48	3781	5,06
Razem	**779**	**1078**	**91297**	**4,64**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Bezrobotni na obszarze

Na obszarze LGD „Północne Mazowsze, liczba osób w wieku produkcyjnym w 2020 r. wyniosła 56 925 osób, do tego liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem wynosi 3 281 osób. Udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według stanu na koniec 2020 r. wynosi średnio 5,62% i jest zróżnicowany w skali gmin członkowskich LGD. Najmniej korzystna sytuacja w tym obszarze występuje w Gminie Karniewo (10,36%). W 9 gminach wskaźnik ten plasuje się na poziomie poniżej średniej w stosunku do całego obszaru LSR. Powodów tego można się dopatrywać w epidemii COVID – 19, gdzie wprowadzony lockdown zaburzył rynek pracy, powodując spadek zatrudnienia, niechęć i strach przedsiębiorców przed kolejnym załamaniem gospodarki.

Tabela nr 7. Liczba bezrobotnych na obszarze LSR w 2020 r. w odniesieniu do liczby ludności w wieku produkcyjnym

Nazwa Gminy	Ludność w wieku produkcyjnym	Liczba bezrobotnych	Wskaźnik	Udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym
Ciechanów	4 760	219	3,37	4,60%
Czernice Borowe	2 230	133	3,74	5,96%
Dzierzgowo	1 783	61	2,81	3,42%
Gołymin-Ośrodek	2 254	150	3,87	6,65%
Grudusk	2 121	118	3,65	5,56%
Karniewo	3 127	324	4,28	10,36%
Krasne	2 088	115	3,64	5,51%
Krzynowłoga Mała	1 998	113	3,67	5,66%
Ojrzeń	2 689	162	3,76	6,02%
Opinogóra Górna	3 702	205	3,65	5,54%
Przasnysz	9 943	633	3,82	6,37%
Przasnysz	4 411	307	3,92	6,96%
Regimin	3 049	212	3,92	6,95%
Sońsk	4 681	228	3,46	4,87%
Stupsk	2 916	102	2,86	3,50%
Szydłowo	2 759	113	3,17	4,10%
Wieczfnia Kościelna	2 414	86	2,89	3,56%
Razem	**56 925**	**3 281**	**3,6**	**5,62%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Analiza struktury demograficznej na obszarze LGD wykazuje, iż przewagę w demografii społecznej ma ludność w wieku produkcyjnym, prawie 60% całej populacji, dodatkowe 20% w wieku przedprodukcyjnym, pozwala stwierdzić, iż obszar ma potencjał rozwojowy i należy podjąć działania w celu zatrzymania odpływu grup społecznych do aglomeracji miejskich. W 2020 roku liczba osób bezrobotnych wyniosła 3281, zaś liczba osób w wieku produkcyjnym 56 925. Udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym dla obszaru według stanu na koniec 2020 roku wyniósł 5,62%. Bezrobotni mieszkańcy często wyjeżdżają z obszaru objętego LSR do ośrodków miejskich, w tym stolicy również za granicę. **Współczynnik liczby bezrobotnych w stosunku do osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD „Północne Mazowsze na koniec 2020 roku wyniósł 3,6.**

Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR

Dokonanie analizy obszaru na potrzeby LSR wymaga zajęcia się kwestią ubóstwa, które można rozumieć jako niemożność osiągnięcia minimalnego standardu życia. Ustawowa granica ubóstwa pozwala na wskazanie grupy, która korzysta ze świadczeń pomocy społecznej. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej od 2015 r. znacznie spadła, co należy uznać za bardzo pozytywne zjawisko. **Współczynnik udziału liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców za 2020 rok wyniósł 4,36.** Najwyższy współczynnik odnotowano dla gminy Dzierzgowo (5,06), zaś najniższy dla gminy Sońsk (3,22). Spadająca liczba korzystających z pomocy społecznej jest zjawiskiem pozytywnym, podobnie jak spadająca stopa bezrobocia na obszarze LGD, pomimo wielu bardzo niekorzystnych zjawisk zachodzących w kraju i za granicą: inflacja, pandemia, wojna na Ukrainie.

Tabela nr 8. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców obszaru LSR w 2020r.

Nazwa Gminy	Liczba mieszkańców	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	Wskaźnik
Ciechanów	7365	316	3,90
Czernice Borowe	3617	312	4,96
Dzierzgowo	2889	277	5,06
Gołymin-Ośrodek	3588	232	4,61
Grudusk	3453	184	4,31
Karniewo	4975	294	4,48
Krasne	3409	187	4,36
Krzynowłoga Mała	3265	259	4,87
Ojrzeń	4217	281	4,65
Opinogóra Górna	5822	214	3,55
Przasnysz (miejska)	16712	1110	4,64
Przasnysz (wiejska)	7024	503	4,74
Regimin	4827	261	4,34
Sońsk	7509	243	3,22
Stupsk	4549	187	3,81
Szydłowo	4295	219	4,23
Wieczfnia Kościelna	3781	202	4,32
Razem	**91297**	**5281**	**4,36**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Zagrożenie trwałą marginalizacją na obszarze LSR

Na obszarze LGD jest aż 10 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: Gołymin-Ośrodek, Grudusk, Ojrzeń, Karniewo, Dzierzgowo, Stupsk, Krzynowłoga Mała, Czernice Borowe, Przasnysz i Krasne.

Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu wdrażania LSR

Na podstawie analizy obszaru, konsultacji społecznych oraz badań ankietowych zdefiniowano następujące grupy docelowe: mieszkańcy w tym seniorzy, młodzież i grupy wymagające wsparcia, jednostki sektora finansów publicznych, turyści, organizacje pozarządowe. Charakterystyka tych grup została szerzej opisana w rozdziale IV Analiza potrzeb i potencjału LSR.

Przedsiębiorczość na obszarze LSR

W 2020 r. na obszarze LGD „Północne Mazowsze" w rejestrze REGON zarejestrowanych było 6 803 podmioty gospodarki narodowej. **Wskaźnik przedsiębiorczości dla obszaru LGD „Północne Mazowsze" za 2020 rok wynosił 3,61%.** Z roku na rok ich liczba roście, co może stanowić szansę na poprawę sytuacji w regionie. Wzrost bowiem nie przekłada się na odczuwalna poprawę dostępu do usług dla mieszkańców. Potencjalni, jak również funkcjonujący inwestorzy odczuwają bariery ekonomiczne w zakresie prowadzenia działalności będące następstwami pandemii Covid-19 oraz negatywnych konsekwencji wybuchu wojny w Ukrainie. Badanie ankietowe, wywiady i wyniki grupy roboczej potwierdzają, że większość badanych zauważa pozytywne zmiany w obszarze przedsiębiorczości, jednak nie są one wystarczające. W tym trudnym okresie również przedsiębiorcy odczuwają pogorszenie warunków do podejmowania lub rozwoju działalności gospodarczej. Dzięki funduszom przeznaczonym na Wdrażanie LSR, w których 40% budżetu przeznaczymy na rozwój przedsiębiorczości, nastąpi złagodzenie negatywnych skutków obecnego kryzysu.

Tabela nr 9. Udział przedsiębiorstw zatrudniających poniżej 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem w 2020r.

Nazwa Gminy	Liczba mieszkańców	Liczba przedsiębiorstw poniżej 50 pracowników	Wskaźnik
Ciechanów	7365	599	3,07
Czernice Borowe	3617	253	3,57
Dzierzgowo	2889	160	4,51
Gołymin-Ośrodek	3588	220	4,08
Grudusk	3453	258	3,35
Karniewo	4975	351	3,54
Krasne	3409	264	3,23

Krzynowłoga Mała	3265	232	3,52
Ojrzeń	4217	278	3,79
Opinogóra Górna	5822	393	3,70
Przasnysz (miejska)	16712	1645	2,54
Przasnysz (wiejska)	7024	493	3,56
Regimin	4827	314	3,84
Sońsk	7509	510	3,68
Stupsk	4549	293	3,88
Szydłowo	4295	285	3,77
Wieczfnia Kościelna	3781	255	3,71
Razem	**91297**	**6803**	**3,61**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Dochód podatkowy na obszarze LSR

Opisując obszar, należy zwrócić uwagę na zróżnicowany wskaźnik G w gminach działających w ramach LGD „Północne Mazowsze". Dochód podatkowy gmin, jest wyznacznikiem zdolności dochodowej gmin i jest określany za pomocą wskaźnika dochodów podatkowych na jednego mieszkańca. Wskaźnik ten jest podstawą do wyliczania rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Widoczne różnice wynikają z charakteru poszczególnych gmin, ich położenia w stosunku do aglomeracji miejskich, stopnia skomunikowania oraz liczbą podmiotów gospodarczych a także ich wielkością. Najniższy wskaźnik G dotyczy gminy Dzierzgowo, w której również jest najmniej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, jest największy współczynnik osób korzystających z pomocy społecznej. Najwyższy wskaźnik G jest w gminie Ciechanów, która jest atrakcyjna ze względu na swoje położenie dla firm zatrudniających powyżej 50 osób, jest dobrze skomunikowana, atrakcyjna do prowadzenia działalności gospodarczej. **Współczynnik dochodu podatkowego na obszarze LGD „Północne Mazowsze" za 2020 rok wyniósł 2,83**.

Tabela nr 10. Dochód podatkowy na obszarze LSR w 2020 r.

Nazwa Gminy	Wskaźnik G gmin objętych obszarem LSR
Ciechanów	2263,65
Czernice Borowe	1149,31
Dzierzgowo	820,53
Gołymin-Ośrodek	1077,65
Grudusk	1128,1
Karniewo	1144,43
Krasne	1564,28
Krzynowłoga Mała	949,23
Ojrzeń	835,73
Opinogóra Górna	1550,81
Przasnysz (miejska)	1815,35
Przasnysz (wiejska)	1109,72
Regimin	1471,89
Sońsk	1237,56
Stupsk	1147,35
Szydłowo	1438,93
Wieczfnia Kościelna	1800,91
Wskaźnik	**2,83**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych do Wskaźnika G na 2020 r.

2.3 Uwarunkowania środowiskowe

Pod względem fizjograficznym obszar LGD rozciąga się na obszarze Niziny Środkowo Polskiej, w makroregionie Nizina Północnomazowiecka, na styku trzech mezoregionów: Równiny Kurpiowskiej, Wyniesienia Mławskiego i Wysoczyzny Ciechanowskiej. Na znacznej części obszaru LGD dominuje krajobraz wiejski równin peryglacjalnych. Miejscami rzeźba ta przechodzi w falistą i pagórkowatą. Pozostałymi jednostkami fizjograficznymi są Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi. W części północnej obszaru można zaobserwować bardziej dynamiczny charakter rzeźby terenu, a deniwelacje terenu sięgają nawet 50 m.

Dużym atutem przyrodniczym obszaru LGD są pozostałości Puszczy Kurpiowskiej (powiat przasnyski) wraz z jej różnorodnością biologiczną i krajobrazową. Pod względem topograficznym gminy LGD są w głównej mierze terenem równinnym,

choć w północno-zachodniej części charakteryzują się dużą zmiennością krajobrazu. Gminy LGD są położone są na Nizinie Mazowieckiej, przez które przebiegają **fragmenty 4 obszarów chronionego krajobrazu**: Zieluńsko-Rzęgnowski Obszar Chronionego Krajobrazu (gminy: Dzierzgowo, Szydłowo, Wieczfnia Kościelna); Nadwkrzański Obszar Chronionego Krajobrazu (gminy: Stupsk, Ciechanów, Ojrzeń, Regimin, Sońsk); Krośnicko-Kosmowski Obszar Chronionego Krajobrazu (gminy: Czernice Borowe, Grudusk, Opinogóra Górna, Stupsk i Dzierzgowo); Obszar Chronionego Krajobrazu Krośnicko-Kosmowski (gmina Karniewo). Ponad 1/3 powierzchni powiatu stanowią obszary chronione. Zwarty kompleks tych obszarów położony jest pomiędzy doliną rzeki Wkry a doliną rzeki Łydyni w jej dolnym i górnym biegu. Dolina rzeki Wkry jest korytarzem ekologicznym o znaczeniu krajowym. Interesującym obszarem chronionym jest zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina rzeki Łydyni". Na obszarze LGD znajdują się **2 rezerwaty** na terenie gminy Regimin: Modła i Lekowo. **Na obszarze 12 gmin występuje przynajmniej jedna z form ochrony przyrody**.

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

3.1 Partycypacja w czasie przygotowania LSR

Nowa LSR na lata 2023-2027 dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Północne Mazowsze", opracowywana została zgodnie z zachowaniem zasad partycypacyjności w RLKS, oznaczającej szerokie zastosowanie mechanizmów animacji i włączanie lokalnej społeczności na każdym etapie tworzenia strategii. Proces partycypacyjnego przygotowywania LSR z udziałem lokalnej społeczności przeprowadzony został etapowo zgodnie z ramowym planem włączenia społeczności lokalnej w przygotowanie LSR, a LGD przy opracowywaniu nowej LSR dobierała różnorodne metody do rodzaju partycypacji oraz zaangażowała wszystkie sektory na każdym etapie jej tworzenia. Proces opracowywania dokumentu obejmował 5 kluczowych etapów:

- Etap I Diagnoza i analiza SWOT
- Etap II Określenie / konsultacje celów i wskaźników oraz Planu działania
- Etap III Opracowanie / konsultacje zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów
- Etap IV Opracowanie / konsultacje zasad monitorowania i ewaluacji
- Etap V Opracowanie / konsultacje planu komunikacji

Partycypacyjnymi narzędziami wykorzystywanymi podczas pracy nad nowym LSR były: konsultacje społeczne w każdej z 17 gmin objętych LSR; ankiety papierowe; ankiety internetowe; karta pomysłu-fiszka projektowa; korespondencja mailowa; punkt informacyjno-konsultacyjny w biurze LGD; profil Lokalnej Grupy Działania „Północne Mazowsze" na FB; mobilny punkt konsultacyjny w każdej z 17 gmin; warsztaty dialogu społecznego dla przedstawicieli różnych sektorów tj. KGW, OSP, organizacji pozarządowych, JSFP oraz przedsiębiorców z obszaru objętego LSR; strona internetowa LGD, w szczególności informacje dotyczące nowej LSR zawarte w zakładkach: „Przygotowanie LSR na lata 2023-2027", utworzenie dwóch formularzy kontaktowych: do zgłaszania swoich pomysłów, a drugi do przesyłania różnego rodzaju pytań do biura LGD.

Działania mające na celu włączenie lokalnej społeczności w proces przygotowania nowej LSR, LGD „Północne Mazowsze" zapoczątkowała już na początku września 2022 r., od dwudniowego szkolenia dla Członków Stowarzyszenia mającego na celu przedstawienie wstępnych założeń nowej LSR, a także od dyskusji pomiędzy uczestnikami warsztatu dotyczącą wzajemną wymianą się wnioskami i spostrzeżeniami odnośnie kończącego się wdrażania LSR 2014-2020. W szkoleniu wzięło udział 54 Członków Stowarzyszenia reprezentujący grupy interesów sektorów: publicznego, społecznego, gospodarczego.

W 17 gminach objętych LSR odbyły się **konsultacje społeczne (warsztaty)** poświęcone diagnozie problemów i potrzeb obszaru i mieszkańców gmin, analizie mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń, a także określeniu celów LSR. Konsultacje miały charakter wywiadu grupowego. W trakcie spotkań mieliśmy okazję spotkać się z przedstawicielami z różnych sektorów tj. instytucji publicznych, członkami organizacji pozarządowych, KGW, OSP, a także sołtysami i przedsiębiorcami działającymi na obszarze LGD „Północne Mazowsze". W spotkaniach wzięło udział łącznie 237 osób. Opinie uczestników spisywane były w formie notatek i stanowiły wstępną bazę informacji na temat poszczególnych problemów i potrzeb mieszkańców gmin objętych LSR, (wskazywali w jakich kierunkach chcieliby wydatkować środki z LSR) oraz określenie potencjalnych grup wsparcia w ramach LSR. Konsultacje posłużyły do wypracowania założeń do nowej LSR z uwzględnieniem głównych cech podejścia LEADER: od diagnozy poprzez analizę SWOT, do wstępnego określenia celów. Po zakończonym cyklu konsultacji społecznych do uczestników spotkań, w wersji online został wysłany link do ankiety konsultacyjnej mającej na celu zbadanie potrzeb, problemów oraz kierunków rozwoju na potrzeby budowanej LSR dla obszaru LGD „Północne Mazowsze". W każdej członkowskiej gminie odbywały się 3-godzinne spotkania konsultacyjne. Odbyte spotkania konsultacyjne w podziale na gminy zamieszczono w poniższej tabeli.

Tabela nr 11. Terminarz spotkań konsultacyjnych w podziale na poszczególne gminy

Nazwa Gminy	Termin, godziny i miejsce spotkania	Liczba uczestników	Grupa interesu sektora		
			Publicznego	Społecznego	Gospodarczego
Dzierzgowo	26.09.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Dzierzgowo	14	4	10	-

Wieczfnia Kościelna	26.09.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Wieczfnia Kościelna	12	5	7	-
Szydłowo	27.09.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Szydłowo	16	3	13	-
Grudusk	27.09.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Grudusk	15	3	9	3
Krasne	28.09.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Krasne	14	5	7	2
Karniewo	28.09.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Karniewo	16	8	8	-
Opinogóra Górna	05.10.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Opinogóra Górna	11	4	5	2
Gołymin-Ośrodek	05.10.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Gołymin-Ośrodek	21	3	17	1
Sońsk	06.10.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Sońsk	9	6	2	1
Ojrzeń	06.10.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Ojrzeń	13	4	6	3
Stupsk	07.10.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Stupsk	12	3	7	2
Krzynowłoga Mała	07.10.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Krzynowłoga Mała	22	4	12	6
Przasnysz	10.10.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Przasnysz	13	5	7	1
Czernice Borowe	10.10.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Czernice Borowe	13	2	9	2
Regimin	11.10.2022, 9:00-12:00 Urząd Gminy Czernice Borowe	11	2	8	1
Ciechanów	11.10.2022, 12:30-15:30 Urząd Gminy Ciechanów	12	3	9	-
Miasto Przasnysz	21.10.2022, 12:30-15:30 Urząd Miasta Przasnysz	13	7	4	2

Źródło: opracowanie własne LGD

Informacja o konsultacjach społecznych dotycząca projektowania LSR z mieszkańcami została zamieszczona na stronach internetowych partnerskich Gmin, które spełniają warunki dostępności dla osób z niepełnosprawnością, a także na stronie LGD. Informacje o konsultacjach społecznych zostały również rozpowszechnione w formie elektronicznej poprzez bazę mailową LGD, z aplikacji OMIKRON (beneficjenci) oraz epik24.pl (uczestnicy szkoleń internetowych). Dodatkowo do Członków LGD, organizacji pozarządowych, Wnioskodawców rozesłane zostały smsy z zaproszeniem na konsultacje społeczne.

Początkowym etapem przygotowywania nowej LSR, było powołanie **zespołu roboczego ds. przygotowania LSR.** W skład zespołu wchodzili doświadczeni Członkowie LGD (Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej) współuczestniczący przy opracowaniu LSR w poprzednim okresie programowania oraz osoby składające lub realizujące projekty w ramach LSR 2014-2020, pracownicy biura LGD, ekspert zewnętrzny. Zespół roboczy reprezentowali przedstawiciele z grupy interesu sektora publicznego, społecznego, gospodarczy z każdej z 17 gmin objętych LSR. Na każdym etapie przygotowywania nowej LSR udział tych osób zapewniał stały warunek zaangażowania społeczności lokalnej w procesie opracowywania LSR. Osoby zaangażowane w opracowanie LSR, były dobrymi przekaźnikami informacji oraz animatorami aktywizującymi społeczności lokalne do wzięcia udziału w procesie przygotowania LSR. Spotkania zespołu roboczego odbywały regularnie zarówno w formie stacjonarnej, jak i online. Pomiędzy posiedzeniami pracownicy biura LGD tworzyli poszczególne rozdziały LSR w ramach pracy własnej.

Przez cały okres przygotowania LSR w siedzibie biura Lokalnej Grupy Działania „Północne Mazowsze" działał **punkt informacyjno-konsultacyjny**. Na każdym etapie tworzenia LSR wszystkie zainteresowane osoby mogły uzyskać informacje na

temat nowego programu, zgłaszać swoje uwagi i propozycje dotyczące rodzajów wsparcia. Informacji udzielali pracownicy biura LGD. Z punktu informacyjno-konsultacyjnego można było korzystać w czasie 8 godzinnej pracy biura, 5 dni w tygodniu. Oprócz konsultacji odbywających się w formie stacjonarnej, zainteresowane osoby mogły uzyskać informacje telefonicznie bądź drogą mailowo.

Na **stronie internetowej LGD** www.polnocnemazowsze.pl, została uruchomiona zakładka dotycząca **„Przygotowania LSR na lata 2023-2027",** służyła ona nie tylko do informowania o terminach konsultacji społecznych związanych z przygotowaniem LSR, ale również do zamieszczania bieżących informacji o postępach w przygotowaniu nowej LSR. Na stronie zamieszczona również została ankieta konsultacyjna do pobrania oraz w wersji online mająca na celu zbadanie potrzeb, problemów oraz kierunków rozwoju na potrzeby budowanej LSR dla obszaru LGD „Północne Mazowsze", a także karta pomysłu-fiszka projektowa służącą do szczegółowego przeanalizowania potrzeb społeczności lokalnej, które mogłyby być realizowane w ramach wdrażania LSR na lata 2023-2027.

W trakcie przygotowania LSR zwiększyliśmy dostępność strony www.polnocnemazowsze.pl dla osób z niepełnosprawnością poprzez możliwość stosowania alternatywnych schematów kolorów, zmiany wielkości czcionki, alternatywnego trybu kontrastowego.

Na swojej stronie internetowej utworzono także dwa formularze kontaktowe. Jeden służący do zgłaszania swoich pomysłów na projekt, inicjatywę, wydarzenie. Wszystkie zainteresowane osoby za pośrednictwem formularza mogą zgłaszać swoje propozycje przez opisanie działań jakie chcieliby zorganizować, z uwzględnieniem do kogo i gdzie będą one skierowane. Formularz kontaktowy do zgłaszania pomysłów znajduję się pod linkiem: *https://www.polnocnemazowsze.pl/masz-pomysl-na-projekt/*. Drugi formularz do łatwiejszego kontaktu z biurem LGD znajduję się w zakładce „Kontakt", za którego pośrednictwem można przesyłać pytania, które dotyczą różnorodnych aspektów działania i funkcjonowania LGD. Została także utworzona zakładka **„LGD dla Seniora",** gdzie senior będzie mógł sprawdzić aktualną ofertę działań dostępnych dla seniorów na obszarze LGD, realizowanych przez członków lub podmioty z obszaru objętego LSR, lub które realizują działania na tym obszarze. Zakładka „LGD dla Seniora" będzie funkcjonowała w okresie realizacji programu, ma być ułatwieniem w odnalezieniu treści dedykowanych tylko dla seniorów. Będziemy także promować na stronie internetowej otwartą grupę na Facebooku Forum **Aktywności Społecznej „Północnego Mazowsza**", na której zamieszczane są informacje o aktualnych naborach wniosków w tym z PFRON, EFS które miały na celu pomoc osobom z niepełnosprawnością, migrantom.

Lokalna Grupa Działania „Północne Mazowsze" nie poprzestała tylko na gminnych konsultacjach społecznych i spotkania z mieszkańcami odbywały się także w formie **warsztatów dialogu społecznego** dla: KGW, OSP, organizacji pozarządowych, jednostek sektora finansów publicznych z obszaru objętego LSR. Spotkania odbywały się w ramach współpracy z Mazowieckim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (MOWES) w Ciechanowie oraz Ostrołęce. Na etapie opracowywania nowej LSR odbyły się trzy tematyczne spotkania. Spotkania tematyczne będą w trybie ciągłym kontynuowane.

Pierwsze spotkanie pn. ***„Spotkanie animacyjne dla organizacji pozarządowych z obszaru LGD „Północne Mazowsze" z Subregionu Ostrołęckiego"*****,** we współpracy z Mazowieckim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (MOWES) Subregion Ostrołęcki prowadzony przez Fundację „Fundusz Współpracy", odbyło się w dniu 23.03.2023 r., w Przasnyszu. Uczestniczyli w nim przedstawiciele i przedstawicielki Kół Gospodyń Wiejskich, OSP, organizacji pozarządowych z powiatu przasnyskiego. Łącznie w spotkaniu wzięło udział 42 osoby. W trakcie spotkania zostały przedstawione informacje związane z bieżącą działalnością LGD „Północne Mazowsze", przygotowaniem nowej Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023 – 2027. Przedstawione zostały informacje o możliwych zakresach wsparcia w ramach wdrażania LSR w nowej perspektywie finansowej. Przedstawiciele organizacji działających na rzecz swoich społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji mogły wypowiadać się w zakresie potrzeb, pomysłów na realizację projektów w ramach wdrażania LSR. Uczestnicy spotkania wypełnili ankiety i fiszki projektowe, które zostały wykorzystane przy tworzeniu LSR.

Drugie tożsame spotkanie tematyczne pn. ***„Spotkanie animacyjne dla organizacji pozarządowych z obszaru LGD „Północne Mazowsze" z Subregionu Ciechanowskiego"****,* we współpracy z Mazowieckim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (MOWES) w Ciechanowie prowadzony przez Fundację „Fundusz Współpracy", miało miejsce w dniu 21.04.2023 r., w Opinogórze Górnej. Skierowane było do przedstawicielek i przedstawicieli kół gospodyń wiejskich, organizacji pozarządowych z powiatu ciechanowskiego oraz z powiatu mławskiego. W spotkaniu wzięło udział łącznie 22 osoby. Uczestnikom spotkania zostały przekazane informacje na temat przygotowywania nowej Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023 – 2027. Przedstawione zostały informacje o zakresach wsparcia w ramach wdrażania LSR w nowej perspektywie finansowej. Przedstawiciele organizacji działających na rzecz swoich społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji mogły wypowiadać się w zakresie potrzeb, pomysłów na realizację projektów w ramach wdrażania LSR. Uczestnicy wypełnili ankiety oraz fiszki projektowe, które posłużyły do dalszego postępu przygotowania LSR.

W dniu 25.04.2023 r. w Opinogórze odbyło się trzecie spotkanie w ramach współpracy z Mazowieckim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (MOWES) w Ciechanowie i Ostrołęce prowadzony przez Fundację „Fundusz Współpracy" w Warszawie. W pierwszej części spotkania omówione zostały zagadnienia dotyczące Ekonomii Społecznej z poświęceniem szczególnej uwagi Spółdzielniom Socjalnym. W drugiej część spotkania dotyczącej nowej perspektywy na lata 2023-2027, odbyło się spotkanie **zespołu roboczego ds. przygotowania LSR** z ekspertami zewnętrznymi (przedstawicielami jednostek sektora

finansów publicznych). Na spotkaniu wspólnie z przedstawicielami jednostek sektora finansów publicznych zostały wypracowane kierunki i rodzaje pożądanego wsparcia dotyczących nowej LSR dla samorządów.

W dniu 15 maja 2023 r., miały miejsce kolejne spotkania **zespołów roboczych ds. przygotowania LSR**, tym razem z Członkami Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej. Podczas spotkania Prezes LGD przedstawiła wspólnie wypracowane cele i przedsięwzięcia wraz z proponowanymi kwotami pomocy. Podczas dyskusji zaproponowano zmianę minimalnej kwoty pomocy w przypadku rozwijania pozarolniczej działalności gospodarczej oraz zwiększenie maksymalnej kwoty pomocy w przypadku projektów grantowych. Na spotkaniu zostały poruszone też obowiązkowe lokalne kryteria wyboru. Zespół analizował obowiązkowe kryteria wyboru operacji, które powinny się znaleźć w nowej Lokalnej Strategii Rozwoju, oraz proponowaną punktację w ramach kryteriów. Dyskutowano także nad definicją innowacyjności oraz stopniowalną oceną innowacyjności. Po spotkaniu do biura LGD wpłynęły drogą mailową propozycje lokalnych kryteriów wyboru operacji.

W każdej z 17-tu gmin objętych LSR powstał **mobilny punkt konsultacyjny**. W jego skład wchodzili członkowie Zarządu, członkowie Rady, przedsiębiorcy. Punkt konsultacyjny w każdej gminie działał raz w tygodniu, po 2 godziny. W punkcie urzędował konsultant, który informował wszystkie zainteresowane osoby na jakie zakresy wsparcia można się ubiegać, mieszkańcom gminy przekazywał i odbierał ankietę konsultacyjną potrzeb i potencjału obszaru LSR, wydawał kartę pomysłu-fiszkę projektową, oraz przekazywał kontakt do biura.

Lokalna Grupa Działania „Północne Mazowsze", aby dotrzeć z informacjami do jeszcze szerszego grona odbiorców założyła **otwarty profil na Facebooku** oraz **otwartą grupą pn. Forum Aktywności Społecznej „Północnego Mazowsza**". Na profilu zamieszczona została ankieta potrzeb oraz potencjału gmin obszaru LGD „Północne Mazowsze" oraz karta pomysłu-fiszka projektowa do pobrania, jak również bieżące informacje dotyczące działań LGD. Otwarta grupa na FB została utworzona w ramach współpracy z Mazowieckim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (MOWES), aby większe grono przedstawicieli i przedstawicielek z organizacji pozarządowych mogło dowiedzieć się o działaniach i możliwościach pozyskiwania środków (z różnych źródeł) na realizację projektów. Na forum zamieszczano informacje o aktualnych naborach wniosków w tym z PFRON, EFS które miały na celu pomoc osobom z niepełnosprawnością, migrantom.

Elementem służącym do analizy obszaru LSR, były **badania ankietowe.** Miały one za zadanie zdefiniować potrzeby mieszkańców, potencjału obszaru objętego LSR. Pomagały w określeniu działań, które powinny być skierowane do osób młodych i osób starszych. Pomogły w zdefiniowaniu kluczowych kryteriów, które powinny być uwzględnione przy wyborze projektów. Ankieta potrzeb i potencjału obszaru LSR składała się z metryczki oraz 8 pytań. Były to pytania zamknięte, z listą odpowiedzi do wyboru oraz otwarte. Ankietę można było składać osobiście w biurze LGD, za pośrednictwem poczty tradycyjnej, wysyłając ją na adres mailowy biura LGD lub zostawić w mobilnym punkcie konsultacyjnym. Badanie ankietowe prowadzone były w dwóch formach: ankieta w wersji internetowej oraz ankieta w wersji papierowej.

Ankieta w wersji internetowej - badanie polegało na przeprowadzeniu wywiadu przez Internet, przez udostępniony respondentowi kwestionariusz internetowy. Zaletą tej formy badania była możliwość przeprowadzenia wywiadu wśród rozproszonej grupy respondentów oraz krótszy czas potrzebny na zebranie odpowiedzi oraz analizę wyników. Ankieta została udostępniona mieszkańcom za pośrednictwem strony internetowej: www.polnocnemazowsze.pl, Facebooku LGD. Rozesłana została za pośrednictwem bazy mailowej LGD do członków LGD, a także do gmin i organizacji pozarządowych z prośbą o wstawienie jej na swoje strony internetowe. Link do ankiety został wysłany do Wnioskodawców za pomocą bazy mailowej, którą dysponowała LGD.

Ankieta w wersji papierowej - przeprowadzona w trybie wywiadu bezpośredniego. Informacje pozyskiwane w tym trybie zwiększyły zaangażowanie i partycypację mieszkańców w proces tworzenia LSR. Ankieterami byli pracownicy biura, członkowie LGD, 17 gminnych konsultantów w punktach konsultacyjnych. Ankiety były rozdawane podczas cyklicznych spotkaniach tematycznych, rozdystrybuowane do gminnych punktów konsultacyjnych, a także rozdawane osobom przychodzącym do biura i odwiedzającym punkt konsultacyjny w biurze LGD. W realizację działania związanego w wypełnianiem ankiet oprócz pracowników biura LGD zaangażowali się członkowie LGD, przedstawiciele Ochotniczej Straży Pożarnej, Państwowej Straży Pożarnej, Kół Gospodyń Wiejskich, przedsiębiorcy i mieszkańcy, w tym liczne grono Beneficjentów, oferowali się także z pomocą w rozpowszechnieniu linku do ankiety, a także jej kolportażu wśród członków rodzin, współpracowników, znajomych, strażaków.

Kolejnym narzędziem partycypacyjnym, który posłużył do zbierania propozycji projektów do realizacji na obszarze LSR była **karta pomysłu-fiszka projektowa.** Skierowana była do mieszkańców gmin objętych LSR oraz podmiotów, które posiadają siedzibę na obszarze objętym LSR i służyła do szczegółowego przeanalizowania potrzeb społeczności lokalnej, które mogłyby być realizowane w ramach wdrażania LSR na lata 2023-2027. Chętne osoby wypełniający fiszkę projektową wskazywali na jakie zakresy wsparcia planują się ubiegać, wstępnie opisywali na czym będzie polegał projekt, do jakiej grupy docelowej będzie skierowany oraz wskazywali korzyści jakie przyniesie realizacja projektu dla obszaru LGD. Fiszkę projektową w wersji papierowej można było złożyć osobiście w biurze LGD, za pośrednictwem poczty tradycyjnej bądź zostawić ją w mobilnym punkcie konsultacyjnym. Karty pomysłu-fiszki projektowe z propozycjami projektów wpływały do LGD również drogą mailową.

Konsultacje społeczne umożliwiły szczegółową analizę potrzeb i problemów istniejących w społeczności. Dzięki bezpośredniemu dialogowi z mieszkańcami udało się określić obszary, które wymagają wsparcia i działań interwencyjnych w celu poprawy sytuacji i jakości życia. **Wnioski** są następujące:

1. Brak dostatecznej infrastruktury - inwestycje w małą infrastrukturę, taką jak place zabaw, siłownie zewnętrzne, miejsca spotkań, boiska sportowe, ścieżki rowerowe, piesze, sceny plenerowe, itp., zapewniają mieszkańcom dostęp do miejsc rekreacji i aktywności fizycznej. Dobra infrastruktura przyciąga również turystów, co może wspomóc rozwój lokalnej gospodarki.
2. Niski poziom aktywności społecznej - w niektórych obszarach mieszkańcy są mało zaangażowani w życie społeczne i brakuje inicjatyw lokalnych związanych z kulturą i ofertą spędzania czasu wolnego. W efekcie społeczność nie wykorzystuje pełnego potencjału, który może być wzmocniony przez większe zaangażowanie mieszkańców.
3. Brak wsparcia dla różnych grup społecznych: starsi mieszkańcy, młodzież oraz osoby w niekorzystnej sytuacji często napotykają na trudności w dostępie do odpowiednich usług i wsparcia. Brakuje programów i działań skierowanych do tych grup, co prowadzi do wykluczenia społecznego.
4. Rozwój przedsiębiorczości: wspieranie przedsiębiorczości lokalnej jest kluczowe dla rozwoju gospodarczego, organizowanie szkoleń oraz ułatwianie dostępu do finansowania i doradztwa wspierają samozatrudnienie i pomagają lokalnym przedsiębiorcom w rozwijaniu swoich projektów i tworzeniu nowych miejsc pracy. Mieszkańcy wyrazili potrzebę większego dostępu do usług zdrowotnych, edukacyjnych, rekreacyjnych, transportowych, handlowych i innych. Wzrost przedsiębiorczości w tych obszarach mógłby przyczynić się do zwiększenia wyboru, poprawy jakości usług oraz stworzenia nowych miejsc pracy. Konsultacje społeczne wskazały na potrzebę rozwoju przedsiębiorczości w dziedzinach turystyki, gastronomii, rozrywki, kultury i sportu, co może przyczynić się do tworzenia atrakcyjnych ofert dla mieszkańców i turystów.

Biorąc powyższe pod uwagę skoncentrowano się na wsparciu ww. obszarów, co może się przyczynić do poprawy sytuacji społeczności oraz wykorzystania pełnego potencjału, jaki tkwi w lokalnej społeczności.

Z uwagi na ograniczoną ilość miejsca nie było możliwości przedstawienia w niniejszym rozdziale szczegółowych danych z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze LSR, znajdują się one w rozdziale IV Analiza potrzeb i potencjału i są przyporządkowane do obszarów tematycznych.

3.2 Partycypacja w czasie wdrażania LSR

Etap wdrażania LSR jest niezwykle istotnym momentem, w którym LGD „Północne Mazowsze" skupia się na współpracy i partnerstwie, które koncentrują się na osiągnięciu założonych celów LSR poprzez angażowanie jak największej i reprezentatywnej części społeczności. Wspólnymi siłami, wraz z partnerami, dąży się do osiągnięcia pozytywnych zmian na obszarze objętym LSR. Współpraca opiera się na aktywnym dialogu z beneficjentami i innymi zainteresowanymi stronami, aby uwzględnić ich perspektywę, potrzeby i pomysły. LGD „Północne Mazowsze" stawia na otwartość, uczestnictwo i współtworzenie, aby zbudować silne społeczności lokalne i osiągnąć trwałe rezultaty rozwojowe. Zasada pełnej jawności jest tu priorytetem. Planowane są intensywne działania informacyjne i promocyjne, mające na celu szerzenie informacji o LGD „Północne Mazowsze" i jej działaniach.

Przykładowo, mieszkańcy zostaną zachęceni do aktywnego uczestnictwa we wdrażaniu LSR poprzez realizację działań, które przyczynią się do osiągnięcia założonych celów. W ramach tego procesu zostaną zorganizowane działania informacyjne i szkoleniowe, które dotyczyć będą możliwości uzyskania wsparcia. Każdy mieszkaniec będzie miał możliwość uczestnictwa w tych działaniach oraz skorzystania z bezpłatnego doradztwa świadczonego przez pracowników Biura LGD „Północne Mazowsze". Ta forma pomocy została wysoko oceniona przez beneficjentów w poprzedniej perspektywie i przyniosła mierzalne efekty, takie jak poprawa jakości dokumentacji aplikacyjnej. Od samego początku wdrażania LSR możliwe będzie korzystanie z tej formy wsparcia.

Innym przykładem zaangażowania mieszkańców we wdrażanie LSR jest uczestnictwo w działaniach LGD „Północne Mazowsze" dotyczących aktywizacji społeczności, promocji i informacji. W tym celu opracowany został Plan Komunikacji, obejmujący działania komunikacyjne i środki przekazu skierowane do mieszkańców. W przypadku problemów z realizacją LSR lub niskiego zaangażowania społeczności, przewidziane będą konkretne działania. Komunikacja będzie dostosowywana do różnych grup odbiorców. Ponadto, LGD "Północne Mazowsze" będzie monitorować skuteczność metod komunikacji i w razie potrzeby podejmie działania mające na celu ich ulepszenie.

Partycypacja społeczna odgrywa kluczową rolę również podczas tworzenia bardziej zrównoważonej i wszechstronnej oferty dla mieszkańców obszaru objętego LGD "Północne Mazowsze". Przeprowadzając dogłębną analizę obecnej sytuacji, dostrzegamy pewne wyzwania związane z dostępnymi ofertami dla różnych grup społecznych, takich jak ludzie młodzi, seniorzy i osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji. Z tego powodu, naszym celem jest wprowadzenie działań, które będą uwzględniać różnorodne potrzeby i zainteresowania naszych mieszkańców. Dla seniorów planujemy zorganizować programy, które promują włączenie społeczne i cyfrowe, umożliwiając im aktywny udział w życiu społeczności lokalnej. Chcemy również zapewnić młodym ludziom możliwość rozwijania swoich umiejętności, zdobywania nowych doświadczeń i angażowania się w działania społeczne. Ponadto, nasza oferta skierowana będzie do osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, oferując im wsparcie i możliwości poprawy swojego statusu społecznego. Poprzez różnorodne inicjatywy, takie jak warsztaty, szkolenia czy wyjazdy integracyjne, chcemy stworzyć warunki sprzyjające rozwojowi i aktywizacji tych grup społecznych

W celu ułatwienia kontaktu i udostępniania informacji na temat wdrażania LSR, wszystkie niezbędne informacje będą zamieszczane na stronie internetowej i portalu społecznościowym, tablicach ogłoszeń oraz przekazywane partnerom w celu szerszego dotarcia do społeczności lokalnej. Dotyczy to w szczególności partnerów z grupy interesu sektora publicznego, którzy na swoich stronach internetowych i tablicach ogłoszeń publikują informacje związane z bieżącym wdrażaniem LSR, w tym

ogłoszenia o naborach czy innych działaniach promocyjno-informacyjnych dla lokalnej społeczności.

Na stronie internetowej i profilu FB LGD „Północne Mazowsze" będą zamieszczane również aktualności dotyczące działalności LGD oraz wdrażania LSR. Profil społecznościowy nie tylko będzie pełnił funkcję informacyjną, ale również będzie służył budowaniu relacji z potencjalnymi partnerami i beneficjentami. Będą tam publikowane nie tylko bieżące informacje i ogłoszenia, ale także tematy, które pobudzą obserwatorów do dyskusji lub wyrażenia swojego własnego punktu widzenia. Komentarze na takich portalach stanowią cenne źródło informacji na temat problemów i potrzeb lokalnej społeczności.

Członkowie LGD „Północne Mazowsze", sympatycy i mieszkańcy objętego obszaru LSR mogą bezpośrednio zgłaszać wnioski, rekomendacje, propozycje i inicjatywy dotyczące funkcjonowania stowarzyszenia oraz wdrażania LSR. Istnieje możliwość składania ich bezpośrednio do biura LGD lub za pośrednictwem strony internetowej.

LGD „Północne Mazowsze" planuje organizować spotkania aktywizacyjne, szkolenia i wyjazdy studyjne, które mają na celu zachęcenie do zgłaszania nowych pomysłów i inicjatyw dotyczących funkcjonowania stowarzyszenia i wdrażania LSR, a także nawiązania partnerstw, które mogą przyczynić się do realizacji projektów lub operacji realizowanych w partnerstwie. Istnieje również baza kontaktów, która ułatwia dotarcie do potencjalnych beneficjentów. W tym celu na stronie internetowej LGD "Północne Mazowsze" utworzono zakładkę „WSPÓŁPRACA PARTNERÓW".

Aby jeszcze bardziej zaangażować lokalnych przedstawicieli w opracowywanie i realizację Strategii, podejmowanie decyzji, przydzielanie zasobów oraz zgłaszanie pomysłów na nowe projekty w ramach LSR lub poza jej obszarem, ustalono obecność **336** organizacji pozarządowych, w tym zarejestrowane w KRS, stowarzyszenia zwykłe, KGW, kluby sportowe i grupy nieformalne, z którymi nawiązano kontakt (mailowy, telefoniczny). Dzięki temu możliwe jest bezpośrednie przekazywanie informacji o naborach, zachęcanie do udziału w warsztatach, szkoleniach, spotkaniach aktywizacyjnych, targach i imprezach.

Dodatkowo, biuro LGD rejestruje wszystkie otrzymane wiadomości i stara się udzielić odpowiedzi w ciągu 5 dni roboczych. Odpowiedzi są udzielane zarówno w formie pisemnej, jak i w formie elektronicznej, w zależności od preferencji zgłaszającego.

Podczas procesu aktualizacji LSR, partycypacja będzie nieodzowna i niezbędna, aby zapewnić pełne zaangażowanie i aktywny udział wszystkich zainteresowanych stron.

Podstawowym powodem rozpoczęcia procesu konsultacji LSR mogą być między innymi:

- Wyniki monitoringu lub ewaluacji przeprowadzonych zgodnie z zasadami zawartymi w rozdziale X LSR.
- Zmiana Wytycznych horyzontalnych lub szczegółowych, które wymagają dostosowania LSR do nowych zasad, zmiana PS dla WPR na lata 2023-2027, wydanie zaleceń przez podmiot wdrażający, Instytucję Zarządzającą, Agencję Płatniczą lub inne organy kontrolne, zmiana przepisów itp.
- Inicjatywy, wnioski lub zastrzeżenia zgłaszane za pomocą formularza lub karty pomysłu, które są umieszczone na stałe (widoczne miejsce) na stronie internetowej LGD „Północne Mazowsze" i dostępne w biurze.
- Konieczność dostosowania LSR do nowej sytuacji spowodowanej czynnikami zakłócającymi, które nie były możliwe do przewidzenia podczas tworzenia LSR, takie jak zmiany sytuacji gospodarczej, ograniczenia wynikające z pandemii itp., które mają istotny wpływ na tempo i zakres wdrażania LSR.
- Inicjatywa grupy członków LGD „Północne Mazowsze", Walnego Zebrania Członków lub innych organów, mieszkańców, konieczna do dostosowania LSR do nowych potrzeb lub problemów na obszarze LSR.
- Zmiana obszaru LSR, celów, przedsięwzięć, wskaźników, budżetu lub innych elementów LSR, zmiana kamieni milowych, zmiana terminów oceny wniosków, które mogą uniemożliwić osiągnięcie wskaźników, wydatkowanie budżetu itp.
- Inne zmiany, mające znaczący wpływ na możliwość osiągnięcia celów, wskaźników lub kamieni milowych w zakresie realizacji LSR.

Każda propozycja zostanie dokładnie przeanalizowana, a jeśli będzie uzasadniona, będzie podlegać procesowi konsultacji. Metody partycypacji będą odpowiednie dla zakresu planowanych zmian. Niezbędne będzie wykorzystanie minimum jednej metody konsultacji, np. strony internetowej, jeśli zakres zmian będzie polegał na dostosowaniu LSR do nowych przepisów lub Wytycznych albo będzie dotyczył wdrożenia zaleceń pokontrolnych lub będzie wynikiem rekomendacji Zarządu Województwa, Instytucji Zarządzającej, Agencji płatniczej lub innych organów kontrolnych. W przypadku szerszych zmian, które wpływają na potrzeby lub potencjał obszaru, zostaną zastosowane wybrane metody partycypacji opisane w rozdziale, zapewniające udział wszystkich interesariuszy (podobnie jak na etapie przygotowania LSR).

Informacje o wynikach weryfikacji zgłoszonych propozycji/inicjatyw, czy zostaną uwzględnione czy odrzucone, będą publikowane na stronie internetowej LGD „Północne Mazowsze" wraz z uzasadnieniem. Jeśli zmiany zostaną uwzględnione, będą dalej poddane konsultacjom społecznym, a następnie zatwierdzone przez Zarząd.

Wszystkie działania LGD dotyczące wdrażania LSR są jawne. Zmiany i aktualizacje LSR wymagają akceptacji Zarządu Województwa Mazowieckiego. Czynności formalne będą realizowane przez Biuro LGD. Wstępna analiza będzie dokonywana przez Zarząd lub powołaną grupę roboczą ds. LSR. Analizy będą prowadzone na bieżąco w ramach ciągłego monitoringu i obejmować przyczyny zmiany, zgodność z obowiązującymi zasadami i Wytycznymi, wpływ na ocenę LSR, realność propozycji, zgodność z analizą potrzeb i potencjałem zawartą w LSR, ocenę wpływu na kamienie milowe określone w umowie ramowej.

Proces aktualizacji LSR będzie powiązany z procesem informowania o stanie wdrażania LSR. Nawet w przypadku braku

inicjatyw zewnętrznych, analiza potrzeby zmiany LSR będzie przeprowadzana co najmniej raz na dwa lata. Informacje o możliwości zgłaszania uwag dotyczących bieżącego funkcjonowania LSR, w tym wdrażania LSR, będą zamieszczone na materiałach informacyjnych, stronie internetowej i ankietach. Inicjatywy mogą powstać podczas corocznych warsztatów refleksyjnych (ewaluacji on-going).

Ponadto wdrażanie LSR będzie stymulować oraz inspirować do innowacyjnych rozwiązań. LGD będzie podejmować działania w zakresie animacji społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych poprzez:

- doradztwo w biurze,
- organizację warsztatów z zasad przygotowania i realizacji projektów obejmujących również kwestie zastosowania kryterium innowacyjności, co znalazło swoje odzwierciedlenie w Planie Komunikacji,
- animowanie poprzez promocję dobrych praktyk (równie w tworzonej bazie projektów na stronie internetowej LGD i w mediach społecznościowych), identyfikacja korzyści płynących z rozwiązań innowacyjnych zwłaszcza w sferze biznesowej i społecznej
- premiowanie operacji innowacyjnych poprzez przyznawanie dodatkowych punktów w kryteriach,
- promocję działań innowacyjnych na stoiskach LGD „Północne Mazowsze" organizowanych podczas lokalnych wydarzeń,

LGD „Północne Mazowsze" dąży do transparentności i partycypacji społeczności lokalnej w procesie wdrażania LSR. Współpraca z mieszkańcami, partnerami i beneficjentami odgrywa kluczową rolę w osiąganiu celów rozwojowych obszaru objętego strategią.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

W wyniku analizy potrzeb i potencjału przedstawiono kluczowe obszary tematyczne, które zostały zidentyfikowane na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych, konsultacji społecznych, warsztatów i kart pomysłu. Te dane stanowiły fundament do opracowania celów i działań na okres programowania 2023-2027. Metody partycypacyjne zostały szeroko wykorzystane w celu uwzględnienia rzeczywistych potrzeb mieszkańców obszaru LGD „Północne Mazowsze". Wnioski z tych danych zostały uwzględnione w diagnozie, przy pominięciu informacji niezgodnych ze statystyką publiczną lub mających rozbieżności w źródłach.

4.1 Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
- walory krajobrazowe obszaru; - infrastruktura sportowa, oświatowa, kulturalna, rekreacyjna; estetyczny wygląd gmin; - przyjazne dla mieszkańców urzędy gmin; - aktywnie działające organizacje pozarządowe, w tym nowopowstałe KGW, Kluby Seniora; -wykwalifikowani pracownicy gmin; - świadomość współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi; - współpraca między organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami; - bardzo duże zasoby wolontariackie; - brak wydarzeń integrujących o charakterze kulturalnym, sportowym, edukacyjnym; - istnienie organizacji pozarządowych o celach prospołecznych, działających charytatywnie; - sprawnie działające i o dużym zaufaniu społecznym Ochotnicze Straże Pożarne; - nowoczesne gospodarstwa rolne; - dostępność i dobra jakość wody; - szeroki dostęp do Internetu; - infrastruktura wodno-kanalizacyjna; - dobry stan infrastruktury drogowej; - dobre powiązania komunikacyjne większości gmin i położenie obszaru w korzystnej relacji przestrzennej do krajowego i	- mała aktywność i integracja mieszkańców; - niedostateczna liczba form i miejsc aktywizacji, integracji; - zanikanie tradycji, dziedzictwa kulturowego; - niewystarczający poziom rozwoju infrastruktury społecznej (ochrona zdrowia, pomoc społeczna, oświata, kultura, kultura fizyczna); - niski poziom usług opiekuńczych, - dziedziczenie bezrobocia i biedy, uzależnienia; - niedostateczna opieka nad osobami starszymi, chorymi, samotnymi i osób z niepełnosprawnością; - za małe wsparcie kierowane do potrzebujących rodzin, dzieci i młodzieży; - słaba oferta zagospodarowania czasu wolnego; - dysproporcje w dostępie do infrastruktury społecznej; - utrudniony dostęp do rynku pracy i brak miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością, kobiet powracających na rynek pracy; - zły stan dróg lokalnych; - niska aktywność i mobilność zawodowa mieszkańców, w tym niechęć do podejmowania pracy/lub podnoszenia kwalifikacji zawodowych; - brak terenów pod inwestycje; - zły stan dróg w niektórych gminach, powiatowych i wojewódzkich - słaby dostęp do doradztwa i szkoleń zawodowych

regionalnego systemu komunikacji drogowej; - dobre warunki do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego; - bliskość miejskich rynków zbytu w Ciechanowie, Makowie Mazowieckim, Mławie i Przasnyszu; - atrakcje turystyczne (przyrodniczych i kulturalnych) i dobre warunki do rozwoju gospodarki turystycznej; - poprawiająca się jakość techniczna dróg lokalnych; - zasoby siły roboczej o zróżnicowanych kwalifikacjach; - dobrze rozwinięta infrastruktura telekomunikacyjna - dobry stan środowiska przyrodniczego; - korzystne warunki naturalne dla rozwoju proekologicznego rolnictwa; - wysokie walory krajobrazowe; - wysoki poziom bioróżnorodności (wielość gatunków roślin i zwierząt) - niezdegradowane i dobrej jakości gleby; - istnienie obszarów chronionego krajobrazu i rezerwatów przyrody; - dobra jakość powietrza; - brak uciążliwego dla środowiska przemysłu; - istnienie sieci szlaków turystycznych, w tym ścieżek rowerowych; - istnienie wielu zabytków kultury materialnej i tradycji, dziedzictwo kulinarne; - istnienie prężnie działających placówek muzealnych - ciekawa historia regionu; - działalność grup kulturalnych (zespoły ludowe) i artystycznych kultywujących tradycje; - cykliczne imprezy kulturalne i historyczne; - aktywność ośrodków kultury i bibliotek publicznych; - działania Mazowieckiego Ośrodka Ekonomii Społecznej;	podwyższających kwalifikacje; - słabo rozwinięta ogólnodostępna infrastruktura kulturalna, turystyczna oraz rekreacyjno-sportowa; - słabo rozwinięte przetwórstwo płodów rolnych; - małe zróżnicowanie działalności gospodarczej; - mało zakładów pracy; - słaba absorpcja innowacji i efektów działań naukowo-badawczych; - niedostateczne zasoby finansowe przedsiębiorców i mieszkańców na rozwój działalności gospodarczej oraz zakładanie działalności;- niedostateczna baza noclegowo-gastronomiczna; - nadal słabe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii; - niska świadomość mieszkańców na temat zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego (powietrza, gleb, lasów, wód) ze strony intensywnego rolnictwa; - niskie zasoby wód stojących i płynących; - niski poziom retencjonowania wód; opadowych; - degradacja zabytków kulturowych; - niedoinwestowanie instytucji kultury i grup kultywujących tradycje kulturalne, artystyczne i historyczne; -słaba oferta spędzania czasu wolnego, zwłaszcza dla młodzieży i seniorów; - niewykorzystanie zasobów kulturowych na potrzeby turystyki; - brak opiekunów świetlic wiejskich; - brak komunikacji publicznej w większości gmin.
Szanse	**Zagrożenia**
- efektywne wykorzystanie zasobów wolontariatu; - rozwój systemu usług społecznych, opiekuńczych, pomocowych i socjalnych; - rozwój poradnictwa specjalistycznego; - zwiększenie koordynacji i zintegrowania pomocy adresowanej do osób zagrożonych społecznym wykluczeniem; - wykorzystanie instrumentów ekonomii społecznej (tworzenie KIS, CIS, ZAZ, Spółdzielni Socjalnych); - podejmowanie działań w zakresie profilaktyki problemów społecznych; - rozwój społeczeństwa informacyjnego; - rozwój innowacji w działalności społecznej, działaniach lokalnego biznesu. - wykorzystanie potencjału Muzeów gminnych bibliotek publicznych; - rozwój rynku pracy; - rozwój polityki prorodzinnej; - wykorzystanie funduszy europejskich na działania prospołeczne i kulturalne; - dodatni przyrost naturalny i zahamowanie spadku liczby mieszkańców; - wzrost ruchu turystycznego; - rozwój turystyki; - rozwój produktów lokalnych w tym kulinarnych; - rozwój innowacji; - rozwój współpracy międzysektorowej;	- pogłębianie się zjawiska ubóstwa i bezrobocia; - brak wolontariuszy; - niedostosowanie kształcenia i szkoleń do potrzeb rynku pracy; - brak inwestorów i inwestycji tworzących miejsca pracy; - trwała emigracja ludności do miast i za granicę – migracje zarobkowe; - słaba kondycja ekonomiczna sektora pozarządowego, brak liderów; - rozpad więzi społecznych – kolejne zagrożenia związane z pandemią; - wzrost destruktywnych postaw wśród młodzieży (agresja, używki, środki odurzające, subkultury); - starzenie się społeczeństwa i niż demograficzny; - niestabilność rynku pracy spowodowana sytuacją gospodarczą krajową i międzynarodową; - kryzys finansów publicznych - wzrost liczby rodzin dysfunkcyjnych - częste zmiany przepisów prawnych i zasad finansowania zadań publicznych; - rozrost biurokracji; - ubożenie społeczeństwa i siły nabywczej na produkty lokalne; - wzrost kosztów działalności rolniczej i gospodarczej; - pogorszenie warunków finansowania przedsięwzięć;

- rozwój instytucji wspierających przedsiębiorczość; - rozwój działalności pozarolniczej; - rozwój sektora usług społecznych oraz ekonomii społecznej; - rozwój sektora usług w oparciu i technologie informacyjno-komunikacyjne i cyfryzację; - wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców; - wykorzystanie dostępnych instrumentów wsparcia rozwoju OZE; - rozwój retencji wodnej; - rozbudowa infrastruktury i urządzeń turystycznych; - lokalny monitoring przyrodniczy; - wzrost zainteresowania historią i kulturą, regionalną i lokalną (w tym kulinarną); - zwiększenie atrakcyjności zabytków i zasobów kulturowych.	- zwiększanie zadań samorządów lokalnych bez zabezpieczenia odpowiedniego finansowania; - nielegalne zatrudnienie i szara strefa; - wzrost zanieczyszczenia środowiska; - zagrożenia klimatyczne i zagrożenia bezpieczeństwa ekologicznego - klęski żywiołowe; - rozwój intensywnego i schemizowanego rolnictwa; - intensywna gospodarka leśna; - niekontrolowany rozwój turystyki na terenach cennych przyrodniczo; - niedostateczna wiedza społeczności lokalnych o dziedzictwie kulturowym i historii swojego regionu. - niedostateczna promocja walorów kulturowych i atrakcji turystycznych (brak produktów turystycznych).

4.2 Zagospodarowanie przestrzenne/ układ osadniczy/ dostęp do infrastruktury

W przypadku LGD „Północne Mazowsze", struktura osadnicza jest zróżnicowana. W obszarze tym znajdują się większe miejscowości, które pełnią funkcje administracyjne, gospodarcze i usługowe dla okolicznych terenów wiejskich i są to miejscowości gminne. Istnieje również wiele mniejszych miejscowości wiejskich, które są ośrodkami lokalnej społeczności i mają znaczenie dla rolnictwa i działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. W LGD jest jeden ośrodek miejski – Przasnysz, silnie oddziaływujący na obszar, szczególnie gminy z powiatu przasnyskiego. Gminy posiadają infrastrukturę kanalizacyjną, wodociągową oraz drogową. Na obszarze LGD są miejsca, które wymagają doinwestowania w zakresie infrastruktury. Obszar gmin jest dobrze skomunikowany siecią drogową, przez obszar przebiega linia kolejowa, przebiegają przez część gmin z powiatów ciechanowskiego i mławskiego.

4.3 Charakterystyka gospodarki/ przedsiębiorczości

Na terenie LGD "Północne Mazowsze" rośnie liczba podmiotów gospodarki narodowej. Na tle województwa mazowieckiego, w którym odnotowano ponad 21% wzrost badanego wskaźnika, gminy LGD wypadają gorzej - średnio, w 2021 roku zaobserwowano 14,4% wzrost (z poziomu 366 podmiotów w 2015 roku do 419 w roku 2021). Największy, blisko 30%, zarejestrowano w gminie Szydłowo, natomiast najmniejszy – w gminie Czernice Borowe (5,3%). Warto ponadto wspomnieć o gminie Krzynowłoga Mała, w której - jako jedynej - zaobserwowano spadek liczby podmiotów gospodarki narodowej (-0,8%). Na rok 2021 najwięcej wspomnianych podmiotów jest w gminie miejskiej Przasnysz (1739), natomiast najmniej – w gminie Dzierzgowo (165).

Tabela nr 12. Podmioty gospodarki narodowej ogółem

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
województwo mazowieckie	766030	788008	809369	816423	854457	887329	927669
Ciechanów	534	521	552	554	577	601	637
Czernice Borowe	245	242	234	236	246	255	258
Dzierzgowo	147	139	145	153	160	160	165
Gołymin-Ośrodek	219	211	209	209	220	220	233
Grudusk	245	244	225	229	250	259	268
Karniewo	306	314	316	322	336	351	373
Krasne	229	243	239	242	253	264	269
Krzynowłoga Mała	247	239	230	226	224	233	245
Ojrzeń	261	247	254	251	270	278	286
Opinogóra Górna	346	370	373	382	386	394	407
Przasnysz (gmina miejska)	1567	1570	1578	1630	1636	1663	1739
Przasnysz (gmina wiejska)	447	461	460	461	477	493	520
Regimin	270	268	275	275	296	315	322
Sońsk	444	454	462	471	496	513	527
Stupsk	261	271	274	278	284	295	307
Szydłowo	228	241	251	251	270	286	296
Wieczfnia Kościelna	225	222	234	239	257	258	266
Średnia dla gmin LGD	**366**	**368**	**371**	**377**	**390**	**402**	**419**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Dane z poniższej tabeli sugerują, że na obszarze oddziaływania LGD rejestruje się w systemie REGON dość dużo osób fizycznych, prawnych oraz prowadzących działalność rolniczą. Przeciętnie, w 2021 roku na 10 tys. mieszkańców zarejestrowanych było 718 podmiotów; to 18,4% wzrost w porównaniu z 2015 rokiem, kiedy liczba ta wynosiła 607. W tym samym czasie w województwie mazowieckim było zarejestrowanych 1712 podmiotów (o 19,5% więcej niż w 2015). Najwięcej podmiotów wpisanych do rejestru REGON odnotowano w gminie miejskiej Przasnysz (1030 na 10 tysięcy ludności), natomiast najmniej – w gminie Dzierzgowo (555 na 10 tysięcy ludności). Jeśli chodzi o region, w którym w tym okresie wspomnianych podmiotów przybywa najszybciej, należy tu wymienić gminę Szydłowo, w której zaobserwowano 34,8% wzrost badanego wskaźnika.

Tabela nr 13. Podmioty wpisane do REGON na 10 tys. ludności

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
województwo mazowieckie	1432	1469	1503	1511	1576	1636	1712
Ciechanów	773	744	781	781	811	840	888
Czernice Borowe	630	631	609	621	647	677	694
Dzierzgowo	456	433	464	494	524	526	555
Gołymin-Ośrodek	560	542	542	547	586	593	633
Grudusk	654	664	615	632	697	733	771
Karniewo	581	600	605	618	649	686	739
Krasne	614	660	651	666	701	742	765
Krzynowłoga Mała	698	682	663	653	651	682	717
Ojrzeń	601	571	591	583	629	650	679
Opinogóra Górna	579	615	622	640	647	664	686
Przasnysz (gmina miejska)	908	908	916	942	952	975	1030
Przasnysz (gmina wiejska)	607	632	632	634	660	684	727
Regimin	535	533	547	548	593	636	660
Sońsk	565	577	591	606	640	669	694
Stupsk	525	548	560	574	587	612	642
Szydłowo	488	520	540	544	590	630	658
Wieczfnia Kościelna	540	533	570	582	635	646	676
Średnia dla gmin LDG	**607**	**611**	**618**	**627**	**659**	**685**	**718**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Analizując dane dotyczące podmiotów nowo zarejestrowanych na 10 tysięcy ludności w wieku produkcyjnym, umieszczone w tabeli poniżej, można zauważyć, że obszar oddziaływania LGD „Północne Mazowsze" jest pod tym względem wewnętrznie bardzo zróżnicowany. W 2021 roku na badanym terenie odnotowano średnio 92 nowo zarejestrowane podmioty (0,4% wzrost w porównaniu z rokiem 2015) - to zdecydowanie mniej niż w całym województwie mazowieckim, gdzie było ich 224 (7,7% wzrost w porównaniu z rokiem 2015). W najlepiej rozwiniętych pod tym względem regionach – gminie miejskiej i wiejskiej Przasnysz oraz Ciechanów, podmiotów tych było odpowiednio 139, 119, 126, natomiast w reszcie gmin liczba ta nie przekracza 100. W większości gmin obserwuje się w badanym okresie wzrost liczby nowo zarejestrowanych podmiotów, w tym największy, równy 72,2% w gminie Dzierzgowo. Z regionów, w których liczba podmiotów zmniejsza się na przestrzeni lat 2015-2021, najsłabiej wypada Gołymin-Ośrodek, w której spadek odnotowano na poziomie 37,7%.

Tabela nr 14. Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
województwo mazowieckie	208	208	207	225	221	195	224
Ciechanów	156	110	153	131	136	122	126
Czernice Borowe	86	59	42	74	88	76	73
Dzierzgowo	36	36	64	91	103	50	62
Gołymin-Ośrodek	106	53	67	97	94	61	66
Grudusk	78	62	40	104	148	118	92
Karniewo	113	108	84	110	92	106	98
Krasne	74	102	58	114	92	81	88
Krzynowłoga Mała	69	61	57	62	68	69	98
Ojrzeń	130	76	107	111	150	83	86
Opinogóra Górna	90	116	96	135	84	82	92
Przasnysz (gmina miejska)	115	127	125	166	117	113	139
Przasnysz (gmina wiejska)	71	103	99	97	93	89	119

Regimin	106	101	85	63	132	95	93
Sońsk	85	114	102	121	128	92	93
Stupsk	80	96	84	89	79	66	81
Szydłowo	79	106	97	87	95	110	89
Wieczfnia Kościelna	89	62	98	142	133	81	74
Średnia dla gmin LGD	**92**	**88**	**86**	**106**	**108**	**88**	**92**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Na obszarze objętym LSR stale wzrasta liczba mikro i małych przedsiębiorstw, działających głównie w sferze usług dla ludności. Przeprowadzone badania ankietowe, rozmowy indywidulane, konsultacje wykazują, iż na obszarze są nadal ograniczenia w dostępie do oferty usług dla mieszkańców. Lokalne firmy i osoby chcące zamierzające otworzyć działalność gospodarczą, jako barierę rozwojową wykazują brak wystarczających środków finansowych. Negatywne zjawiska, które występują w całym kraju, a także na obszarze LGD, jak inflacja, następstwa sytuacji pandemicznej, wybuch wojny na Ukrainie niosą konsekwencje dla lokalnego biznesu. Taka sytuacja wpływa na kształt planowanego budżetu LSR, w ramach Wdrażania lokalnych strategii rozwoju zaplanowano przeznaczyć 40% budżetu na rozwój przedsiębiorczości, co złagodzi skutki opisanego wcześniej kryzysu.

4.4 Rynek pracy

Dokonując opisu obszaru objętego LSR należy zwrócić uwagę na lokalny rynek pracy. Liczba osób bezrobotnych na terenie LGD „Północne Mazowsze" gwałtownie spada. W 2021 roku przeciętnie było ich 164 (47,6% spadek w porównaniu z rokiem 2015, w którym osób bez pracy zarejestrowano 313), a w całym województwie mazowieckim – 129 248 (40,3% spadek w stosunku do roku 2015). Najwięcej bezrobotnych ubyło w gminach Szydłowo (62,7%) i Wieczfnia Kościelna (60,3%), a z wyjątkiem jednej gminy, Karniewo, w której odnotowano 24% spadek, we wszystkich pozostałych wynosił on ponad 40%. W sumie, na badanym obszarze osób bez pracy było 2787 (1347 mężczyzn i 1440 kobiet).

Tabela nr 15. Bezrobotni zarejestrowani ogółem

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
województwo mazowieckie	216527	188910	154068	136545	123208	146375	129248
Ciechanów	362	306	230	211	204	219	204
Czernice Borowe	218	183	138	115	106	133	119
Dzierzgowo	155	127	81	63	73	61	66
Gołymin-Ośrodek	255	203	186	170	158	150	120
Grudusk	223	210	154	149	107	118	104
Karniewo	382	342	355	312	288	324	290
Krasne	159	147	117	116	98	115	81
Krzynowłoga Mała	182	146	113	103	94	113	108
Ojrzeń	278	241	194	194	177	162	151
Opinogóra Górna	351	306	263	201	206	205	178
Przasnysz (gmina miejska)	941	790	654	666	577	633	472
Przasnysz (gmina wiejska)	421	394	327	324	264	307	225
Regimin	354	282	241	215	188	212	203
Sońsk	354	294	242	230	222	228	197
Stupsk	238	183	118	108	102	102	97
Szydłowo	244	166	128	110	97	113	91
Wieczfnia Kościelna	204	148	104	92	77	86	81
Średnia dla gmin LGD	**313**	**263**	**214**	**199**	**179**	**193**	**164**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

4.5 Działalność sektora społecznego

Na obszarze LGD "Północne Mazowsze" rośnie liczba organizacji społecznych. W 2021 roku było ich średnio 32, a w całym województwie mazowieckim – 50 (ponad 16% wzrost w obu tych obszarach). Mimo że ogólnie fundacji, stowarzyszeń i organizacji przybywa (najwięcej - prawie o połowę - w gminie Sońsk), w trzech regionach zaobserwowano spadek ich liczby – 7,5% w gminie Grudusk i 3,6% w gminach Gołymin-Ośrodek i Szydłowo. Najwięcej wspomnianych organizacji było w 2021 roku w gminie Krasne (51), natomiast najmniej - w gminie Krzynowłoga Mała (23).

Tabela nr 16. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
województwo mazowieckie	43	46	48	44	46	48	50

Ciechanów	22	23	23	17	17	18	25
Czernice Borowe	26	29	29	29	29	29	30
Dzierzgowo	25	28	29	26	26	23	27
Gołymin-Ośrodek	28	26	26	26	27	27	27
Grudusk	40	44	41	36	36	37	37
Karniewo	27	29	29	36	37	37	38
Krasne	40	49	49	47	47	48	51
Krzynowłoga Mała	20	20	23	23	23	23	23
Ojrzeń	25	23	23	26	26	26	26
Opinogóra Górna	35	38	40	40	42	42	42
Przasnysz (gmina miejska)	24	28	27	25	29	29	30
Przasnysz (gmina wiejska)	26	27	29	27	28	28	28
Regimin	30	36	36	36	36	36	37
Sońsk	23	27	27	28	31	33	34
Stupsk	24	24	27	27	31	31	31
Szydłowo	28	28	30	26	26	26	27
Wieczfnia Kościelna	24	24	24	29	30	30	31
Średnia dla gmin LGD	**27**	**30**	**30**	**30**	**31**	**31**	**32**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Lokalne organizacje pozarządowe bardzo aktywnie uczestniczą w życiu społecznym mieszkańców, pozyskują środki finansowe na realizację przedsięwzięć aktywizacyjnych, integracyjnych, edukacyjnych i kulturalnych. Lokalna Grupa Działania „Północne Mazowsze" zrealizowała dwa projekty grantowe, które cieszyły się ogromnym zainteresowaniem wśród organizacji i grup nieformalnych.

4.6 Problemy społeczne

W latach 2015-2020 liczba osób objętych środowiskową pomocą społeczną na terenie LGD "Północne Mazowsze" gwałtownie spadała - w każdej z gmin zmniejszyła się ona średnio niemal o połowę. Największy, prawie 70%, spadek badanego wskaźnika zarejestrowano w gminie Stupsk, natomiast najmniejszy, 24% - w gminie Dzierzgowo. Średnio w 2021 roku na badanym obszarze z pomocy społecznej skorzystało 572 na 10 tysięcy mieszkańców, co zdecydowanie przewyższa wynik dla województwa mazowieckiego (345 osób na 10 tysięcy mieszkańców). Najwięcej beneficjentów takiej pomocy było w gminach Dzierzgowo (908 osób na 10 tysięcy mieszkańców) oraz Czernice Borowe (826 osób na 10 tysięcy mieszkańców), natomiast najmniej – w gminach Opinogóra Górna, Sońsk oraz Stupsk; w wymienionych regionach liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tysięcy mieszkańców nie przekroczyła 400.

Tabela nr 17. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020
województwo mazowieckie	604	550	485	436	386	345
Ciechanów	894	837	742	561	484	442
Czernice Borowe	1346	1099	1087	938	909	826
Dzierzgowo	1196	1150	1111	1075	1025	908
Gołymin-Ośrodek	1302	1132	853	833	760	623
Grudusk	800	658	658	611	652	517
Karniewo	957	834	801	785	669	571
Krasne	940	946	874	797	633	520
Krzynowłoga Mała	1350	1116	853	799	809	756
Ojrzeń	1591	1321	1249	1247	837	654
Opinogóra Górna	741	652	620	586	443	360
Przasnysz (gmina miejska)	960	955	853	762	712	647
Przasnysz (gmina wiejska)	1187	1167	1101	1024	886	697
Regimin	1288	1137	832	667	618	524
Sońsk	780	704	542	756	385	314
Stupsk	1279	977	803	616	588	387
Szydłowo	1114	999	914	670	569	481

Wieczfnia Kościelna	982	769	633	592	526	501
Średnia dla gmin LGD	**1100**	**968**	**854**	**783**	**677**	**572**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Wspomaganie osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, które potrzebują odzyskać lub zwiększyć swoje zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie, odgrywa istotną rolę w obszarze pomocy społecznej. Gminne ośrodki pomocy społecznej pełnią kluczową rolę w realizacji tych zadań. Głównym powodem społecznego wykluczenia na obszarze LGD "Północne Mazowsze" są przyczyny materialne, szczególnie długotrwałe bezrobocie i ubóstwo. Aby zwiększyć obszary włączenia społecznego, konieczne jest wsparcie dla osób zagrożonych i społecznie wykluczonych oraz eliminacja barier uniemożliwiających ich integrację społeczną. Działania związane z integracją społeczną, zdobywaniem i aktualizacją kwalifikacji zawodowych oraz rozwijaniem postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców obszaru mogą to umożliwić.

Wyniki przeprowadzonej ankiety wskazują na niewystarczającą liczbę ofert zajęć i imprez integrujących szczególnie dla młodzieży i osób starszych, które byłyby stymulujące dla ich aktywności społecznej. Dlatego ważnym elementem włączenia społecznego powinny być inwestycje mające na celu dostosowanie oferty do lokalnych potrzeb przez istniejące placówki oraz rozbudowa infrastruktury, która poprawi dostęp osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do miejsc, gdzie będą realizowane działania w zakresie aktywnej integracji społecznej. Istotne jest również skierowanie strategii na wsparcie infrastruktury społecznej w celu poprawy jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, co znalazło odzwierciedlenie w planowanych przedsięwzięciach.

4.7 Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji

W działaniach podejmowanych przez LGD "Północne Mazowsze" zarówno przez samą LGD, jak i przez beneficjentów, duże znaczenie przywiązywane będzie do przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji. LGD "Północne Mazowsze" będzie opierać się na "Wytycznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027" jako wzoru w tym zakresie.

Należy podkreślić, że dokumenty będące podstawą funkcjonowania LGD "Północne Mazowsze" są przykładem otwartości, ponieważ nie zawierają zapisów dyskryminujących. Równość płci będzie polegać na odzwierciedlaniu istniejących proporcji płci na obszarze działania LGD "Północne Mazowsze" lub na zwiększaniu udziału niedoreprezentowanych grup w ramach udzielanego wsparcia.

Ponadto, LGD "Północne Mazowsze" będzie nagradzać operacje, które mają pozytywny wpływ na społeczne włączenie osób z niepełnosprawnościami, poprzez tworzenie miejsc pracy oraz miejsca integracji społecznej.

4.8 Kultura

Codzienna aktywność kulturalna na obszarze LGD skupia się głównie wokół sieci placówek kultury prowadzących wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną, do których należą głownie gminne ośrodki kultury, gminne biblioteki publiczne. Wiele przedsięwzięć kulturalnych, edukacyjnych realizowanych jest przez placówki muzealne: Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, Muzeum Pozytywizmu w Gołotczyźnie, Muzeum Rodu Krasińskich w Krasnem, Muzeum Historyczne w Przasnyszu. Działalność tych podmiotów z pewnością wpływa na zwiększający się ruch turystyczny. Działalność artystyczna rozwijana jest również przez wiele istniejących organizacji pozarządowych, kół gospodyń wiejskich, zespołów artystycznych i indywidualnych twórców. Szczególną rolę w kultywowaniu i rozwoju kultury i sztuki ludowej oraz rękodzieła wiejskiego na obszarze LGD pełnią powiatowe instytucje kultury skupione w miastach powiatowych: Ciechanowie, Makowie Mazowieckim, Mławie i Przasnyszu. Na trwałe w krajobraz gmin obszaru LGD wpisały się działające artystyczne zespoły pieśni i tańca oraz zespoły muzyczne. Należą do nich: Ludowy Zespół Pieśni i Tańca "Karniewiacy", Szkolny Zespół Folklorystyczny „Mali Karniewiacy"; Młodzieżowa Orkiestra Dęta Ochotniczej Straży Pożarnej w Bogatem; Zespół Ludowy „Dąbkowiacy" ze wsi Dąbek (gm. Stupsk); Schola "Harfa" (Szydłowo); Dzierzgowska Młodzieżowa Orkiestra Dęta „Arka"; Zespół Ludowy "Krasne"; Zespół Emerytów i Rencistów z Gołymina „Gołyminiacy"; Towarzystwo Miłośników Ziemi Przasnyskiej, Miejski Dom Kultury, Ostoja-Kotkowski – coroczne imprezy światło i dźwięk. Istotnym animatorem życia kulturalnego w powiecie przasnyskim jest Muzeum Historyczne w Przasnyszu. Zaangażowanie samorządu przasnyskiego we wspieranie kultury i sztuki zostało docenione przez samorząd województwa mazowieckiego, który przyznał powiatowi przasnyskiemu, w 2014 r. tytuł „Stolicy Kultury Mazowsza 2014". Obok organizowanych lokalnie konkursów plastycznych, recytatorskich, piosenkarskich i muzycznych, do cyklicznych wydarzeń kulturalnych należą: dożynki, imprezy plenerowe, festyny rodzinne, turnieje wsi, rajdy i pokazy, inscenizacje historyczne bitew przez grupy rekonstruktorskie. Organizacje pozarządowe obszaru LGD są inicjatorami i organizatorami wielu przedsięwzięć kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych i prospołecznych. W ramach LSR zostaną wsparte organizacje pozarządowe działające w sferze kultury i zachowania dziedzictwa kulturowego, poprzez realizację projektów grantowych w ramach przedsięwzięć: P.2.2 Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności; P.2.3 Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; P.2.4 Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne.

4.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału do rozwoju turystyki

Do najważniejszych walorów turystycznych LGD zaliczyć trzeba wiejski i urozmaicony krajobraz, czyste powietrze i nieskażone środowisko, duże kompleksy leśne oddalenie od dużych aglomeracji miejskich oraz wielość materialnych dowodów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego – zabytki sakralne, założenia podworskie, liczne kapliczki i krzyże przydrożne oraz zabytki przyrody.

Obszar LGD posiada liczne zasoby kulturowe i przyrodnicze, które stanowią cenne zasoby dla rozwoju turystycznego obszaru. Na obszarze działa kilka placówek muzealnych, funkcjonują szlaki rowerowe oraz tematyczne związane przyrodą i historią. W wielu przypadkach obiekty przyrodnicze i kulturowe obszaru LGD wymagają jednak doinwestowania, poprawy dostępności i działań promocyjnych. Rozbudowy wymaga również w wielu przypadkach sama infrastruktura turystyczna, w tym sieć szlaków i ścieżek oraz miejsc rekreacji i sportu.

Mieszkańcy i uczestnicy konsultacji z sektora pozarządowego zajmujące się kulturą i rozwojem sztuki wskazywali na potrzebę wsparcia kultywowania lokalnych tradycji kultury materialnej i niematerialnej oraz działalności artystycznej. Renowacji wymaga wiele obiektów zabytkowych na terenie LGD, które stanowią atrakcję turystyczną. Liczne działania ukierunkowane na rozwój infrastruktury turystycznej w kończącym się okresie programowym, w niewystarczający sposób spełniło oczekiwania społeczności lokalnej dotyczące rozwoju turystyki. Potrzeba podniesienia atrakcyjności turystycznej, atrakcyjności obszaru była zgłaszana w trakcie konsultacji zarówno przez samorządowców, jak i organizacje i samych mieszkańców. Dotyczy to zarówno obiektów rekreacyjnych, sportowych i kulturowych, jak i oznakowania szlaków i ścieżek oraz zwiększenia działań informacyjno-promocyjnych.

4.10 Rolnictwo i rynek rolny

Obszar LGD „Północne Mazowsze" ma charakter głównie rolniczy, wynika to z warunków przyrodniczych i tradycji agrarnych tego regionu. Tereny rolnicze zajmują ok 74,9% powierzchni. W wielu gminach zatrudnienie w rolnictwie mieszkańców przekracza 80%. W strukturze gospodarki rolnej przeważają rodzinne gospodarstwa indywidualne. Dominującą produkcją roślinną jest uprawa zbóż (pszenica, jęczmień, mieszanki zbożowe, żyto i pszenżyto, kukurydza), rzepaku, roślin pastewnych i buraków cukrowych. W hodowli dominuje bydło mleczne i trzoda chlewna.

W 2020 roku gospodarstw rolnych na obszarze LGD było 9 475, a średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 20,86 ha (dane z Powszechnego Spisu Rolnego). Na obszarze LGD dominującymi rodzajami gleb są: gleby bielicowe i pseudobielicowe, należące do gleb kwaśnych lub słabo kwaśnych i nie tworzą dużych kompleksów, lecz występują w mozaice z glebami brunatnymi. Obszar jest bardzo zróżnicowany pod względem klas bonitacyjnych. Najlepsze gleby występują w gminach: Ciechanów, Czernice Borowe, Grudusk, Karniewo, Krasne, Opinogóra, Regimin. Najsłabsze natomiast w gminach Dzierzgowo, Stupsk, Szydłowo. Na terenie LGD występują złoża surowców mineralnych, których eksploatacja może być czynnikiem aktywizującym rejon. Są to złoża kruszywa naturalnego (żwir, piasek, pospółka), zlokalizowane głównie na terenie gmin: Ciechanów, Sońsk, Czernice Borowe, Krzynowłoga Mała. Złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej występują w największej ilości w gminie Ojrzeń.

4.11 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu wdrażania LSR

Od 2016 roku w ramach bieżącej działalności Biura LGD był wykonywany stały monitoring wdrażanych operacji, w trybie ciągłym były analizowane wypełniane ankiety monitorujące poziom satysfakcji mieszkańców, dodatkowo w 2022 roku wykonano ewaluację końcową wdrażania LSR. W ramach przygotowania LSR przeprowadzono szeroko zakrojoną akcję ankietową, przeprowadzono konsultacje w trakcie których wskazywano potencjał rozwojowy i problemy poszczególnych gmin, rozmawiano o oczekiwaniach mieszkańców obszaru w związku z opracowywaną LSR. Wykonano analizę potrzeb, która obejmuje zsumowane wskazania społeczności lokalnej, w tym podmiotów sektorowych LGD **(organizacji społecznych, przedsiębiorstw, instytucji gminnych i ogólnie mieszkańców**). Dokonano również szczegółowej analizy dokumentów strategicznych związanych z obszarem LGD, wojewódzkich i powiatowych. Po przeanalizowaniu również dostępnych na dzień ukończenia LSR przepisów krajowych, zidentyfikowano grupy docelowe poszczególnych działań oraz grupy w niekorzystnej sytuacji. Kluczowymi grupami docelowymi w odniesieniu do realizacji LSR będą: **mieszkańcy, jednostki sektora finansów publicznych, przedsiębiorstwa, turyści**. Na ostateczny wybór grup docelowych miały również wpływ wyniki ankiet i konsultacji społecznych, aż 81,5% respondentów opowiedziała się za wsparciem lokalnego środowiska młodzieżowego i koniecznością włączenia społecznego, cyfrowego osób powyżej 60 roku życia 70%. Ponad połowa ankietowanych określiła, że wśród największych problemów w gminach jest starzenie się społeczeństwa (59,1%), emigracje i migracje młodych osób (45,2 %). Wskazywane zakresy wsparcia przez ankietowanych to te związane ze wsparciem rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD poprzez premie na podejmowanie działalności gospodarczej przez osoby fizyczne (235 odpowiedzi) oraz dotacje na rozwijanie działalności gospodarczej przez mikroprzedsiębiorstwa (239 odpowiedzi). W związku z powyższym należy zaplanować wsparcie dla osób fizycznych zamierzających uruchomić działalność gospodarczą, z uwzględnieniem **osób młodych**. Należy też wspierać rozwój istniejących firm, tworzących nowe miejsca pracy i mających wpływ na dochody podatkowe gmin.

Biorąc pod uwagę niezbyt wysoka aktywność społeczną **seniorów i młodzieży,** mieszkańców należy, jako grupę docelową traktować podmioty, świadczące usługi społeczne, kulturalne, sportowe, związane z rekreacją i wypoczynkiem - **organizacje**

pozarządowe działające na obszarze LGD. Dostarczenie wiedzy, podniesienie kompetencji lokalnych liderów życia społecznego, przyczyni się z pewnością do wsparcia obszarów życia społecznego, które jako wymagające wsparcia wskazywali ankietowani i osoby uczestniczące w spotkaniach konsultacyjnych. Koniecznym też jest wsparcie **jednostek sektora finansów publicznych**, ze względu na konieczność wsparcia inwestycji w **infrastrukturę publiczną**. Jednostki sektora publicznego nie posiadają wystarczających środków finansowych, aby pokrywać zapotrzebowanie społeczności lokalnej w tym zakresie, gdyż są obarczane nowymi zadaniami własnymi i zleconymi. Ponad połowa respondentów widzi konieczność podjęcia działań w ramach włączenia społecznego **seniorów (po 60 r. ż.), ludzi młodych (do 25 r. ż.) i osób w niekorzystnej sytuacji** (osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, kobiet, migrantów, rolników z małych gospodarstwa lub osób poszukujących zatrudnienia np. mieszkańców osiedli po-PGR, których na obszarze było kilkadziesiąt). W chwili wykonywania diagnozy obszaru i strefy aktywności społecznej wskazywano na brak ciekawej ofert spędzania czasu wolnego dla osób młodych, ciągły niedostatek w tym zakresie dla seniorów. Obecnie instytucje kultury, które funkcjonują na obszarze nie mają możliwości zwiększyć swojej ofert, dostosować do zmieniających się oczekiwań mieszkańców. LGD realizując projekty grantowe o zróżnicowanej tematyce, zapewni alternatywę dla oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej odległych ośrodków miejskich. Lokalne działania powinny zwiększyć zaangażowanie mieszkańców w życie społeczne. W ramach projektów grantowych zostanie zapewnione wsparcie dla osób w niekorzystnej sytuacji, seniorów i ludzi młodych poprzez realizację przedsięwzięcia 2.3 Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji. LGD będzie docierało do interesariuszy projektów grantowych przez bezpośrednie kontakty oraz przez stronę internetową swoją i partnerskich gmin, profil LGD na FB, ogłoszenia w lokalnych mediach. Dodatkowo LGD planuje szereg działań animacyjnych, promujących wdrażaną LSR jako możliwość zwiększenia aktywności społecznej i wsparcia wszystkich grup docelowych.

LGD „Północne Mazowsze" zamierza uwzględnić wsparcie finansowe z innych źródeł w formule pośredniej w ramach określonych celów szczegółowych w ramach EFS w okresie realizacji LSR np. poprzez wsparcie dla osób o niskich umiejętnościach lub kompetencjach (w tym cyfrowych); aktywizację społeczną i zawodową osób biernych zawodowo oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przy zastosowaniu usług aktywnej integracji; działania edukacyjne, aktywizujące, promocyjne, strażnicze i interwencyjne; zwiększenie samodzielności seniorów i przeciwdziałanie zagrożeniu marginalizacją społeczną, partycypację seniorów w życiu społecznym; usługi społeczne na rzecz rodzin poprzez działania mające na celu pogłębienie umiejętności wychowawczych rodziców, umiejętności społecznych u dzieci i wzmacniające więzi w rodzinie (m.in. warsztaty, szkolenia, kursy, wydarzenia kulturalne, rekreacyjne, sportowe itp.).

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

5.1 Spójność

Założenia LSR wykazują zgodność celów i przedsięwzięć z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym oraz zgodność co do celów przekrojowych (ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność) PS dla WPR na lata 2023-2027, zgodnie ze specyfiką podejścia RLKS.

Lokalna Strategia Rozwoju zawiera kierunki działań, które w najbliższych latach przyczynią się do rozwoju obszaru LGD „Północne Mazowsze". W związku z powyższym jest ona spójna zarówno z dokumentami strategicznymi dotyczącymi obszaru objętego Strategią, jak również z dokumentami programowymi przygotowanymi na okres 2023-2027.

Poszczególne cele LSR oraz planowane w ramach ich realizacji konkretne przedsięwzięcia są spójne, powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają. Tworzą logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują, dając efekt synergii.

Przedsięwzięcie 1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych jest komplementarne z przedsięwzięciem 1.2 Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje, w związku z tworzeniem nowych miejsc pracy i rozwojem firm działających w formie mikroprzedsiębiorstw na obszarze LGD co wzajemnie przyczynia się do osiągnięcia celu 1 LSR.

Przedsięwzięcie 2.1 Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej jest komplementarne z przedsięwzięciem 2.3 Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji oraz Przedsięwzięciem 2.4 Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne z uwagi na fakt, iż ogólnodostępna infrastruktura publiczna obejmująca także obiekty rekreacyjne, sportowe i turystyczne z racji swojego przeznaczenia jest idealną bazą do podejmowania działań animacyjnych i integracyjnych także dla osób starszych, ludzi młodych i w niekorzystnej sytuacji. Tym samym wzajemnie przyczyniają się do osiągnięcia celu II LSR.

Przedsięwzięcie 2.2 Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności jest komplementarne z Przedsięwzięciem 2.3 Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji oraz Przedsięwzięciem 2.4 Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne w zakresie form realizowanych operacji w postaci grantów, których kwota dofinansowania pozwala na planowanie działań krótszych, intensywniejszych i skierowanych do szerokich grup odbiorców, przez co będą one bardziej efektywne i pozwoli to na osiągnięcie celu II LSR.

Należy zauważyć, że wszystkie przedsięwzięcia realizowane w skali mikro (na poziomie LGD) w dalszej konsekwencji będą miały pozytywny wpływ na osiągnięcie celów i wskaźników przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w skali makro, tj. na poziomie powiatu, województwa czy kraju. W praktyce, spójność, komplementarność i synergia LSR względem dokumentów strategicznych będą osiągnięte poprzez:

1. Utrzymywanie jednolitego kontekstu strategicznego we wszystkich dokumentach, zapewniając, że cele, wartości i priorytety LGD są zgodne i odzwierciedlają się wzajemnie.
2. Regularne przeglądy i aktualizacje dokumentów strategicznych, aby uwzględnić zmiany wewnętrzne i zewnętrzne, a także dostosować cele do nowych okoliczności.
3. Wspólne planowanie i koordynację między różnymi działami i zespołami w LGD, aby zapewnić spójność i komplementarność działań.
4. Komunikację i zaangażowanie pracowników LGD, aby wdrożyli cele LSR z uwzględnieniem nadrzędnych dokumentów strategicznych w skali makro.

LSR jest dokumentem strategicznym, który dotyczy istotnych problemów mieszkańców na najniższym poziomie administracyjnym tj. sołectwo i gmina, z kolei dokumenty wyższych szczebli analizując problemy występujące na poszczególnych szczeblach jednostek samorządu terytorialnego wskazują na te, które są wspólne dla jak największej części społeczności i obszaru oraz jednocześnie takie, które realnie może rozwiązać za pomocą danej interwencji. Zatem dotyczą one tej samej ludności i tego samego terytorium. W związku z tym nie ma możliwości, aby dokument strategiczny niemalże najniższego szczebla jakim jest LSR nie był spójny ze strategiami nadrzędnymi, nie uzupełniał się wzajemnie w zakresie osiągania celów oraz nie wykazywał synergii, ponieważ wszystkie przedsięwzięcia LSR oraz wszystkie przedsięwzięcia strategii nadrzędnych tworzą jedną całość, której celem jest wywołanie konkretnej zmiany na danym obszarze.

LSR 2023-2027	**C.1 Poprawa jakości komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej**
	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych
	P.1.2 Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje
	C.2 Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury publicznej i poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu
	P.2.1 Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej
	P.2.2 Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności
	P.2.3 Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji
	P.2.4 Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych CS 2.1.Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego CS 2.2.Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym	
Uzasadnienie: W ramach LSR zaplanowano do realizacji przedsięwzięcia w obszarze poprawy jakości komercyjnej oferty produktowej i usługowej. W wyniku ich realizacji powstaną nowe podmioty gospodarcze generujące nowe miejsca pracy zwiększając jednocześnie szanse na znalezienie zatrudnienia w miejscu zamieszkania, bez konieczności migracji do większych miast województwa mazowieckiego. Rozwinięte zostaną również w znacznym stopniu przedsiębiorstwa istniejące już na obszarze LGD, a chcące poszerzyć zakres świadczonych usług i unowocześnić usługi już świadczone. Dodatkowo premiowane będą usługi dla osób w niekorzystnej sytuacji. W ramach LSR zaplanowano przedsięwzięcia, które pozytywnie wpłyną na rozwój i wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego m.in. poprzez doposażenie i rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej małej infrastruktury publicznej dostępnej dla osób w różnych grupach wiekowych (P.2.1.) czy poszerzenie wiedzy i kompetencji oraz umiejętności wśród lokalnej społeczności, w tym wzajemna nauka i wymiana doświadczeń (P.2.2.). Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego nastąpi również w wyniku realizacji działań na rzecz osób starszych, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.), a także poprzez organizacje lokalnych inicjatyw kulturalnych i integracyjnych, w wyniku których mogą powstać organizacje lub zrzeszenia aktywnie działające w obszarze lokalnej społeczności (P.2.4).	
PS dla WPR na lata 2023 - 2027	
CS 8.P 4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno - rekreacyjnej	
CS 8.P 7. Poprawa dostępu do usług komercyjnych	
CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów	
CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich	
CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego	
CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność	

CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat
Uzasadnienie: Realizacja LSR jest przede wszystkim ukierunkowana na realizację przedsięwzięć PS dla WPR 2023-2027 z uwagi na fakt, iż interwencja LEADER jest jego integralną częścią. Realizacja LSR w sposób komplementarny pozytywnie wpłynie na osiągniecie celów PS dla WPR na lata 2023 - 2027 poprzez realizację przedsięwzięć z zakresu m.in.: - budowy małej infrastruktury publicznej, rekreacyjnej zwiększającej ofertę usług czasu wolnego włączając doposażenie wymienionej infrastruktury (P.2.1); - wspierania rozwoju przedsiębiorczości, tworzenia nowych miejsc pracy w zakresie usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych (P.1.1 i P.1.2) ułatwiających jednocześnie dostęp do usług komercyjnych; - realizację szerokiego wachlarza działań animacyjnych, warsztatowych, szkoleniowych, integracyjnych z zakresu włączenia społecznego osób w niekorzystnej sytuacji, poszerzenie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności mieszkańców obszaru LGD, również w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (P.2.2, P.2.3 i P.2.4).
Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze
1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości 1.2. Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy
6. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich 6.3. Wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarczej oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy
10. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska 10.7. Kształtowanie świadomości ekologicznej
15. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego 15.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie postaw prospołecznych
16. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz zmniejszenie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych i opiekuńczych 16.3. Kształtowanie warunków sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców
17. Aktywizacja społeczno - gospodarcza mieszkańców 17.1. Aktywizacja zawodowa osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób sprawujących opiekę nad osobami zależnymi, z niepełnosprawnościami, absolwentów i osób w wieku 50+ 17.4. Wspieranie postaw przedsiębiorczych oraz samozatrudnienia
19. Włączenie i integracja społeczna 19.1. Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej, w szczególności osób z niepełnosprawnościami, starszych oraz w trudnej sytuacji życiowej 19.2. Wspomaganie włączenia społecznego i przeciwdziałanie ubóstwu
Uzasadnienie: LSR realizując przedsięwzięcia w skali mikro jednocześnie tworzy spójne i logiczne związki dla przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w skali makro - na poziomie województwa mazowieckiego. Cele LSR i strategii województwa są spójne i wzajemnie się przenikają w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy aktywizując jednocześnie gospodarczo obszary wiejskie objęte LSR (P.1.1 i P.1.2), w zakresie budowy i doposażenia małej infrastruktury publicznej (P.2.1), a także poszerzając kompetencje i umiejętności społeczności lokalnej z włączeniem wsparcia rozwoju wiedzy (P.2.2) czy włączając w różnego rodzaju działania aktywizacyjne, lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne seniorów, osoby w niekorzystnej sytuacji i ludzi młodych poprzez stworzenie atrakcyjnej oferty usług czasu wolnego (P.2.3 i P.2.4).
Strategia Rozwoju Powiatu Przasnyskiego na lata 2021-2027
Cel strategiczny 1. Sprawne funkcjonowanie gospodarki oraz lokalnego rynku pracy Cel operacyjny 1.1. Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną Powiatu Cel operacyjny 1.2. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i nowych inwestycji w ważnych dla Powiatu sektorach gospodarki Cel operacyjny 1.5. Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy
Cel strategiczny 2. Aktywne społeczeństwo oraz wyższa jakość życia mieszkańców Powiatu Cel operacyjny 2.1. Rozwój nowoczesnych form edukacji i kształcenia w powiecie Cel operacyjny 2.3. Poprawa dostępu mieszkańców do usług kultury, sportu i rekreacji Cel operacyjny 2.5. Rozwój sfery usług społecznych oraz integracja osób wykluczonych
Cel strategiczny 3. Czyste środowisko naturalne oraz uporządkowana przestrzeń do życia Cel operacyjny 3.2. Ochrona oraz zrównoważone korzystanie z zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w powiecie
Uzasadnienie: LSR wykazuje komplementarność w zakresie rozbudowy i modernizacji oraz doposażenia obiektów użyteczności publicznej powiatu przasnyskiego (P.2.1.), wsparcie rozwoju przedsiębiorczości obszaru powiatu (P.1.1 i P.1.2) oraz działania z zakresu

poszerzania oferty spędzania wolnego czasu, w tym dla osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.) oraz poprzez kształcenie i podnoszenie kompetencji a także wspieranie oferty kulturalnej i integracyjnej (P.2.2 i P.2.4).
Strategia Rozwoju Powiatu Mławskiego na lata 2021-2027
1. Społeczeństwo Cel 1. Aktywni społecznie mieszkańcy Cel 2. Bogata oferta sportowa, rekreacyjna i kulturalna
2. Rolnictwo, Przemysł, Gospodarka Cel 1. Zrównoważony rozwój gospodarczy Cel 2. Dobre warunki do działalności gospodarczej Cel 3. Miejsca pracy dla wszystkich mieszkańców
3. Przestrzeń i Transport Cel 3. Dostępna infrastruktura rekreacyjna Cel 4. Przyjazna i estetyczna przestrzeń publiczna
5. Kultura, Dziedzictwo, Turystyka Cel 1. Dziedzictwo kulturowe jako fundament lokalnego patriotyzmu
Uzasadnienie: LSR przewiduje do realizacji przedsięwzięcia, które są komplementarne z celami strategii powiatu mławskiego w zakresie rozwoju oferty sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej poprzez m.in. wsparcie organizacji działań animacyjnych i aktywizacyjnych skierowanych do młodzieży oraz na rzecz włączenia społecznego seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3. i P.2.4), jak również działań mających na celu zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej w tym rekreacyjnej (P.2.1.). Ponadto działania z zakresu rozwoju przedsiębiorczości dotyczą obszaru usług (P.1.1 i P.1.2.) LSR wykazuje spójność i komplementarność również w zakresie poszerzania wiedzy i kompetencji aktywnych społecznie mieszkańców obszaru LGD (P.2.2).
Strategia Rozwoju Gminy Gołymin – Ośrodek na lata 2021 - 2030
1. CEL STRATEGICZNY Zrównoważona i kompletna gospodarka gminy. 1.1. CEL OPERACYJNY Poprawa przedsiębiorczości gminy poprzez aktywizację miejsc i ofert pracy.
2. CEL STRATEGICZNY Jakość życia dostosowana do potrzeb mieszkańców. 2.1. CEL OPERACYJNY Poszerzenie oraz uatrakcyjnienie miejsc spędzania wolnego czasu. 2.2. CEL OPERACYJNY Organizacja czasu wolnego dla dzieci i młodzieży. 2.3. CEL OPERACYJNY Aktywizacja czasu wolnego dla osób dorosłych i starszych.
3. CEL STRATEGICZNY Sprawna i kompletna infrastruktura techniczna. 3.5. CEL OPERACYJNY Dbałość o ład przestrzenny na terenie gminy.
Strategia rozwoju gminy Grudusk na lata 2022-2031
Cel I: Promocja aktywności gospodarczej i działania na rzecz zmniejszenia bezrobocia wśród mieszkańców gminy. • tworzenie dogodnych warunków do powstawania nowych zakładów pracy; • wsparcie dla programu współpracy przedsiębiorstw lokalnych w ramach przyjętych kierunków rozwoju gminy.
Cel II: Rozbudowa i modernizacja infrastruktury społecznej • budowa i rozbudowa bazy sportowo-rekreacyjnej oraz modernizacja istniejących obiektów; • szersze wykorzystanie gminnej bazy oświatowej, sportowej i kulturalnej dla działań aktywizujących społeczeństwo; • przebudowa, modernizacja i rewitalizacja przestrzeni publicznych; • zapewnienie szerokiego dostępu do obiektów sportowo-rekreacyjnych; • budowa, rozbudowa, przebudowa, modernizacja i rozwój funkcjonowania obiektów kulturalnych (w tym wyposażanie instytucji).
Cel IV Wieloaspektowy rozwój wsi wraz z rozwojem ekologicznych gospodarstw rolnych • organizacja kursów i szkoleń służących zdobywaniu przez mieszkańców gminy nowych kwalifikacji nierolniczych; • wsparcie dla organizacji szkoleń i kursów z zakresu tematyki rolnictwa ekologicznego.
Cel VI: Wsparcie dla rozwoju turystyki oraz zachowanie dziedzictwa materialnego i duchowego • organizowanie otwartych imprez kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i rekreacyjnych, w tym o zasięgu ponadlokalnym; • odnawianie i konserwacja obiektów architektury sakralnej, lokalnych pomników historii i miejsc pamięci; • wspieranie inicjatyw mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego.
Strategia Rozwoju Gminy Krzynowłoga Mała na lata 2016-2026
1) Poprawa warunków w gminie: • poprawa standardów jakości życia i pracy mieszkańców gminy poprzez:

- poprawę dostępu do urządzeń infrastruktury technicznej,
- poprawę jakości infrastruktury społecznej,
- rozwój rekreacji i wypoczynku mieszkańców gminy.

3) Rozwój infrastruktury technicznej, przemysłu i usług.
(rozbudowa infrastruktury technicznej umożliwiającej rozwój przemysłu i usług na wsi)

- tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, nowoczesnej gospodarki.

Strategia rozwoju Miasta Przasnysz na lata 2022-2030

1. Przasnysz miastem prężnej i nowoczesnej gospodarki
* Zwiększenie poziomu przedsiębiorczości mieszkańców miasta,
* Poprawa sytuacji materialnej społeczeństwa,
* Poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy.

2. Przasnysz miastem atrakcyjnym do życia
* Poprawa perspektywy jakości życia na terenie miasta,
* Zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców miasta.

3. Przasnysz miastem zielonej, funkcjonalnej i estetycznej przestrzeni
* Poprawa ładu przestrzennego,
* Poprawa atrakcyjności przyrodniczej miasta.

Strategia Rozwoju Gminy Opinogóra Górna do 2030 roku

1. Cel strategiczny – Poprawa warunków życia i pracy mieszkańców gminy;
2. Cel strategiczny – Dążenie do spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy oraz do jej zrównoważonego rozwoju;
3. Cel strategiczny – Tworzenie warunków do osiągnięcia wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy na Mazowszu.

1. Cel operacyjny – Rozwój i doskonalenie kapitału społecznego;
2. Cel operacyjny – Modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej;
3. Cel operacyjny – Rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu i pielęgnowaniu walorów środowiska przyrodniczego;
4. Cel operacyjny – Wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju gminy.

Strategia rozwoju gminy Regimin na lata 2022-2030

CEL I: Rozwój gospodarczy Gminy Regimin z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.
1.3. Wdrażanie innowacji organizacyjnych i technologicznych zwiększających dostępność i jakość świadczenia usług publicznych.

CEL II: Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności oraz promocja lokalnej przedsiębiorczości.
2.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości.
2.3. Spójny rozwój przestrzenny.

CEL III: Wzrost jakości i poziomu życia mieszkańców Gminy.
3.2. Rozwój infrastruktury społecznej.
3.3. Rozwój infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej oraz rozszerzenie oferty zagospodarowania czasu wolnego.

Strategia rozwoju gminy Sońsk na lata 2021-2030

1. CEL STRATEGICZNY Prawidłowa i funkcjonalna infrastruktura techniczna.
1.3. CEL OPERACYJNY Zagospodarowanie małej infrastruktury w centrach poszczególnych miejscowości.

2. CEL STRATEGICZNY Silna gospodarka oparta na rolnictwie.
2.1. CEL OPERACYJNY Rozwój przedsiębiorczości poprzez aktywizację miejsc pracy.
2.4. CEL OPERACYJNY Wzrost jakości kształcenia w gminie.

3. CEL STRATEGICZNY Zaangażowana i harmonijna społeczność lokalna.
3.3. CEL OPERACYJNY Organizacja czasu wolnego dla mieszkańców gminy.

4. CEL STRATEGICZNY Rozwinięta sieć turystyczna.
4.2. CEL OPERACYJNY Wykorzystanie istniejących zabytków na terenie gminy.
4.3. CEL OPERACYJNY Zagospodarowanie terenu.

Uzasadnienie celów strategii gminnych:

Prawie połowa gmin wchodzących w skład lokalnej grupy działania posiada własne strategie rozwoju co najmniej na okres wdrażania LSR, których cele w większej mierze pokrywają się z celami i zakresami określonymi w strategii LGD. Świadczyć to ma o komplementarności w stosunku do wymienionych dokumentów i potwierdza fakt spójności podejmowanych działań i przedsięwzięć i tym samym wzajemne uzupełnianie się w realizacji celów strategicznych. Niemalże każda z w/w strategii zawiera elementy spójne ze strategia LGD, w tym:
1. Działania na rzecz poprawy jakości komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej, w tym tworzenie miejsc pracy (P.1.1. i P.1.2);
2. Inwestycje i doposażenie obiektów małej infrastruktury turystycznej (P.2.1);
3. Szkolenia, warsztaty i kursy poszerzające wiedzę i kompetencje różnych grup społecznych na obszarze LGD (P.2.2);
4. Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3);

5. Inicjatywy lokalne kulturalne, integracyjne i sportowe dla społeczności LGD (P.2.4).

5.2 Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR

Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR odnoszą się do sposobu, w jaki różne projekty i inicjatywy strategiczne będą współgrać i wzajemnie się uzupełniać, aby osiągnąć lepsze wyniki i zwiększyć wartość dodaną dla LGD. Oto kilka aspektów, które LGD uwzględniło w kontekście komplementarności i synergii przedsięwzięć w LSR:

1. Wzajemne wspieranie celów strategicznych: Wszystkie przedsięwzięcia są skoncentrowane na osiągnięciu celów strategicznych LGD. Współgrają i wzmacniają się nawzajem, tak aby każde z nich przyczyniało się do osiągnięcia szerszych celów strategicznych.
2. Dzielenie zasobów i współpraca: Przedsięwzięcia w ramach LSR mają różne wymagania zasobowe, takie jak budżet, personel i infrastruktura. Komplementarność i synergia są osiągnięte poprzez wspólne wykorzystanie zasobów między różnymi projektami. Będzie to obejmować współpracę między zespołami, dzielenie się ekspertyzą i wykorzystywanie wspólnych infrastruktur. Działania te pozwolą efektywnie wykorzystać zasoby i osiągnąć większe rezultaty niż w przypadku działania indywidualnych projektów.
3. Konsolidacja wyników i efekt synergii: Komplementarne przedsięwzięcia w LSR tworzą efekt synergii, który przekracza sumę wyników indywidualnych projektów. Działa to na zasadzie, że razem osiągną więcej, niż mogłyby osiągnąć każde z osobna. Sukces zatem jednego projektu przyczyni się do sukcesu drugiego, na przykład poprzez większą dostępność nowego produktu na nowych rynkach.
4. Monitorowanie i koordynacja: Aby zapewnić komplementarność i synergiczne działanie przedsięwzięć w LSR, istotne jest regularne monitorowanie postępów i koordynacja między różnymi projektami. Wymaga to ścisłej współpracy między zespołami odpowiedzialnymi za koordynacje i realizacje poszczególnych projektów w ramach LSR.

Realizowane przedsięwzięcia będą się charakteryzować nie tylko komplementarnością, ale również synergią. W ramach jednego przedsięwzięcia możliwa będzie realizacja kilku zakresów:

1. Przedsięwzięcie 2.1. Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, zakresy z PS WPR 5, 6, 8;
2. Przedsięwzięcie 2.2. Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności, zakresy z PS WPR 6, 7, 8;
3. Przedsięwzięcie 2.3. Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji, zakres z PS WPR 7;
4. Przedsięwzięcie 2.4. Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne, zakresy z PS WPR 8.

Jak widać powyżej poszczególne cele. LSR oraz konkretne przedsięwzięcia zaplanowane w ramach jej realizacji są spójne, wzajemnie powiązane i komplementarne. Tworzą logiczne związki, wzajemnie na siebie wpływają i tworzą efekt synergii. Zakresy będą mogły zostać zmienione w związku ze zmianą przepisów dot. zakresów i uszczegółowieniem w wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

5.3 Wartość dodana podejścia LEADER

Zdaniem LGD organizacje pozarządowe uczestniczą w istotny sposób w działalności Stowarzyszenia. LGD jest znane w społeczności. Organizacje pozarządowe wiedzą, że mogą zgłaszać się o pomoc w różnych sytuacjach nie tylko w ramach realizacji projektów PROW. Stowarzyszenie pomagało Kołom Gospodyń Wiejskich w zakresie bieżącego funkcjonowania (np. szkolenia z księgowości). Podobnie z Ochotniczą Strażą Pożarną, która zwracała się o pomoc w kwestiach podatkowych. Poza programem PROW, Stowarzyszenie prowadziło dla organizacji pozarządowych projekty związane z rejestracją produktu lokalnego, warsztaty z serowarstwa, pszczelarstwa. To spowodowało, że organizacje znają LGD i zapraszają do różnych inicjatyw.

Przedsiębiorcy są również grupą aktywnie współpracującą z LGD. Są zainteresowani udziałem w konsultacjach dotyczących LSR i zostają członkami LGD, choć nie otrzymali dofinansowania w prowadzonych naborach.

Mieszkańcy korzystają z infrastruktury, która powstała dzięki środkom LGD. Wiedzą, które obiekty powstały dzięki naborom wniosków. To co powstało, infrastruktura zewnętrzna, pozwala na organizację czasu wolnego, np. stoły zewnętrzne do ping ponga i jest wykorzystywana przez mieszkańców.

Projekty infrastrukturalne prowadzone przez LGD uzupełniają to co powstało wcześniej w zakresie sportowym, kulturalnym i społecznym. I tutaj często zupełnie inne programy, poza PROW, są wykorzystywane do rozwoju istniejącej infrastruktury.

LGD podkreśla dobrą współpracę z Urzędem Marszałkowskim. Opiekun do kontaktu z LGD w UM jest oceniony bardzo wysoko. Wsparcie dotyczy rozliczeń oraz monitoring stanu zakontraktowania. Zmiana personalna Kierownika Wydziału Leader również jest oceniona pozytywnie przez LGD. Przedstawiciele Stowarzyszenia potwierdzają, że wiedzą czego UM oczekuje i wymaga od Stowarzyszenia. W przypadku spornych kwestii obie strony szukają rozwiązania i wyjaśnienia.

Na obszarze województwa brakuje funkcjonującej sieci Lokalnych Grup Działania. Na obszarze LGD istnieje nieformalna sieć. Były podejmowane przez LGD „Północne Mazowsze" próby stworzenia Sieci LGD, ale nie doszło do jej powołania. Jednym z powodów niepowodzeń jest wielkość województwa i lokalizacja LGD „Północne Mazowsze". Dla niektórych stowarzyszeń jest to odległa lokalizacja.

Uzasadnienie doborów zakresów wsparcia

Doboru zakresów wsparcia dokonano podczas partycypacyjnych metod opracowania LSR. Podczas przeprowadzonych spotkań z mieszkańcami w ramach konsultacji społecznych w każdej gminie członkowskiej, warsztatów dialogu społecznego także z osobami młodymi i seniorami omawiano planowane zakresy wsparcia w ramach RLKS. Zarówno w trakcie spotkań jak i za pomocą drogi elektronicznej mieszkańcy obszaru Lokalnej Grupy Działania „Północne Mazowsze" dzielili się swoimi pomysłami dotyczącymi wdrażania LSR za pomocą kart pomysłu oraz ankiet. Na podstawie zebranych informacji dobrano odpowiednie zakresy wsparcia w ramach LSR.

Wnioski ze spotkań konsultacyjnych pozwoliły na sformułowanie brzmienia celów wraz z przedsięwzięciami planowanymi do realizacji w ramach przyszłych konkursów. Ponadto sformułowano przedsięwzięcia w odniesieniu do niwelowania problemów społecznych, z którymi boryka się obszar LGD, a mianowicie potrzebą wsparcia osób w niekorzystnej sytuacji. Grupy te w sposób szczególny wpisują się w społeczność lokalną tworzącą LGD.

Uzasadnienie wyboru dostępnych źródeł finansowania

LSR, z uwagi na zakres celów i przedsięwzięć planowanych do realizacji będzie finansowana z budżetu PS dla WPR 2023-2027. Analogicznie, jak w poprzednich latach, również we współpracy z gminami członkowskimi, LGD będzie realizować działania komplementarne do tych zrealizowanych w ramach LSR, aby efekty, jakie zostały osiągnięte w ramach interwencji LEADER mogły zostać dodatkowo wzmocnione. Z uwagi na wskazanie w badaniu ankietowym dużych potrzeb realizacji zadań dla ludzi młodych i seniorów chcielibyśmy zorganizować warsztaty aktywizujące dla młodzieży i seniorów, planujemy realizować działania integracyjne, aktywizacyjne w ramach konkursów ogłaszanych przez instytucje rządowe, samorządowe oraz przez organizacje pozarządowe. Dodatkowe źródło finansowania umożliwi wykonanie większej ilości zadań przyczyniając się tym samym do osiągnięcia zamierzonych efektów, jakim jest zaspokojenie potrzeb tych grup. LGD „Północne Mazowsze" będzie poszukiwać dodatkowych źródeł finansowania na wszystkie przedsięwzięcia z celu 2 Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury publicznej i poszerzenie ofert spędzania wolnego czasu.

Uzasadnienie przyjętego sposobu wdrażania

Przyjęto sposób wdrażania LSR poprzez stosowanie harmonizacji zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków. Planuje się, np. w pierwszej kolejności realizację projektów dotyczących doinwestowania infrastruktury publicznej, której stan uniemożliwia jej wykorzystanie na cele społeczne, planuje się również wyposażenie obiektów i przestrzeni, miejsc aktywności lokalnej w sprzęt do prowadzenia działalności ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej, co pozwoli na rozwój lokalnej społeczności. Należy zwrócić uwagę, iż w strategii nastąpi kontynuacja działań rozpoczętych w perspektywie 2014-2020.

Uzasadnienie doboru dostępnych metod wdrażania

Przedsięwzięcia w ramach LSR będą realizowane tak jak w poprzednim okresie programowania za pomocą konkursów oraz projektów grantowych. Taki dobór metod jest uzasadniony doświadczeniami LGD „Północne Mazowsze" w poprzednim okresie programowania, potrzebami zgłaszanymi przez lokalną społeczność oraz dostępnymi formami wsparcia w ramach PS dla WPR 2023-2027.

1. Przedsięwzięcie 1.1. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych będzie realizowane w formie konkursu, będzie działaniem przeznaczonym dla osób zamieszkujących obszar LGD, które będą chciały założyć działalność gospodarczą w głównej mierze usługową, będą to inwestycje polegające na zakupie nowego sprzętu, przystosowaniem lokali lub budową na potrzeby nowopowstałej firmy, inwestycje związane z przetwórstwem.
2. Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje. Wsparcie (konkursowe) zostanie skierowane do już istniejących firm na obszarze LGD, które wymagają szczególnego wsparcia w czasie trudnej sytuacji rynkowej: galopująca inflacja, sytuacja „popandemiczna" oraz międzynarodowa – wojna na Ukrainie. Realizacja obydwu przedsięwzięć wynika też z niekorzystnej sytuacji związanej ze zdiagnozowaną migracja zarobkową. W wyniku realizacji operacji w tych zakresach zostaną utworzone nowe miejsca pracy, tym samym stworzone lepsze warunki do prowadzenia działalności gospodarczej, dzięki dofinansowaniu z LGD.
3. Przedsięwzięcie 2.1. Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej; wsparcie udzielane w formie konkursowej, przeznaczone dla jednostek samorządu terytorialnego, co daje gwarancję sprawnej realizacji i rozliczenia. Ponadto w ramach przedsięwzięcia planowane jest doposażenie podmiotów, w tym świadczących usługi na rzecz seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji. Obiekty, które będą objęte wsparciem pełnią funkcje kulturalne, rekreacyjne, turystyczne i inne związane z ofertą spędzania wolnego czasu przez mieszkańców i turystów;
4. Przedsięwzięcie 2.2. Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności; przedsięwzięcie realizowane w formie konkursu grantowego dla organizacji pozarządowych, w tym grup nieformalnych. Realizacja przedsięwzięcia w formie grantów pozwoli na realizacją wielu przedsięwzięć na obszarze LGD, dostosowanych do potrzeb mieszkańców, wynikających często ze specyfiki miejscowości (np. popegeerowskich) lub samej gminy.

5. Przedsięwzięcie 2.3. Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; przedsięwzięcie realizowane w formie konkursu grantowego dla organizacji pozarządowych, w tym grup nieformalnych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji. LGD „Północne Mazowsze" jako organizacja posiadająca wieloletnie doświadczenie w działaniach na rzecz aktywizacji lokalnej społeczności oraz merytorycznie przygotowane kadry, włączy się w organizację działań aktywizacyjnych. Inicjatywy integrujące i animujące ludzi młodych, seniorów oraz osoby w niekorzystnej sytuacji będzie realizowane za pomocą projektów grantowych, które są najłatwiejszą formą pozyskiwania środków przez organizacje pozarządowe.
6. Przedsięwzięcie 2.4. Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne, również realizowane w formie konkursu grantowego dla organizacji pozarządowych, w tym grup nieformalnych. Taka forma wsparcia została wybrana z uwagi na swój szeroki zakres oraz możliwość przeprowadzania inicjatyw kulturalnych i integracyjnych na obszarze LGD, na którym działające instytucje kultury nie posiadają środków na realizację przedsięwzięć dostosowanych do potrzeb mieszkańców.

Uzasadnienie sposobu wzmocnienia planowanych do osiągnięcia efektów

Zastosowanie podejścia LEADER ma bardzo istotny wpływ na rozwój potencjału lokalnej społeczności. Sam proces opracowywania LSR zaktywizował mieszkańców, którzy mocno uczestniczyli w spotkaniach konsultacyjnych. Na tym etapie starano się ich przekonać, że wspólnie mogą przyczynić się do rozwiązania problemów w środowisku lokalnym poprzez aktywne uczestniczenie w realizacji LSR.

LGD „Północne Mazowsze" będzie dbało o to, aby wdrażanie LSR było prowadzone w jak najszerszym zakresie przy udziale partnerów i lokalnej społeczności. Zapewni to zasada pełnej jawności działania Stowarzyszenia, dotycząca polityki informacyjnej, mająca za zadanie rozpowszechnianie informacji o Stowarzyszeniu i jego działalności. W tym celu zamierza się wykorzystywać różnorodne środki i metody komunikacji społecznej, które wzajemnie się uzupełniają tj. organizować spotkania z mieszkańcami, udostępniać informacje na stornach internetowych i tablicach ogłoszeń w urzędach gmin, publikować ogłoszenia, w tym informacje, także na portalach społecznościowych.

Jakakolwiek zmiana głównych założeń LSR będzie realizowana również przy szerokim udziale społeczności lokalnej co zostało opisane w rozdziale III niniejszej Strategii.

Korzystając z doświadczeń poprzedniego okresu programowania, w tej perspektywie zamierza się również organizować szereg działań animujących i edukacyjnych w ramach realizacji Planu Komunikacji i poszerzyć katalog działań o nowe formy. Przedstawiciele Zarządu, pracownicy biura, członkowie LGD byli wielokrotnie proszeni o udział w odbywających się na obszarze wydarzeniach, poprzez wystawienie stoiska promocyjnego, aby mieszkańcy danego terenu mogli dowiedzieć się więcej o działalności stowarzyszenia lub uczestniczyć w realizacji działań przez nie organizowanych. W nowej perspektywie w ramach Planu Komunikacji LGD zamierza realizować nowe formy, takie jak konkursy, pikniki, warsztaty tematyczne, działania sieciujące, wydarzenia sportowe i kulturalne, gdzie LGD będzie głównym organizatorem lub współorganizatorem. Dodatkowo LGD we współpracy z samorządami tworzącymi partnerstwo będzie poszukiwać dodatkowych środków i możliwości realizacji (w tym również poprzez doradztwo w zakresie pozyskania środków zewnętrznych dla poszczególnych podmiotów z obszaru LGD) działań komplementarnych do tych zrealizowanych w ramach LSR jak chociażby w ramach realizacji zadań publicznych, aby efekty, jakie zostały osiągnięte w ramach interwencji LEADER mogły zostać dodatkowo wzmocnione. LGD w celu wzmocnienia działań planuje ścisłą współpracę z podmiotami z obszaru LGD, które działają w zakresie kultury, sportu, wsparcia organizacji pozarządowych i biznesu, wzmocnienia seniorów, młodzieży i grup wymagających wsparcia (np. PUP, GOPS, MOPS, PCPR, MOWES).

Rozdział VI Cele i wskaźniki

Zaprezentowane cele oraz przedsięwzięcia są rezultatem pracy uczestników konsultacji społecznych przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania nowej LSR dla obszaru LGD Północne Mazowsze. W pracach nad przygotowaniem diagnozy obszaru LSR i występujących problemów społeczno-gospodarczych wykorzystano materiały zebrane podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych, dużym plusem było aktywne uczestnictwo społeczności lokalnej, poszczególnych grup interesów oraz ich zaangażowanie w działania na rzecz rozwoju lokalnego. Wykonana diagnoza społeczno – gospodarcza obszaru LSR zobrazowała stan zastany, dzięki czemu zaproponowane cele i przedsięwzięcia są rzeczywistą odpowiedzią na zdefiniowane problemy.

Zidentyfikowane problemy były podstawą dla przedstawienia celów i przedsięwzięć LSR, które są odpowiedzią na potrzeby i oczekiwania interesariuszy. Cele i przedsięwzięcia zostały przedstawione w załączniku do LSR - Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia.

Założone cele są metodyczne i ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności. Cele i przedsięwzięcia są zgodne i wpisują się w cele PS dla WPR na lata 2023-2027. Planowane cele i przedsięwzięcia zostały skwantyfikowane poprzez wybór odpowiednych wskaźników rezultatu i produktu. Rezultaty zostały wybrane zgodnie z katalogiem, o których mowa w części V niniejszego dokumentu pt. „Wskaźniki" – dla LSR współfinansowanych ze środków EFRROW należy wybrać wskaźniki (przynajmniej jeden do każdego z celów) z katalogu obowiązkowych wskaźników, zawartego

w części V „Wskaźniki".

Na podstawie przeprowadzonej analiz zostały zaproponowane dwa cele oraz dopasowano do nich konkretne przedsięwzięcia, które pozwolą na osiągnięcie zakładanych rezultatów w poszczególnych grupach docelowych. Przedsięwzięcia wzajemnie się uzupełniają współdziałają w osiągnieciu zakładanych celów.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej można stwierdzić, iż głównymi obszarami problemowymi są w szczególności:

- Mała aktywność obywatelska mieszkańców obszaru LGD;
- Bierność grup zagrożonych wykluczeniem społecznym: seniorzy, osoby do 25 roku życia;
- Zauważalna depopulacja i rosnąca liczba seniorów w społecznościach lokalnych;
- Ograniczenie w dostępie edukacji, kultury na obszarach wiejskich;
- Rosnące dysproporcje w rozwoju pomiędzy wsią a miastem;
- Wykluczenie i marginalizacja grup znajdujących się w niekorzystanej sytuacji;
- Wymagająca dalszych inwestycji infrastruktura techniczna w gminach;
- Potrzeba zwiększenia wydarzeń o charakterze aktywizującym i integrującym;
- Potrzeba wsparcie rozwoju przedsiębiorczości.

Powyższe problemy były podstawą sformułowania celów i przedsięwzięć LSR, które zostały odzwierciedlone w Załączniku do LSR pn. Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia.

Na podstawie zidentyfikowanych kwestii problemowych, po weryfikacji mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, zostały wyznaczone dwa cele, w ramach których zaproponowano realizację przedsięwzięć. Ich założeniem jest rozwój obszaru LSR zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, zmniejszanie dysproporcji rozwoju, wykorzystanie potencjału oraz niwelowanie negatywnych zjawisk demograficznych. Wskazują one dalsze kierunki rozwoju.

Założone cele są SMART (Specific (skonkretyzowany), Measurable (mierzalny), Achievable (osiągalny), Relevant (istotny) i Time-based (określony w czasie) i zostały ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności. Cele i przedsięwzięcia są zgodne i wpisują się w cele PS dla WPR na lata 2023-2027.

Zidentyfikowane przedsięwzięcia są konkretnymi działaniami obejmującymi pakiety powiązanych operacji, służącym rozwiązaniu problemu zidentyfikowanego w LSR. Stopień realizacji przedsięwzięć mierzony jest przy pomocy wskaźników produktu, które zostały sformułowane w taki sposób, żeby było możliwe ich zmierzenie w danym roku sprawozdawczym. Jednocześnie zidentyfikowane przedsięwzięcia pozwalają na osiągnięcie wskaźników rezultatu określonych dla komponentu Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju. Ich wspólna realizacja na poziomie LSR zapewni osiągniecie zamierzonej zmiany, która zostanie uzyskana dzięki realizacji wszystkich zamierzeń. Zaplanowane przedsięwzięcia zapewniają uzyskanie efektu synergii, natomiast komplementarne cele z jednej strony się uzupełniają by z drugiej wzmacniać efekty podejmowanych działań.

Planowane cele i przedsięwzięcia zostały skwantyfikowane poprzez wybór odpowiednych wskaźników rezultatu i produktu. Rezultaty zostały wybrane zgodnie z katalogiem, o których mowa w części V niniejszego dokumentu pt. „Wskaźniki" – dla LSR współfinansowanych ze środków EFRROW. Zgodnie z zaleceniami z katalogu obowiązkowych wskaźników dokonano wyboru przynajmniej jednego wskaźnika rezultatu, co odzwierciedla niniejsze zestawienie. Scharakteryzowane cele i przedsięwzięcia zostały zatem opatrzone miarodajnymi i efektywnymi wskaźnikami.

Cel 1 Poprawa jakości komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej

Rozwój gospodarczy i społeczny obszaru LSR jest bezpośrednio związany z jakością lokalnego biznesu, dlatego tak ważne są inwestycje w podniesienie konkurencyjności istniejących podmiotów gospodarczych oraz powstawanie nowych. Istotne jest, aby były one wyróżniające się i mające potencjał do dalszego rozwoju i konkurowania. Możliwości uzyskania bezzwrotnych dotacji mają za zadanie zwiększenia zainteresowania podmiotów z obszaru LSR zakładaniem lub rozwijaniem działalności gospodarczej, w tym związanych z przetwórstwem płodów rolnych. Realizacja celu przyczyni się do ożywienia gospodarczego, generowania nowych miejsc pracy, zmniejszenia bezrobocia, podniesienia kompetencji mieszkańców w obszarze prowadzenia działalności gospodarczej. Pomoc będzie skierowana na rozwój komercyjnych usług mających na celu poprawę jakości życia na obszarze. Dzięki temu powstaną nowe firmy z ofertą skierowaną bezpośrednio do mieszkańców, a istniejące podmioty będą miały szanse na dywersyfikację swojej działalności lub zwiększenie konkurencyjności świadczonych usług i oferowanych produktów.

Wskaźnik REZULTATU:

R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR;
R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Do osiągniecia celu 1 przyczyni się realizacja 2 przedsięwzięć:

1. Przedsięwzięcie 1.1. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych;

2. Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje.

Ad. 1. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych:

Planowane wsparcie będzie przeznaczone na działania związane z podejmowanie działalności gospodarczej. Konkursy będą skierowane do osób fizycznych zainteresowanych założeniem i prowadzeniem własnej firmy. Mając na uwadze rolniczą specjalizację obszaru LGD, wsparciem będą objęte operacje związane z przetwórstwem płodów rolnych.
Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje produkcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW.
Wnioskodawcy: osoby fizyczne. Grupy docelowe: mieszkańcy, osoby prawne, osoby nieposiadające osobowości prawnej.
Minimalna wysokość pomocy finansowej na jedną operację: 50 000,00 zł, maksymalna wysokość pomocy: 80 000 zł.
Wskaźnik PRODUKTU: Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa;

Ad. 2. Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje:

Planowane wsparcie będzie przeznaczone na działania związane z rozwojem przedsiębiorstw istniejących na obszarze LSR poprzez zmianą procesu produkcyjnego, sposobu świadczenia usług lub wdrożeniu nowych rozwiązań. Rozwój istniejącej oferty lub wprowadzanie nowych usług będzie się odbywać poprzez dywersyfikację i wejście przedsiębiorstwa na nowe rynki lub wzmocnienie podstawowej działalności przedsiębiorstwa poprzez wprowadzenie nowych rozwiązań w różnych obszarach lub też zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Mając na uwadze rolniczą specjalizację obszaru LGD, wsparciem będą objęte operacje związane z tą gałęzią.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje produkcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcy: mikro i mali przedsiębiorcy. Grupy docelowe: mieszkańcy, osoby prawne, osoby nieposiadające osobowości prawnej.
Minimalna wysokość pomocy finansowej na jedną operację: 50 000,00 zł, maksymalna wysokość pomocy: 150 000 zł.
Wskaźnik PRODUKTU: Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa.

Cel 2. Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury publicznej i poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu

Cel umożliwi realizację wsparcia, które przyczyni się do poprawy jakości życia oraz zwiększenia włączenia i aktywizacji mieszkańców. Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich jest związana z takimi oczekiwaniami jak: poprawa dostępu do infrastruktury publicznej poprzez budowę, rozbudowę, modernizację. Wsparcie lokalnej społeczności będzie się koncentrować na wsparciu przedsięwzięć integrujących i animujących mieszkańców obszaru LSR (w tym skierowanych do seniorów (60+), ludzi młodych (do 25 r.ż.) i osób w niekorzystanej sytuacji życiowej. Realizacja takich działań ma się docelowo przyczynić do osiągnięcia długotrwałych i wymiernych korzyści społecznych, takich jak poprawa standardu życia, wzrost aktywności społecznej i aktywizacji. Osiągnięcie zakładanego celu będzie możliwe poprzez realizację inwestycji obejmujących zwiększenie dostępności do małej infrastruktury publicznej (np. turystycznej, rekreacyjnej, sportowej czy kulturalnej) oraz działania związane z podnoszeniem świadomości mieszkańców.

Wskaźnik REZULTATU:
R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR
R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.
Do osiągniecia celu 1 przyczyni się realizacja 4 przedsięwzięć:
1. Przedsięwzięcie 2.1. Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej;
2. Przedsięwzięcie 2.2. Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności;
3. Przedsięwzięcie 2.3. Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji;
4. Przedsięwzięcie 2.4. Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne.

Ad. 1. Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej:

Planowane dotacje będą przeznaczone na działania związane z poprawą dostępu do małej infrastruktury publicznej coraz doposażaniem obiektów służących gminach do spędzania wolnego czasu. Celem operacji będzie podniesienie atrakcyjność gmin dla mieszkańców i tym samym zwiększenie aktywności seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji w życiu społecznym. Modernizacja istniejących obiektów rekreacyjnych i kulturalnych oraz budowa nowych obiektów ma się przyczynić do większej aktywności mieszkańców. Przykładowe projekty: doposażenie świetlic OSP i instytucji kultury, budowa i rozbudowa oraz remont połączony z modernizacją świetlic, zewnętrznych siłowni i innych podobnego typu obiektów. Ponadto budowa, modernizacja, doposażenie obiektów zewnętrznych typu place zabaw, miejsca spotkań mieszkańców, infrastruktura sportowa.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje infrastrukturalne, produkcyjne lub nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych. Grupy

docelowe: seniorzy, osoby młode, osób w niekorzystnej sytuacji, osoby prawne, osoby nieposiadające osobowości prawnej.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje infrastrukturalne lub nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści.

Minimalna wysokość pomocy finansowej na jedną operację: 50 000,00 zł, maksymalna wysokość pomocy: od 75 000 do 150 000 zł.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba nowych, zmodernizowanych lub doposażonych obiektów infrastruktury publicznej.

Ad. 2. Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności:

Istnieje potrzeba działań, których efektem będzie poszerzanie kompetencji, uzyskanie nowej wiedzy i umiejętności przez mieszkańców. Planowane są takie przedsięwzięcia polegające na organizacji kursów i szkoleń m.in. językowe, kulinarne, rękodzielnicze. Ponadto wyjazdy studyjne w zakresie wzmocnienia liderów życia publicznego i społecznego, poznawanie dobrych praktyk, szkolenia i wyjazdy studyjne dla przedsiębiorców oraz osób zamierzających założyć działalność gospodarczą w zakresie innowacji, cyfryzacji i przedsiębiorczości, szkolenia i wyjazdy studyjne związane z cyfryzacją, innowacjami, biogospodarką, w tym dla rolników. Tego typu działania mają zachęcić mieszkańców do nowej wiedzy, otwartości. Równolegle bardzo ważnym aspektem dla lokalnego rozwoju jest dbałość o rozwój mieszkańców zgodnie z zasadą uczenia się przez całe życie (Lifelong learning). Założeniem jest realizacja działań podnoszących wiedzę i umiejętności w zakresie ekologii, w szczególności znaczenia biogospodarki i sposobów ograniczenia konsumpcji, zmniejszenia ilości odpadów, recyklingu, upcyklingu i innych postaw proekologicznych. Zdiagnozowano także potrzebę wspierania rozwoju wiedzy i umiejętności mieszkańców w zakresie innowacyjności. Projekty mogą być kierowane do szkół kładąc nacisk na naukę przedsiębiorczości, technologii i innych umiejętności związanych z innowacjami. Ponadto, organizowanie warsztatów, szkoleń i kursów dla dorosłych może pomóc w rozwijaniu umiejętności innowacyjnych wśród mieszkańców. Aspekty zdobywania nowych umiejętności mają szczególne znaczenia dla rosnącej grupy seniorów. Nauka to przygoda dla umysłu, która nie jest ograniczona wiekowo. Uczenie się rozwija kompetencje skutecznego radzenia sobie z nieprzewidzianymi sytuacjami życiowymi, a tym samym zwiększa oczekiwaną długość życia. Nauka czerpie z przeszłości, projektuje w przyszłość, jednocześnie przygotowując do życia w teraźniejszości. Otwiera świat, daje radość poznania i pewność działania. Dzięki edukacji nadajemy sens swojemu długiemu życiu. Zwłaszcza, że Komisja Europejska 2023 rok ustanowiła ***„Europejskim Rokiem Umiejętności".***

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie projektów grantowych. Będą to tzw. projekty miękkie. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą ; organizacje pozarządowe. Grupy docelowe: mieszkańcy, przedsiębiorstwa. Minimalna wysokość pomocy finansowej na jedną inicjatywę: od 5000 zł do 7 000 zł, maksymalna wysokość pomocy: od 7 000 do 15 000 zł.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba inicjatyw.

Ad. 3. Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji:

W ramach przedsięwzięcia będą wdrażane operacje dotyczące aktywizacji, integracji i włączenia społecznego mieszkańców. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na aktywizację i edukację seniorów oraz ludzi młodych i osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Kluczowym założeniem jest podejmowanie działań aktywizacyjnych, integracyjnych wśród mieszkańców poprzez ich aktywny udział w organizowanych wydarzeniach. Podejmowane działania mają się przyczynić do wzrostu świadomości w zakresie możliwości podnoszenia kwalifikacji, kompetencji, rozwoju zawodowego, mieszkańców. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na stworzenie warunków i przestrzeni do zaangażowania i partycypacji lokalnej społeczności. Planuje się realizację projektów obejmujących realizację inicjatyw na rzecz organizacji czasu wolnego dla osób starszych i w niekorzystnej sytuacji, organizację warsztatów, szkolenia, wyjazdy studyjne mające za zadanie aktywizację i wsparcie osób starszych, młodych i w niekorzystnej sytuacji. W ramach działań aktywizacyjnych i integracyjnych przewiduje się także: pikniki, potańcówki, imprezy plenerowe, akcje popularyzujące zdrowy styl życia, zajęcia sportowe dla seniorów i osób młodych, zajęcia artystyczne (taniec, teatr, sztuki plastyczne i inne), prowadzenie kół zainteresowań, zajęć sportowych, organizację wydarzeń sportowych, zajęcia sportowe.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie grantów. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą organizacje pozarządowe. Grupy docelowe: mieszkańcy.

Minimalna wysokość pomocy finansowej na jedną inicjatywę: od 5000 zł do 7 000 zł, maksymalna wysokość pomocy: od 7 000 do 15 000 zł.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba inicjatyw.

Przedsięwzięcie 2.4. Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne.

Założeniem jest podejmowanie działań zwiększających aktywność, integracyjnych wśród mieszkańców poprzez ich aktywny udział w organizowanych wydarzeniach kulturalnych, integracyjnych. Planuje się realizację projektów edukacyjnych mających na celu podniesienie świadomości społecznej mieszkańców w zakresie ekologii, kultury, tradycji, sztuki ludowej,

zwyczajów i obyczajów. Planuje się realizację projektów edukacyjnych dla mieszkańców. obszaru, organizację wycieczek, wyjazdów, które będą dotyczyć nie tylko wymiany doświadczeń, ale również poznanie dobrych praktyk. Podniesienie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie grantów. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą organizacje pozarządowe Grupy docelowe: mieszkańcy.

Minimalna wysokość pomocy finansowej na jedną inicjatywę: od 5000 zł do 7 000 zł, maksymalna wysokość pomocy: od 7 000 do 15 000 zł.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba inicjatyw.

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

7.1 Charakterystyka LSR

Wewnętrzna organizacja pracy LGD „Północne Mazowsze" została szczegółowo opisana w Rozdziale 1 w częściach: 1.4 Struktura LGD, 1.5 Organ decyzyjny, 1.6 Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym oraz mechanizmy w zakresie zarządzania i 1.7 Zasady funkcjonowania.

W ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 LGD „Północne Mazowsze" będzie wdrażała komponent Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju. Osiągniecie zaplanowanych celów i wskaźników ich realizacji będzie możliwe poprzez realizację adekwatnych do lokalnych potrzeb różnorodnych metod realizacji operacji aktywizujących społeczność lokalną w ramach LSR, tj.:

- operacje konkursowe realizowane przez podmioty inne niż LGD;
- projekty grantowe wdrażane przez LGD poprzez konkurencyjny wybór Grantobiorców realizujących pojedyncze zadania składające się na projekt grantowy;

W trakcie realizacji LSR rozważy możliwość realizacji projektów grantowych realizowanych przez LGD zgodnie z powyższymi zasadami, które byłyby ukierunkowane na przygotowanie innowacyjnych koncepcji inteligentnych wsi.

Mimo nie ujęcia w mechanizmach wsparcia projektów partnerskich / operacji w partnerstwie nie stanowi to przeszkody, żeby od początku uruchomienia programu animować do współpracy poprzez stosowanie szeregu zachęt do realizacji projektów w partnerstwach przez co najmniej 2 podmioty z różnych obszarów LSR lub operacji w partnerstwie przez co najmniej 2 podmioty z obszaru LSR. Poza prowadzeniem szkoleń, upowszechnieniem informacji o korzyściach płynących z tego rodzaju rozwiązań, zostanie stworzona baza partnerów oraz będą udostępnione przykłady umów partnerskich i projektów zrealizowanych w partnerstwie. Tym bardziej, iż potencjalni beneficjenci wskazywali, iż decyzje o realizacji projektów z partnerami podejmą po analizie odpowiedzialności partnerów zawartych w umowach o przyznaniu pomocy.

W ramach jednego przedsięwzięcia możliwa będzie realizacja kilku zakresów np. w ramach przedsięwzięcia 2.1. Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, zakresy 5, 6, 8;

W LSR dopuszczono realizację wszystkich rodzajów operacji, tj.:

- **operacji produkcyjnych** – obejmujących inwestycje w środki trwałe lub aktywa niematerialne na rzecz przedsiębiorstw, które będą wykorzystywane do produkcji towarów lub świadczenia usług,
- **operacji nieprodukcyjnych** – obejmujących operacje niekomercyjne realizowane w celu innym niż uzyskanie zysku oraz nie wykonywane w ramach prowadzonej działalności gospodarczej,
- **inwestycji w małą infrastrukturę** – obejmujących inwestycje infrastrukturalne, których koszty całkowite nie przekraczają 1 mln euro.

Wskutek identyfikacji wielu niekorzystnych zjawisk demograficznych na obszarach wiejskich przewidziano również wsparcie dla osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji (osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów, kobiet, migrantów, rolników z małych gospodarstw lub osób poszukujących zatrudnienia).

Na etapie budowy LSR nie były dostępne szczegółowe Wytyczne w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Zarządzanie LSR oraz Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR. Udostępniane projekty wskazały na kierunki w zasadach oceny i wyboru projektów, jednak etap konsultacji nie zakończył się w trakcie zatwierdzania LSR. Utrudniło to przygotowanie rozwiązań i wymagało szeregu konsultacji z ekspertami zewnętrznymi oraz wymiany doświadczeń między różnymi grupami. To skłoniło do przygotowania rozwiązań wspólnych, uniwersalnych, które zapewnią wybór projektów zgodnych z obowiązującymi zasadami. Wybór mechanizmów wdrażania opisany w LSR wydaje się obecnie najkorzystniejszy, przebieg procesu oceny jest efektem współpracy i wymiany doświadczeń z różnymi grupami interesów na obszarze LGD „Północne Mazowsze".

7.2 Zasady wyboru i oceny operacji

Wybór i ocena operacji będą prowadzone na podstawie obowiązujących przepisów oraz zgodnie z Wytycznymi MRiRW.

LGD będzie podawać do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej, uzgodniony z **Zarządem Województwa** (dalej ZW), harmonogram naborów wniosków o wsparcie na kolejny rok, nie później niż do końca danego roku. Ewentualne aktualizacje harmonogramu, uzgodnionego z ZW, będą na bieżąco zamieszczane na stronie internetowej LGD.

Wybór operacji będzie poprzedzać ogłoszenie naboru wniosków. LGD będzie podawać do publicznej wiadomości co najmniej na swojej stronie internetowej ogłoszenie o naborze wniosków o wsparcie. Ogłoszenie będzie spełniać wymogi określone w ww. ustawie o RLKS. Kluczowym elementem ogłoszenia będzie Regulamin naboru wniosków. Będzie on uzgadniany z ZW i będzie zawierał co najmniej: zakresy wsparcia; limit środków; maksymalny poziom wsparcia, kwotę wsparcia; formę wsparcia; warunki udzielenia wsparcia; kryteria wyboru operacji; opis procedury udzielania wsparcia, w tym wskazanie i opis etapów oceny w LGD oraz w ZW; termin składania wniosków; sposób i formę składania oraz informację o wymaganych załącznikach; zakres możliwych poprawek i uzupełnień oraz sposób, formę i termin ich złożenia; sposób wymiany korespondencji między wnioskodawcą a LGD i ZW; czynności poprzedzające udzielenie wsparcia oraz termin ich dokonania; informację o miejscu udostępnienia LSR, formularza wniosku i wzoru umowy; a także informację o środkach zaskarżenia przysługujących wnioskodawcy oraz wskazanie podmiotu właściwego do ich rozpatrzenia.

LGD będzie mogła zmienić regulamin naboru wniosków o wsparcie. Zmiana dotycząca zwiększenia limitu z ogłoszenia, uzgodniona z ZW, będzie możliwa, jeśli nie wpłynie żaden wniosek o wsparcie i będzie wymagać wydłużeniem terminu składania wniosków. Zmiany Regulaminu wynikające z odrębnych przepisów lub ze zmiany warunków określonych w przepisach regulujących zasady wsparcia - będą dokonywane niezwłocznie ze wskazaniem terminu ich obowiązywania.

LGD będzie mogła po akceptacji ZW unieważnić nabór wniosków o wsparcie, jeżeli: w terminie składania wniosków o wsparcie nie złożono wniosku o wsparcie lub wystąpiła istotna zmiana okoliczności powodująca, że wybór operacji nie leży w interesie publicznym, czego nie można było wcześniej przewidzieć, lub postępowanie jest obarczone niemożliwą do usunięcia wadą prawną. W przypadku unieważnienia naboru Wnioskodawcom nie będzie przysługiwać prawo wniesienia protestu.

Wsparcie na realizację operacji będzie udzielane Wnioskodawcy, na jego wniosek, jeżeli będą spełnione warunki udzielenia tego wsparcia określone w Regulaminie naboru wniosków o wsparcie, tj.:

1) na operację wybraną przez LGD, która jest stroną umowy ramowej;
2) do wysokości środków przewidzianych w umowie ramowej.

Wyboru operacji będzie dokonywała Rada LGD (organ decyzyjny). Do wyłącznej kompetencji Rady LGD będzie należał:

a) wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 4 ww. rozporządzenia 2021/1060, zwanych dalej „operacjami", które mają być realizowane w ramach LSR, oraz
b) ustalenie kwoty wsparcia.

Skład osobowy Rady, zasady powoływania członków Rady oraz sposób ich przyporządkowania do poszczególnych grup interesów zostały opisane w Rozdziale 1 w części 1.4 Organ decyzyjny.

Podstawą dokonywanego wyboru i oceny operacji będzie ww. ustawa o RLKS. W zakresie dokonywanego przez LGD wyboru:

a) zostanie zastosowana procedura zapewniająca bezstronność członków Rady (będzie prowadzony Rejestr Interesów Członków Rady),
b) zostaną zastosowane kryteria wyboru operacji, opracowane z wykorzystaniem szeregu partycypacyjnych metod i udziału wszystkich interesariuszy,
c) zostanie zachowany skład Rady zgodny z wymaganiami określonymi w art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060,
d) zostanie spełniony wymóg, zgodnie z którym pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji, określonego w art. 33 ust. 3 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060.

Ww. wymogi zostaną zawarte w Regulaminie Rady oraz w procedurach wyboru oraz ustalenia kwoty wsparcia.

LGD będzie dążyć do opracowania przyjaznej dla wnioskodawców procedury wyboru operacji, wykorzystując doświadczenia z kończącego się okresu programowania. Umożliwi to zachowanie odpowiedniego standardu oceny, a także przyspieszy proces oceny wniosków. Ma to znaczenie dla budowania wartości dodanej Podejścia Leader poprzez współpracę, wymianę wiedzy i doświadczeń.

Wybór operacji będzie dokonywany przez Radę LGD:

1) spośród operacji, które są objęte wnioskami o wsparcie złożonymi w terminie, miejscu oraz formie, o których mowa w ogłoszeniu o naborze wniosków o wsparcie oraz spełniają warunki udzielenia wsparcia w ramach wdrażania LSR,
2) przy zastosowaniu kryteriów wyboru operacji.

Jeżeli w trakcie oceny konieczne będzie uzyskanie wyjaśnień lub dokumentów niezbędnych do oceny wniosku, wyboru operacji lub ustalenia kwoty wsparcia LGD będzie miała możliwość wezwania Wnioskodawcy do złożenia wyjaśnień lub przedstawienia dokumentów. Wnioskodawca będzie zobowiązany przedstawiać dowody oraz składać wyjaśnienia niezbędne do oceny wniosku, wyboru operacji lub ustalenia kwoty wsparcia zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek.

Po dokonaniu oceny LGD przekazuje Wnioskodawcy informację o wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia lub wyniku wyboru wraz z uzasadnieniem oceny i podaniem liczby punktów otrzymanych przez operację oraz

wskazaniem ustalonej przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR. W przypadku pozytywnego wyniku wyboru informuje dodatkowo, czy w dniu przekazania wniosków do ZW operacja mieści się w limicie środków. Jeśli kwota wsparcia będzie niższa niż wnioskowana LGD zamieszcza dodatkowo uzasadnienie tej wysokości.

Na swojej stronie internetowej LGD będzie zamieszczać listę operacji spełniających warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR oraz listę operacji wybranych, ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków.

Dokumentacja konkursowa będzie przekazywania do ZW w terminie 60 dni od dnia następującego po ostatnim dniu terminu składania wniosków o wsparcie lub zgodnie z Wytycznymi MRiRW.

Podobny sposób postępowania będzie dotyczyć procedur wyboru i oceny Grantobiorców uwzględniający kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów oraz zasady ustalenia kwoty grantu.

LGD będzie odpowiadać w szczególności za:

1) realizację projektu grantowego zgodnie z założonym celem;
2) przygotowanie i przekazanie ZW do zatwierdzenia procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów;
3) wybór grantobiorców na podstawie ww. kryteriów;
4) zawieranie z grantobiorcami umów o powierzenie grantu;
5) rozliczanie wydatków poniesionych przez grantobiorców;
6) monitorowanie realizacji zadań przez grantobiorców;
7) kontrolę realizacji zadań przez grantobiorców;
8) odzyskiwanie grantów – w przypadku ich wykorzystania niezgodnie z celem projektu grantowego.

Grantobiorca będzie mógł złożyć odwołanie od wyniku oceny do Rady LGD. Po dokonaniu wyboru i uzyskaniu pozytywnej oceny w ramach złożonego projektu grantowego, będą zawierane umowy o powierzenie grantu spełniające wymogi wynikające z ustawy o RLKS i Wytycznych MRiRW.

Wnioskodawcy będzie przysługiwać prawo wniesienia protestu od:

1) negatywnego wyniku oceny albo
2) wyniku oceny spełnienia kryteriów wyboru operacji, na skutek której operacja nie została wybrana, albo
3) wyniku wyboru operacji, na skutek którego operacja nie mieści się w limicie środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o wsparcie, lub ustalenia przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR niższej niż wnioskowana.

Niewystarczający limit w naborze nie może stanowić wyłącznej przesłanki wniesienia protestu. Prawo wniesienia protestu nie będzie przysługiwało LGD.

Wymogi formalne wniesienia protestu, okoliczności wezwania do uzupełnień, pozostawienia protestu bez rozpatrzenia, wycofania protestu, tryb doręczeń, możliwość wniesienia skargi do sądu administracyjnego oraz czas rozpatrzenia protestu – będą wynikać z przyjętych procedur.

Procedura odwoławcza będzie wstrzymywać zawieranie umów z Wnioskodawcami, których operacje zostały wybrane przez LGD. Jedynie w przypadku wniesionego protestu od negatywnego wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia, procedura odwoławcza wstrzyma zawieranie umów z Wnioskodawcami do czasu uwzględnienia przez LGD stanowiska ZW.

Wyczerpanie limitu środków w ramach danego naboru wniosków nie będzie stanowić przeszkody w udzieleniu wsparcia na daną operację, jeżeli w wyniku wniesienia protestu albo uwzględnienia skargi przez sąd administracyjny LGD wybrała tę operację, a ZW ustalił, że są spełnione pozostałe warunki udzielenia tego wsparcia, a kryteria wyboru operacji zostały spełnione w takim stopniu, że wsparcie na wdrażanie LSR na tę operację powinno zostać udzielone oraz jeżeli nie zostanie wyczerpany określony w umowie ramowej limit na Wdrażanie LSR.

Po dokonaniu przez LGD wyboru operacji ZW dokonuje ostatecznej weryfikacji kwalifikowalności i udziela lub odmawia udzielenia wsparcia. Jeśli wniosek zawiera braki, jest wypełniony nieprawidłowo lub zawiera oczywiste omyłki, ZW wzywa Wnioskodawcę do usunięcia tych braków lub nieprawidłowości lub poprawienia oczywistych omyłek w wyznaczonym terminie, nie krótszym niż 7 dni i nie dłuższym niż 14 dni, pod rygorem pozostawienia wniosku bez rozpatrzenia. Wezwanie może również dotyczyć modyfikacji kwoty wsparcia, jeśli LGD ustaliła kwotę niższą niż wnioskowana. Wnioskodawca nie będzie mógł dokonywać istotnych modyfikacji mających wpływ na wynik wyboru operacji dokonany przez LGD.

Jeżeli po upływie 6 miesięcy od dnia udostępnienia ZW dokumentów potwierdzających dokonanie wyboru przez LGD operacji okaże się, że nie jest możliwe udzielenie wsparcia w ramach limitu środków, ZW informuje Wnioskodawcę o braku dostępnych środków na udzielenie tego wsparcia i pozostawia wniosek bez rozpatrzenia.

7.3 Kluczowe cele i założenia procedur i lokalnych kryteriów wyboru

W procedurach wyboru i oceny operacji / Grantobiorców zostaną określone zasady gwarantujące prawidłowość i przejrzystość całego procesu. Poza sprawnością procedury istotna będzie również jej transparentność i skuteczność. Procedury będą czytelne dla wszystkich zainteresowanych stron, biorących udział w procesie wyboru operacji, w szczególności dla Wnioskodawców. Każdy nabór będzie poprzedzony szkoleniem i możliwością skorzystania z doradztwa, żeby obowiązujące zasady

były bardziej dostępne.

Wynik oceny i wyboru operacji / Grantobiorcy będzie potwierdzany w formie Uchwały Rady podczas posiedzenia prowadzonego zgodnie z zasadami szczegółowo określonymi w Regulaminie Rady, który dodatkowo określi szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady związanych z oceną i wyborem operacji. Regulamin Rady jest zatwierdzany przez Walne Zebranie Członków. Podobnie jak przyjęcie i zmiana lokalnych kryteriów wyboru. Zmiany Regulaminu Rady oraz procedur wynikające ze zmiany Ustawy o RLKS i Wytycznych MRiRW, zaleceń będą mogły być opracowane i zatwierdzone przez Zarząd LGD i będą obowiązujące.

Przygotowanie i aktualizacja procedury oceny i wyboru operacji / Grantobiorców będą dokonywana przy zapewnieniu udziału w procesie opiniowania wszystkim interesariuszom. Dopuścimy możliwość zgłaszania na każdym etapie, nie tylko opiniowania, inicjatyw lub pomysłów.

Procedury będą jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Zostaną udostępnione na stronie internetowej oraz w Biurze LGD. Każdorazowo będą udostępniane wraz z dokumentacją konkursową.

Ocena będzie dokonywana przez członków Rady w drodze głosowania większością głosów. Przy równej liczbie głosów będzie decydować głos Przewodniczącego Rady. Zapewni to zgodność oceny z przyjętą punktacją, w ramach której nie będzie przewidziana oceny w przedziałach od - do, tylko została jednoznacznie określona liczba punktów za spełnienie danego kryterium, także w pełniejszym zakresie.

7.4 Dodatkowe warunki kwalifikowalności.

Będą każdorazowo zamieszczane w Regulaminie naboru wniosków o wsparcie i będą wynikać w szczególności z przyjętych kwot alokacji na dany nabór, liczby planowanych do osiągniecia wskaźników, dodatkowych kryteriów dostępowych określonych w procedurach lub dodatkowych kryteriów wynikających z diagnozy potrzeb i potencjału obszaru LSR.

7.5 Lokalne kryteria wyboru operacji.

Lokalne kryteria będą przejrzyste i wynikające ze specyfiki i diagnozy obszaru LGD „Północne Mazowsze", Wytycznych MRiRW, a ich spełnienie bezpośrednio przyczyni się do wyboru operacji, które będą realizowały cele zapisane w LSR. Zapewnimy dobór mierzalnych kryteriów. Dzięki temu można będzie obiektywnie zróżnicować ocenę, bez jakiejkolwiek dyskryminacji. Każdorazowo przy zmianie kryteriów będzie dokonywana weryfikacja w zakresie mierzalności oraz zgodności z diagnozą obszaru. Kryteria będą dotyczyć poszczególnych przedsięwzięć.

Kryteria będą zawężać możliwość uzyskania wsparcia i będą je kierunkować na operacje najpełniej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i najlepiej pasujące do zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć.

Kryteria jakościowe będą zawierać szczegółowy opis podejścia do ich oceny, w tym wskazanie jakie wymagania będą konieczne do spełnienia, żeby uzyskać określoną liczbę punktów. Będą zawierać opisy, niezbędne definicje oraz wskazanie w dokumentacji konkursowej miejsca, które będzie podstawą oceny lub wskazanie wymaganych dodatkowych załączników, które będą dokumentować spełnienie danego kryterium, na każdym określonym poziomie.

W przypadku kryteriów mierzalnych zostanie jednoznacznie wskazane jakie wymogi będą konieczne do uzyskania danej liczby punktów.

Członkowie Rady dokonujący oceny według lokalnych kryteriów wyboru będą zobowiązani nie tylko podać przyznaną liczbę punktów z uzasadnieniem.

Ostateczny kształt kryteriów zostanie ustalony w wyniku prac zespołu roboczego składającego się z co najmniej 2 członków Zarządu, członków Rady LGD oraz przedstawicieli członków LGD reprezentujących sektor publiczny, gospodarczy i społeczny oraz pracowników biura LGD. Zatwierdzenie i aktualizacja lokalnych kryteriów to zadanie przypisane do Walnego Zebrania Członków. Zmiana kryteriów odbywa się zgodnie z zasadami zmiany kryteriów, a także z zachowaniem ich mierzalności.

Dobór kryteriów został dokonany zgodnie z opisem procesu partycypacji przedstawionym w Rozdziale 3. LGD tworzy LSR wspólnie z mieszkańcami z obszaru w odpowiedzi na ich potrzeby, żeby wspierać zrównoważony rozwój. Wraz z pojawianiem się nowych czynników zewnętrznych może wystąpić potrzeba ich zmiany lub lepszego dostosowania. Przygotowanie i aktualizacja lokalnych kryteriów wyboru z wykorzystaniem partycypacyjnych metod zapewnia wszystkim interesariuszom realny wpływ na wybór operacji, które będą realizować LSR. Takie podejście zapewnia pełna inkluzywność.

Ww. zasady obowiązują również do procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów.

Matryca logiczna powiązania lokalnych kryteriów wyboru i przedsięwzięć:

Zakres przypisany do danego przedsięwzięcia	1a	1b	5	6	7	8
Nazwa kryterium obowiązkowego						
Kod przedsięwzięcia	1.1	1.2	2.1	2.2.	2.3	2.4
zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko,	X	X				

dedykowane dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji,	X	X				
innowacyjne, gdzie innowacja jest określona na poziomie LSR (z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru),	X	X				
wykorzystujące lokalny potencjał (najlepiej endemiczny) tj. np. zasoby naturalne, w tym przyrodnicze, lokalizację, dziedzictwo lokalne, w tym kulinarne, popyt na szczególnego rodzaju usługi (np. srebrna gospodarka lub usługi opiekuńcze nad dziećmi itp.,			X	X	X	X
zapewniających utworzył deklarowanych nowych miejsc pracy oraz zatrudnianie na nich pracowników, jeżeli taką deklarację złożył wnioskodawca w celu uzyskania dodatkowych punktów za spełnienie kryteriów wyboru (jeżeli dotyczy).	X	X				
Nazwa kryterium dodatkowego						
Kod przedsięwzięcia	1.1	1.2	2.1	2.2.	2.3	2.4
Premiowanie projektów innowacyjnych			X	X	X	X
Premiowanie Wnioskodawców, którzy mają mieszkają / funkcjonują / prowadzą działalność na obszarze LSR dłużej niż 6 m-cy	X	X				
Premiowanie Wnioskodawców, którzy mają doświadczenie w realizacji projektów finansowanych ze środków publicznych			X	X	X	X
Premiowanie projektów, którzy będą obejmować swoim zakresem obszar więcej niż 1 gminy (większa integracja, włączenie, szersza efektywność itp.)			X	X	X	X
Premiowanie Wnioskodawców, którzy korzystali ze skutecznych konsultacji z Biurem LGD	X	X	X	X	X	X
Premiowanie Wnioskodawców, którzy uczestniczyli w szkoleniu zorganizowanym przed prowadzonym naborem	X	X	X	X	X	X
Premiowanie projektów przyczyniających się do utworzenia miejsca pracy	X	X				
Premiowanie projektów, w których wykazano niższą niż maksymalna dostępna kwota pomocy		X	X			
Premiowanie projektów, które będą realizowane w krótszym niż maksymalny czasie realizacji operacji wynikających z Wytycznych	X	X				
Preferowanie wnioskodawców posiadających doświadczenie lub kwalifikacje w zakresie odpowiednim do zakresu projektu	X	X			X	
Premiowanie operacji, które mają na celu kultywowanie lokalnych tradycji / lokalnego dziedzictwa			X	X	X	X
Premiowanie operacji, które są dedykowane osobom młodym, seniorom, osobom w niekorzystnej sytuacji	X	X		X		X
Premiowanie operacji, które będą uwzględniać promocję LGD, zgodnie z wymogami określonymi w Księdze wizualizacji PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz zostanie przekazana informacja o projekcie sporządzona wg wzoru określonego przez LGD do utworzenia bazy projektów / wnioskodawców	X	X	X	X	X	X
Wykazanie spójności, komplementarności lub synergii z innymi projektami z obszaru LSR	X	X	X	X	X	X

Legenda:

1.1, 1.2 ..., 2.1, 2.2 – kody przedsięwzięć

1a) rozwój przedsiębiorczości poprzez start DG,

1b) rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwój DG,

5. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej,

6. kształtowanie świadomości obywatelskiej,

7 włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji,

8. ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

7.6 Definicja innowacyjności.

Przez lata programowania 2014-2020 zauważono, że beneficjenci są świadomi konieczności wprowadzania innowacji w celu ulepszenia oferty usług. Starają się również starać o środki finansowe poprzez promowanie innowacyjności swoich

projektów. Obszar LSR, mimo swojej specyfiki, jest otwarty na nowatorskie rozwiązania. Dlatego istnieje potrzeba wprowadzenia systemu oceny stopniowej innowacyjności.

Po licznych analizach i dyskusjach, przyjęto definicję opartą na dokumentacji konkursowej, która najbardziej obiektywnie odzwierciedla specyfikę obszaru objętego LSR oraz umożliwia wybór projektów innowacyjnych, które mają istotny wpływ na dane przedsięwzięcie.

Innowacyjność – to zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Definicja najpełniej odpowiada specyfice obszaru i rodzajom planowanych do wdrożenia przedsięwzięć.

Badanie innowacyjności będzie dotyczyć następujących przedsięwzięć:

- P.2.2 i P.2.3 w których pojawiają się innowacyjne społeczne w zakresie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.
- P.1.2 w których pojawią się innowacyjne biznesowe w zakresie usług komercyjnych.

Wdrożenia innowacji w ww. zakresach będzie obejmować:

- zwiększenie funkcjonalności, użyteczności produktów i usług, lub
- unowocześnienie przestarzałych systemów, lub
- udoskonalenie technologii, lub
- usprawnienie komunikacji międzyludzkiej, lub
- optymalizację czasu pracy, lub
- ochronę środowiska naturalnego.

Oczekiwany wpływ innowacji na rozwój obszaru LSR to:

1) innowacyjne biznesowe:

- efektem wpływu jest stymulowanie wzrostu gospodarczego; osiąganie większej wydajności przy zachowaniu tych samych nakładów; zwiększanie wydajności ma bezpośredni wpływ na poprawę dostępności, co sprzyja rozwojowi lokalnej gospodarki,
- zdobywanie konkurencyjnej przewagi, w obszarze produktu/usługi, obsługi klienta, konkurencyjnych cen opartych na przewadze kosztowej oraz strategii jakości oferowanych produktów/usług.
- wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

2) innowacje społeczne

- zwiększenie zaangażowania społecznego w działania oraz twórcze podejście do przyjmowania nowych ról lub relacji w społeczeństwie,
- aktywizacja i integracja osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji,
- włączenie społeczne, cyfrowe i inne seniorów oraz osób z niekorzystnej sytuacji,
- wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Pozwoli to odróżnić zmiany, które nie będą innowacyjnością od innowacji, które będą powodować oczekiwana zmianę.

Ocena innowacyjności będzie stopniowalna i zapewni możliwość uzyskania punktów:

a) Maksymalna liczba punktów będzie dotyczyć **projektów kreatywnych** (powstających w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczy nowych na obszarze LSR produktów, usług, procesów lub organizacji).
b) Znacznie niższa liczba punktów będzie dotyczyć **projektów imitujących** (wzorowanych na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji, obejmują nowy sposób wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych).
c) Braku możliwości przyznania punktów dla innowacji pozornych, które obejmują drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

Opis metod wdrożenia zdefiniowanych innowacji i ich oczekiwanego wpływu na rozwój obszaru LSR:

- P.2.2; P.2.3– projekty grantowe
- P.1.2 w których pojawią się konkursy (operacje klasyczne)

Animowanie do wdrażania innowacji:

Wdrożenie innowacji w powyższych obszarach będzie możliwe dzięki zastosowaniu szeregu działań aktywizujących, do realizacji których zaproszeni zostaną doświadczeni partnerzy. Będziemy wykorzystywać następujące mechanizmy:

- animowanie poprzez promocję dobrych praktyk (równie w tworzonej bazie projektów na stronie internetowej LGD i w mediach społecznościowych), identyfikacja korzyści płynących z rozwiązań innowacyjnych zwłaszcza w sferze biznesowej i społecznej,
- animowanie, sieciowanie i wdrożenie skutecznych, mechanizmów wymiany doświadczeń i nawiązywania współpracy,
- doradztwo biura LGD.

7.7 Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru.

1) Z inicjatywą zmian w lokalnych kryteriach wyboru może wystąpić członek LGD, członek Rady LGD, członek Zarządu, członek Komisji lub mieszkaniec obszaru LGD „Północne Mazowsze".
2) Wniosek / propozycja zmiany lokalnych kryteriów wyboru zawiera nazwę wprowadzanego / aktualizowanego / likwidowanego kryterium oraz uzasadnienie zmiany. Wniosek o wprowadzenie / zmianę kryterium powinien również uwzględniać propozycję minimalnej i maksymalnej liczby punktów przyznawanych za to kryterium lub wagę tego kryterium w odniesieniu do pozostałych.
3) Zmiana kryteriów może również nastąpić na wniosek ZW lub innych organów kontrolnych.
4) Zgłaszanie wniosków i uwag od mieszkańców lub uprawnionych podmiotów w zakresie zmian lokalnych kryteriów wyboru będzie odbywać się w trybie ciągłym.
5) Modyfikacja kryteriów nie może prowadzić do usunięcia kryteriów obowiązkowych z punktu widzenia realizacji PS dla WPR na lata 2023-2027.
6) Weryfikacji zasadności otrzymanych propozycji będzie dokonywał Zarząd w okresie kwartalnym, chyba że zmiana zostanie zainicjowana wskutek rekomendowania ZW lub ustaleń pokontrolnych. Zarząd będzie się posiłkować pracą zespołu roboczego.
7) W przypadku uznania zasadności proponowanych zmian kryteriów biuro LGD będzie zobowiązane do opracowania nowych kryteriów i kart oceny, które będą konsultowane w trybie konsultacji społecznych, z uwzględnieniem zasad partycypacji jak w przypadku tworzenia kryteriów (jeśli będzie to możliwe i zasadne), jednak minimum przy zastosowaniu informacji zamieszczanych za pośrednictwem strony internetowej, tablicy ogłoszeń w biurze LGD.
8) Ocena trafności i adekwatności lokalnych kryteriów będzie przeprowadzana w ramach ewaluacji.
9) Wyniki badania wykonanego w ramach ewaluacji mogą stanowić podstawę do wdrożenia procedury zmiany kryteriów.
10) Zmiana kryteriów nie jest możliwa w trakcie trwania konkursu.
11) Przesłanką do uruchomienia procedury zmiany kryteriów może być również zagrożenie realizacji LSR, np. gdy osiągnięcie zakładanych wskaźników okaże się niemożliwe.

Rozdział VIII Plan działania

Plan Działania (stanowiący załącznik nr 2 do niniejszej Strategii) obejmuje dwa cele ogólne oraz przypisane im przedsięwzięcia i jest ściśle powiązany z logiką przedstawioną w rozdziale VI Cele i wskaźniki niniejszej strategii.

Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągania celów i wskaźników

Cel 1 Poprawa jakości komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej – rozpoczniemy i zakończymy w roku 2025.

Wdrażanie Celu 2 Zwiększenie dostępności do usług komercyjnych oraz oferty związanej z gospodarką doświadczeń będzie przez nas wdrażany sukcesywnie od roku 2025 i planujemy wykonanie do końca 2027.

W latach 2028 i 2029 poświęcimy czas na dokonanie oceny postępów w realizacji LSR oraz ewentualne przyszłe nabory z zasobów, które zostaną zwrócone z wcześniej przeprowadzonych naborów. W przypadku takiej sytuacji, zostanie to uwzględnione w harmonogramie.

Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR:

W ramach pierwszego kamienia milowego, czyli do 30 czerwca 2026 roku zaplanowaliśmy realizację 40% wdrażania LSR, w drugim kamieniu milowym, czyli do 31 grudnia 2027 zaplanowaliśmy osiągnięcie 80 % zakontraktowanych środków z budżetu LSR.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

Podstawowym źródłem finansowania Budżetu LSR będzie Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. W rozpoczynającej się perspektywie finansowej będzie on realizował cele PS dla WPR na lata 2023-2027. W województwie mazowieckim LSR jest jednofunduszowa.

Przygotowany budżet zawiera wysokości wsparcia i zakładanego poziomu dofinansowania opisane w poprzednich rozdziałach, rozkład finansowania przedsięwzięć w poszczególnych latach w odniesieniu do określonych w umowie ramowej kamieni milowych. Wielkość środków na realizację LSR wyznaczono zgodnie z zasadami, tj. w powiązaniu z liczbą ludności wg stanu na 31.12.2020 r.

Środki wydatkowane na realizację strategii pochodzić będą głownie z trzech źródeł, w tym:

- środki EFRROW,
- środki budżetu państwa,
- wkład własny jednostek sektora finansów publicznych będący wkładem krajowych środków publicznych.

Przewidywana wysokość środków na komponent Wdrażanie LSR i Zarządzanie LSR jest zgodna z limitami określonymi w ramach Konkursu na wybór LSR. Wysokość dostępnego budżetu została odzwierciedlona w załączniku: **Formularz 3: Budżet LSR**. Liczba ludności na obszarze objętym LSR wynosi 93 756 osób (wg stanu na 31.12.2020 r.), co pozwala aplikować w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 o środki w wysokości 2 750 000 euro na Wdrażanie LSR oraz 612 500 euro na Zarządzanie LFS. Kwota dostępnych środków obejmuje wkład EFRROW, jak i wymagany krajowy wkład środków publicznych.

Szczegółowy Plan wykorzystania budżetu LSR został zaplanowany w załączniku **Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR.**

Natomiast w **Formularzu 2: Plan działania** przedstawione zostały planowane do realizacji przedsięwzięcia ze wskazaniem Programu, w ramach którego te przedsięwzięcia będą realizowane, a **Formularzu 4: Plan wykorzystania budżetu LSR** – przedstawiono harmonogram realizacji wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć w poszczególnych latach.

Grupami docelowymi są mieszkańcy, organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych, mikro i małych przedsiębiorstwa, rolnicy z małych gospodarstw. Przyjęte założenia zapewniają realizację długookresowych celów LSR. Wpłynie to na wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR oraz poprawę warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury i usług, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, poprzez działania integracyjne, organizacją wydarzeń kulturalnych, inicjatyw edukacyjnych.

Zaproponowane w ramach LSR cele zostaną wdrożone dzięki bezpośredniemu wsparciu finansowemu EFRROW. Przedstawiony Plan działania jest w bezpośredni sposób powiązany z celami i przedsięwzięciami.

Na **cel 1** Poprawa jakości komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej, planuje się przeznaczyć 1 100 000 euro. Zostanie zrealizowany poprzez przedsięwzięcie:

1. Przedsięwzięcie 1.1. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych, alokacja 1 054 079 euro;
2. Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje, alokacja 454 747 euro.

Powiązania celu z budżetem oraz Planem działania:

W celu zmiany postrzegania przez mieszkańców obszaru LSR jako atrakcyjnego miejsca pracy czy prowadzenia działalności, konieczne jest ukierunkowanie działań na wzmocnienie takiego przekazu w komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej. Pozwoli to również zwiększyć dostępność do oferty usług, co bezpośrednio wpłynie na jakość życia i poprawę w obszarze przedsiębiorczości.

Przewiduje się, że udzielone wsparcie pozwoli na rozwój przedsiębiorczości w zakresie usług komercyjnych dla ludności, z jednej strony poprzez wspieranie już funkcjonujących podmiotów, z drugiej strony – poprzez aktywizację i wsparcie osób fizycznych w podejmowaniu działalności gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem branży przetwórstwa płodów rolnych. Dzięki wsparciu finansowemu poszerzy się katalog firm na obszarze LSR, powstaną nowe miejsca pracy. Natomiast już działające podmioty będą poprzez uzyskane dotacje będą mogły podnieść swoją konkurencyjność i innowacyjność przyczyniając się jednocześnie do rozwoju swoich gmin. Wsparcie to jest istotne, ponieważ stwarza warunki do wykorzystania potencjału obszaru i do dywersyfikacji źródeł utrzymania dla gospodarstw domowych uzależnionych od dochodów z gospodarstw rolnych.

Intensyfikacja naborów w ciągu trzech pierwszych lat wdrażania LSR pozwoli na znacznie szybsze osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Realizacja poszczególnych naborów w sposób zamierzony została zaplanowana na początek wdrażania LSR. Przewidziane są inwestycje podnoszące jakość istniejącej infrastruktury lub podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej Przedsięwzięcia w tym zakresie stanowić będą bezpośrednie przełożenie na jakość życia mieszkańców obszaru LGD.

Na **cel 2** Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury publicznej i poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu, planuje się przeznaczyć 1 241 174 euro. Zostanie zrealizowany poprzez przedsięwzięcia:

1. Przedsięwzięcie 2.1. Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, alokacja 1 100 000 euro;

2. Przedsięwzięcie 2.2. Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności, alokacja 47 058 euro;
3. Przedsięwzięcie 2.3. Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji, alokacja 47 058 euro;
4. Przedsięwzięcie 2.4. Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne, alokacja 47 058 euro.

Powiązania celu z budżetem oraz Planem działania:

Poprawa warunków życia na wsi w kontekście dostępu do atrakcyjnej infrastruktury rekreacyjnej, sportowej, kulturalnej wymaga od wnioskodawców przemyślanej strategii w stosunku do potrzeb i planowanych zakresów operacji. Jak wynika z konsultacji i ankiet mała i infrastruktura publiczna jest bardzo pożądanym rezultatem ze środków europejskich, dlatego przygotowana alokacja powoli na sprawiedliwy i równomierny podział dotacji. Dzięki unijnemu wsparciu uda się zrealizować cele i szereg przedsięwzięć rozwoju dla obszaru LSR. W celu potwierdzenia obszaru LSR jako atrakcyjnego miejsca do życia, zamieszkania, pracy, wypoczynku czy prowadzenia działalności, należy dołożyć starań, aby realizacja operacji była sprawiedliwa i dawała szanse wszystkim interesariuszom. Zaplanowana alokacja będzie mieć również pozytywny wpływ na wsparcie organizacji pozarządowych oraz włączenie społeczne i integrację społeczną. Planowane do podjęcia działania miękkie mają przyczynić się do podniesienia świadomości i kompetencji uczestników.

FEM 2021 - 2027

W wyniku przeprowadzonej diagnozy potrzeb na obszarze działania Lokalnej Grupa Działania „Północne Mazowsze", po analizie dostępnych informacji o możliwościach finansowania projektów w ramach FEM 2021-2027, LGD chciałaby w okresie realizacji LSR, realizować działania w formule pośredniej w ramach następujących celów szczegółowych w ramach EFRR i EFS:

1. Kultura i turystyka (EFRR):

CS 4vi wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

Typy projektów: rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej, turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych).

2. Edukacja (EFS):

CS 4g wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.

Typy projektów: wsparcie dla osób o niskich umiejętnościach lub kompetencjach, wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych.

3. Włączenie społeczne (EFS):

CS 4h wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji;

CS 4k zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej;

CS 4l wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.

Typy projektów: aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przy zastosowaniu usług aktywnej integracji o charakterze społecznym, zawodowym, edukacyjnym i zdrowotnym; aktywizacja społeczna i zawodowa w ramach podmiotów integracji społecznej; rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej; rozwój usług społecznych na rzecz dzieci i młodzieży.

LGD „Północne Mazowsze" będzie cyklicznie poddawać analizie możliwości realizacji projektów w ramach wymienionych powyżej celów, które wpisują się również w potrzeby mieszkańców obszaru LGD. W ankiecie, którą LGD złożyło w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w marcu 2022 roku wyraziliśmy zainteresowanie CS 4vi (EFRR - kultura i turystyka) na kwotę 1 mln Euro i realizacją 4 projektów.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

W rozdziale scharakteryzowano zasady i procedurę monitoringu oraz ewaluacji, główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty (osoby) odpowiedzialne za proces monitoringu i ewaluacji. Do wypracowania rozwiązań wykorzystano współpracę z przedstawicielami lokalnych grup działania z 6 województw: łódzkiego, mazowieckiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego i wielkopolskiego. Stanowi to wartość dodaną Podejścia Leader, a w szczególności efekt sieciowania i współpracy. Wypracowane założenia zostały skonsultowane w trakcie tworzenia LSR w szczególności podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych, w punkcie konsultacyjnym w biurze, a także w trakcie spotkań grupy roboczej oraz na warsztatach tematycznych. Opisana procedura monitorowania i ewaluacji uwzględnia doświadczenia LGD z poprzednich perspektyw programowych.

10.1 Zasady monitoringu i ewaluacji

Ewaluacja i monitoring są obowiązkowymi elementem wdrażania LSR. Jako główne źródła informacji pozwalające na poznanie efektów wdrażania są niezwykle istotne, gdyż pozwalają zrozumieć przyczyny przebiegu procesu oraz wprowadzać korekty, jeśli to konieczne. Są również elementem edukacji. Dlatego tak istotne było odpowiednie zaplanowanie działań w tym zakresie.

Monitoring opiera się na zasadach: wiarygodności, aktualności, obiektywności, koncentracji, realizmu, koordynacji informacji i elastyczności. Ewaluacja uwzględnia następujące kryteria: trafność/adekwatność/odpowiedniość; efektywność/wydajność; skuteczność; użyteczność; trwałość.

Monitoring jest narzędziem do systematycznego pozyskiwania, analizowania oraz wykorzystywania informacji dla celów kontroli zarządzania i podejmowania decyzji. Zapewnia identyfikację bezpośrednich efektów wdrażania LSR obejmujących dane ilościowe i jakościowe na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR w aspekcie finansowym i rzeczowym. Pozwala również ocenić postęp w zakresie osiągania wskaźników produktu i rezultatu przypisanych do celów i przedsięwzięć. Głównym celem monitoringu jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej LSR.

Zebrane dane i informacje będą odnoszone do założeń bazowych (wartości założonych w momencie rozpoczęcia wdrażania LSR), wskaźników pośrednich (przedstawiających pożądane wartości na konkretnym etapie wdrażania LSR – tzw. kamieni milowych) oraz wskaźników docelowych (ostatecznych rezultatów jakie ma przynieść wdrażanie LSR).

Realizacja badań monitoringowych pozwoli na odniesienie wyników do oczekiwań oraz ocenę adekwatności wykorzystanych zasobów do uzyskanych efektów.

Monitoring będzie miał na celu: usprawnianie procesów zarządczych, bieżące kontrolowanie stanu wdrażania LSR, przewidywanie lub identyfikację pojawiających się problemów, optymalizowanie wykorzystanych zasobów, weryfikowanie zgodności przebiegu wdrażania z planowanymi zamierzeniami.

Ewaluacja jest procesem prowadzonym w celu ustalenia efektywności pomocy pochodzącej ze środków Unii Europejskiej (efektywności wdrażania LSR) oraz oszacowania poziomu jej oddziaływania w odniesieniu do założeń LSR, zakresów tematycznych czy też analizy wpływu na poszczególne problemy oraz potrzeby zidentyfikowane w diagnozie obszaru. Zapewnia ustalenie związków przyczynowo skutkowych między podejmowanymi działaniami, a uzyskanymi rezultatami, zwłaszcza w ujęciu średnio i długookresowym. Będzie obejmować badanie wartości oraz cech LSR z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu oceny jej efektów oraz wykorzystania nabytej wiedzy w kolejnym okresie. Jednym z głównych celów ewaluacji będzie ocena rzeczywistych i spodziewanych efektów. Ewaluacja będzie próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy nasze działania przyniosły pożądane efekty w odniesieniu do wykorzystanych zasobów.

LGD „Północne Mazowsze" w procesie wdrażania LSR wykorzysta dwa rodzaje ewaluacji:

- autoewaluacja (self-evaluation), tj. ocena stopnia realizacji LSR i osiąganych lub osiągniętych efektów, dokonywaną własnymi siłami, na podstawie zbioru informacji pochodzących z monitoringu i sprawozdawczości, wspartych dodatkowymi narzędziami oceny, z możliwością udziału w ocenie ekspertów zewnętrznych,
- ewaluacja zewnętrzna, tj. ocena zleconą zewnętrznemu wykonawcy z doświadczeniem w zakresie badań LSR.

Ewaluacja LSR (on-going oraz ex-post) to narzędzie specyficzne i wymagające wiedzy z zakresu funkcjonowania Podejścia Leader oraz zmian zachodzących w otoczeniu z uwzględnieniem szczególnych zasad związanych z RLKS. Trójsektorowość oraz oddolny charakter wdrażania mają bowiem kluczowe znaczenie dla osiągnięcia założeń, stąd potrzeba uwzględnienia w badaniu nie tylko danych ilościowych, ale także poziomu zaangażowania lokalnej społeczności czy efektów współpracy pomiędzy różnymi podmiotami. Ocena musi również uwzględniać analizę procesu wdrażania – w aspekcie rzeczowym i finansowym oraz w odniesieniu do jakości procesu.

W okresie programowania 2023-2027 będą realizowane ewaluacje własne on-going (corocznie) oraz zostanie zlecone na zewnątrz jedno badanie ex-post (po zakończeniu realizacji LSR).

Ewaluacja on-going będzie realizowana w formie warsztatów refleksyjnych. Celem warsztatu będzie bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR, by, lepiej rozumieć osiągane rezultaty i umieć z wyprzedzeniem oszacować, w jakim stopniu zbliżają się one do osiągnięcia celów. Przy czym zostanie rozszerzona formuła badania o rekomendacje z określeniem terminu i osób odpowiedzianych za ich realizację.

Ewaluacja zewnętrzna ex-post zostanie przeprowadzona do końca 2028 roku (maksymalnie do połowy 2029 roku). Ewaluacja zewnętrzna może zostać zlecona wspólnie, tj. badanie obejmuje kilka lub wszystkie LGD z terenu województwa. Badanie ewaluacyjne ex-post będzie obejmowało w szczególności ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość. Będzie ona dotyczyć następujących obszarów badawczych: ocena wpływu na cel/cele LSR; kapitał społeczny, przedsiębiorczość, współpracę, osoby młode, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji, innowacyjność, funkcjonowania LGD, proces wdrażania oraz wartość dodaną podejścia LEADER i innych (jeśli zajdzie taka potrzeba).

Badanie będzie miało charakter całościowy w kontekście postawionych pytań ewaluacyjnych. Do analizy zostaną wykorzystane dostępne metody i techniki badawcze, adekwatne do zakresu badania, obszaru i uczestników. Dzięki temu możliwe będzie zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału oraz wypracowanie rekomendacji na poziomie eksperckim. Wykorzystana zostanie przede wszystkim koncepcja triangulacji metodologicznej, zapewniająca zróżnicowanie źródeł danych, metod i perspektyw badawczych. Kluczowy będzie również partycypacyjny charakter badania na każdym jego etapie, z wykorzystanie metod partycypacji stosowanych przy przygotowaniu i aktualizacji LSR. Rzetelna ocena efektywności wdrażania LSR będzie również oparta o ocenę stanu realizacji zobowiązań oraz wyników badań monitoringowych oraz przy uwzględnieniu wyników ewaluacji wewnętrznych on-going.

Proces monitoringu i ewaluacji został dostosowany do specyfiki obszaru i przygotowanej LSR. Wykorzystano doświadczenia dwóch perspektyw programowania UE, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń z okresu 2014-2020(2). Zapewniło to odpowiedni dobór elementów podlegających bieżącemu monitoringowi oraz okresowej ewaluacji. Nabyte doświadczenia okazały się również istotne przy określeniu czasu, w jaki została zaplanowana ewaluacja ex-post oraz ewaluacje wewnętrzne poparte badaniami monitoringowymi.

Wnioski i rekomendacje z prowadzonych badań powinny być podstawą do podejmowania działań zaradczych, jeśli pojawiłoby się zagrożenie nie osiągniecia kamieni milowych określonych w umowie ramowej, czy poziomów realizacji wskaźników produktu i rezultatu. Istotna będzie również ocena poziomu zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem przewidzianym w LSR. Będzie to przesłanką do podejmowania decyzji o jej aktualizacji.

W procesie monitoringu wdrażania LSR jednym z głównych narzędzi badawczych, będzie **ankieta monitorująca** - kierowana do wszystkich beneficjentów i grantobiorców operacji podejmowanych w ramach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PS WPR na lata 2023-2027. Ankieta będzie służyła monitorowaniu stopnia realizacji wskaźników realizacji LSR. LGD po uzyskaniu informacji od Instytucji Wdrażającej o wystawieniu płatności, na bieżąco będzie wysyłać ankietę do Beneficjentów, a w przypadku projektów grantowych po zatwierdzeniu wniosku o płatność złożonego przez realizatora zadania grantowego. Wypełnienie ankiety będzie obowiązkowe dla wszystkich podmiotów, które otrzymały wsparcie finansowe na realizację działań za pośrednictwem LGD. Biuro LGD sprawować będzie nadzór nad zbieraniem danych z ankiet.

Sprawozdanie z realizacji LSR za poprzedni rok wynikające z umowy ramowej, które zawiera finansową i rzeczową realizację celów i wskaźników oraz efekty ewaluacji wewnętrznej (warsztat refleksyjny), LGD będzie składać corocznie do Instytucji Wdrażającej. Monitoring wykonywany będzie wewnętrznie w ramach pracy biura oraz Zarządu LGD.

10.2 Sposób wykorzystania wyników z monitoringu i ewaluacji

Informacje uzyskane w wyniku badań oraz podejmowane działania zaradcze (jeśli wystąpi taka potrzeba) zapewnią terminowe i skuteczne wdrażania LSR, odpowiednią jakość stosowanych procedur, wyższą efektywność lokalnych kryteriów wyboru czy jakość świadczonych przez LGD usług. Dzięki temu zwiększy się szansa na osiągnięcie założeń LSR. Wynika badań mogą stać być również przesłanką do zmiany zasad funkcjonowania LGD, czy zmian w LSR, w szczególności w zakresie aktualizacji problemów lub potrzeb oraz dostosowania budżetu, wskaźników lub innych założeń do zmieniających się warunków otoczenia LSR.

Okres przygotowań LSR przypadł na trudny okres po pandemii COVID-19 oraz spowolnienia gospodarki z powodu inflacji, wysokich stóp procentowych, ograniczania inwestycji oraz gospodarczych skutków napaści Rosji na Ukrainę. Eksperci zakładają spadek PKB poniżej poziomu sprzed pandemii. Inflacja również powinna spowolnić, jednak utrzyma się na poziomach wyższych niż przed pandemią. Sąd konieczność cyklicznej analizy otoczenia LSR. Mamy w tym zakresie doświadczenia z poprzedniego okresu programowania.

Z tego punktu widzenia systematyczne monitorowanie stanowi ważną część codziennego zarządzania organizacją i wdrażaną LSR. Dostarczane informacje pozwolą uzyskać wiedzę o występowaniu problemów i rozbieżnościach w realizacji planów czy osiąganiu celów.

W przypadku wykrycia istotnych problemów na etapie wdrażaniem lub zarządzania LSR, LGD przygotuje i wdroży program naprawczy. Program ten zostanie stworzony przy udziale pracowników Biura, członków organów LGD oraz pozostałych

członków Stowarzyszenia. Będzie podlegać akceptacji w samorządzie województwa (poprzez np. akceptację zmienionej LSR). Proces monitoringu został połączony z Planem komunikacji w celu zaangażowania odpowiednich grup społecznych (adresatów LSR, ludzi młodych, seniorów czy osób w niekorzystnej sytuacji).

10.3 Procedura ewaluacji i monitoringu

Procedura określa przebieg procesu monitorowania i ewaluacji.

Zakres procedury: Proces obejmuje czynności w zakresie monitoringu i ewaluacji od momentu powołania Koordynatora do momentu publikacji Raport z ewaluacji ex-post.

Założenie ogólne: Monitoring będzie procesem ciągłym, przy czym wyniki będą gromadzone półrocznie lub kwartalnie. Ewaluacja będzie prowadzona okresowo. W ramach ewaluacji on-going raporty będę sporządzane w kwartale następującym po roku, którego badanie on-going dotyczy. W przypadku ewaluacji ex-post raport powstanie po realizacji LSR lub na końcowym etapie wdrażania.

Osoby odpowiedzialne: Nadzór nad procesem monitoringu i ewaluacji będzie sprawować Zarząd.

Proces monitoringu i ewaluacji on-going będzie prowadzony przez wybranego koordynatora, we współpracy z pracownikami Biura LGD lub przez eksperta zewnętrznego. Proces ewaluacji ex-post będzie prowadzony przez doświadczoną firmę zewnętrzną.

Przebieg procedury:

1. Zarząd powołuje Koordynatora ds. Monitoringu i Ewaluacji.
2. Wsparciem działań koordynatora są pracownicy Biura LGD lub eksperci zewnętrzni.
3. Koordynator określa czynności niezbędne do pozyskania danych i informacji, dokonuje wyboru narzędzi adekwatnych do zakresu badania.
4. W procesie monitoringu i ewaluacji wykorzystywane będą różnorodne narzędzia oraz partycypacyjne metody zapewniające zaangażowanie lokalnej społeczności, stosowane wcześniej przy przygotowaniu i aktualizacji LSR, żeby możliwa była kompleksowa analiza danych, zebranie reprezentatywnych opinii i wykorzystanie wniosków.
5. Koordynator może zwrócić się do Zarządu w sprawie powołania Zespołu ds. Monitoringu i Ewaluacji.
6. Koordynator/Zespół ds. Monitoringu i Ewaluacji mogą zwrócić się do Zarządu o zlecenie ocen/ekspertyz zewnętrznych.
7. Dane są gromadzone systematycznie, z zachowaniem śladu rewizyjnego. Wykorzystywane są do tego arkusze kalkulacyjne lub systemy informatyczne wspierające obsługę wniosków.
8. Przeprowadzone badania ewaluacyjne obejmują co najmniej ocenę na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość.
9. Zakres monitoringu i ewaluacji oraz elementy podlegające ocenie zostały określane w Tabeli Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going / ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.
10. Z badań monitoringowych/ewaluacyjnych powstają sprawozdania/raporty. Struktura sprawozdania/ raportu stanowi odzwierciedlenie zakresu badania. Dokumenty są przyjmowane przez Zarząd.
11. Sporządzane informacje / raporty będą przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków i podawane do publicznej wiadomości m.in. poprzez umieszczenie na stronie internetowej i udostępnione do wglądu w Biurze LGD (upowszechnienie wyników). Będzie to forma zachęty do dyskusji o działalności LGD i Zarządu.
12. W przypadku wydania rekomendacji Zarząd wskazuje osobę/osoby odpowiedzialne za ich realizację i określa terminy ich wdrożenia.
13. Monitorowaniem terminowości realizacji rekomendacji zajmuje się Koordynator/Zespół ds. monitoringu i ewaluacji. Jeśli wdrożenie rekomendacji nie jest możliwe w wyznaczonym terminie – wnioskuje się o zmianę terminu lub podjęcie dodatkowych działań warunkujących wykonanie rekomendacji.
14. Za realizację rekomendacji lub uzasadnienie przyczyn odstąpienia od ich realizacji odpowiada Zarząd.
15. Zakończeniem procesu monitorowania i ewaluacji jest przedstawienie przez Zarząd na WZC raportu z ewaluacji ex-post wraz z informacją o poziomie wdrożenia rekomendacji.

Wykonawca badań monitoringowych oraz ewaluacji on-going (własna): Koordynator/Zespół ds. monitoringu i ewaluacji, możliwość wsparcia przez ekspertów zewnętrznych, możliwość zlecenia wykonania ocen/ekspertyz zewnętrznych.

Wykonawca badania ex-post: Firma zewnętrzna posiadająca doświadczenie w realizacji ewaluacji LSR.

Czas realizacji badania: W początkowym okresie wdrażania (2024-2025) dane monitoringowe będą zbierane w okresach półrocznych. Po ogłoszeniu naborów wniosków będzie potrzebny czas do ich oceny i zawarcia umów, dlatego analiza danych rzeczowych i finansowych w okresach półrocznych będzie wystarczająca. Od I kwartału 2026 roku monitorowanie będzie prowadzone co kwartał, w związku z koniecznością osiągniecia:

- 50% poziomu zakontraktowania budżetu do 31 grudnia 2027 roku (II kamień milowy).

Zapewni to bieżące informacje o postępie wdrażania LSR i umożliwi podejmowanie działań zaradczych, gdyby tempo wdrażania nie było wystarczające dla osiągniecia założeń wynikających z umowy ramowej.

W celu wzmocnienia efektów bieżącego monitoringu zostanie dodany proces ewaluacji on-going (ewaluacji własnej) realizowanej corocznie w terminie do końca I kwartału roku następującego po okresie badawczym.

Proces wdrażania LSR miał rozpocząć się ogłoszeniem naborów w połowie 2024 roku, faktycznie rozpoczął się ogłoszeniem pierwszego naboru na początku 2025 roku. Pierwsze efekty będą możliwe do weryfikacji najwcześniej w 2025 roku. W początkowym okresie może nastąpić kumulacja naborów ogłaszanych przez wszystkie LGD w województwie, dlatego potrzebny będzie dłuższy czas na ocenę złożonych wniosków. Nie będzie zatem możliwe dokonanie ewaluacji zewnętrznej średniookresowej, gdyż nie będzie ku temu wystarczających danych. Potrzeba wykorzystania obiektywnej oceny procesu wdrażania zostanie zapewniona przez udział w warsztatach refleksyjnych ekspertów zewnętrznych.

10.4 Źródło danych.

Dane źródłowe będą pozyskiwane z dokumentacji własnej gromadzonej przez LGD, z samorządu województwa lub systemu informatycznego – jeśli będzie dostępny, z GUS oraz badań ankietowych. Istotnym źródłem będą bezpośrednie wywiady z beneficjentami, analiza pomysłów/inicjatyw zgłaszanych przez mieszkańców dotyczących funkcjonowania LGD i wdrażania LSR w ramach stworzonego systemu zachęt lub wizje lokalne w miejscach realizacji projektów / grantów. Informacje będą pochodzić od różnych interesariuszy z obszaru LSR, żeby zastosować jak najszerszy poziom włączenia i uzyskać reprezentatywne wyniki.

Dane statystyczne dostarczą obiektywnych informacji na temat zmian w obszarze badania i jego otoczeniu. Będą obejmować zjawiska demograficzne, rynek pracy, lokalną gospodarkę oraz sytuację społeczną. Zakres analizy będzie również obejmować dane ilościowe o prowadzonych naborach, postępie rzeczowym, efektach realizacji Planu komunikacji, Planu szkoleń oraz dane finansowe. Dane będą dotyczyć tych elementów, które stanowią kluczowe zobowiązania wynikające z zawartych umów. Kluczowym źródłem danych będą również badanie jakościowe, obejmujące w szczególności wywiady z członkami LGD, pracownikami Biura LGD oraz przedstawicielami organów stowarzyszenia (Zarządu, Rady decyzyjnej, Komisji rewizyjnej) oraz przede wszystkich odbiorcami pomocy. W badaniu będą uwzględnione opinie tych podmiotów, które nie uzyskały wsparcia. Wywiady będą prowadzone przy wykorzystaniu instrumentów adekwatnych do grupy interesariuszy, żeby włączyć do badania wszystkich zainteresowanych. Na potrzeby wywiadów stworzymy scenariusze dostosowywane do równych odbiorców. Zebrane dane będą wykorzystane nie tylko do oceny wdrażania LSR, ale będą podstawą do formułowania rekomendacji.

Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going/ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.

Wyszczególnienie	Podstawowe źródła danych / rodzaj i częstotliwość badania	Analiza i ocena danych
Efektywność pracy Biura LGD i organów LGD, w tym jakość doradztwa, stan realizacji Planu komunikacji/Planu szkoleń oraz działań animacyjno-integracyjnych i wyłączeniowych skierowanych do lokalnej społeczności, dostępność Biura, sprawność podejmowania decyzji przez LGD oraz stosowanie obowiązujących przepisów i wytycznych – zarządzenie LSR	opinia przełożonego, wywiady z beneficjentami i członkami LGD, badania ankietowe, wyniki kontroli, anonimowe ankiety, wywiady, dokumentacja własna LGD M6, M3, E1, EX	Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków, ocena jakości prowadzonych działań i ich skuteczności w odniesieniu do założeń LSR, jakość doradztwa, adekwatność działań komunikacyjnych i szkoleniowych, zaangażowanie i chęć rozwiazywania problemów. Kryterium: Efektywność
Postęp rzeczowy LSR w zakresie stopnia osiągnięcia mierzalnych wskaźników wykonalności celów – wdrażanie LSR	dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące/sprawozdania beneficjentów M6, M3, E1, EX	Stopień realizacji celów, przedsięwzięć, wskaźników; ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR; wpływ podejmowanych przez Biuro LGD działań na postęp rzeczowy; określenie stopnia realizacji poszczególnych operacji. Kryterium: Skuteczność i użyteczność, trwałość.
Postęp finansowy w zakresie stanu realizacji budżetu w poszczególnych naborach i możliwości osiągniecia kamieni milowych, z uwzględnieniem czynników zewnętrznych wpływających na tempo kontraktacji oraz tempo realizacji projektów – wdrażanie i zarządzanie LSR	dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące/sprawozdania beneficjentów M6, M3, E1, EX	Stopień wykorzystania budżetu LGD przeznaczonego na wdrażanie LSR w odniesieniu do podjętych środków, wpływ podejmowanych przez Biuro LGD działań na postęp finansowy, ocena trafności założeń finansowych LSR. Kryterium: Skuteczność i użyteczność
Harmonogram ogłaszanych konkursów	dokumentacja konkursowa, rejestr	Zgodność ogłaszanych konkursów z

oraz poziom zainteresowania beneficjentów ogłaszanymi naborami – wdrażanie i zarządzanie LSR	wniosków, rejestr doradztwa, listy obecności na spotkaniach szkoleniowych, licznik odwiedzin na stronie internetowej/na profilu w mediach społecznościowych, M6, M3, E1, EX	przyjętym harmonogramem, ocena stopnia realizacji zadań w ramach LSR Kryterium: Efektywność
Efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, zainteresowanie stroną internetową LGD oraz profilem w mediach społecznościowych, udziałem w ofercie informacyjno-promocyjnej, czytelność i skuteczność przekazu, przepływ informacji – zarządzenie LSR	dokumentacja własna LGD, licznik odwiedzin na stronie internetowej/na profilu w mediach społecznościowych, listy obecności, dokumentacja zdjęciowa, ankiety, wywiady M6, M3, E1, EX	Ocena skuteczności przepływu informacji w stosunku do osiągniętych rezultatów, badanie efektów dotarcia do poszczególnych beneficjentów, liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD, skuteczność animacji lokalnej społeczności. Kryterium: Skuteczność i efektywność
Jakość procedur oceny i wyboru projektów oraz efektywności lokalnych kryteriów wyboru – wdrażanie LSR	dokumentacja własna LGD, dokumentacja konkursowa, wyniki kontroli, rejestr wniosków, rejestr umów, analizy wewnętrzne, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady M3, E1, EX	Sposoby i efektywność przepływu informacji, sprawność w podejmowaniu decyzji, skuteczność stosowania procedur, analiza zgodności oceny projektów z LSR, wg lokalnych kryteriów wyboru w odniesieniu do przyjętych zasad i Wytycznych, ocen jakości stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur Kryterium: Skuteczność i trafność
Postrzegania LGD w otoczeniu, ocena jakości partnerstwa – zarządzenie LSR	dokumentacja własna LGD, rejestr umów, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady M3, E1, EX	Skuteczność, użyteczność i trwałość wykorzystywanych narzędzi promocji
Identyfikację zmian w otoczeniu LSR i czynników zakłócających, żeby możliwe było podjęcie działań zaradczych – wdrażanie LSR	analiza danych GUS, dokumentacja własna LGD, ankiety, wywiady E1, EX	Efektywność, trafność i trwałość aktywizacji lokalnej społeczności

Legenda:

M – monitoring; M3 – Monitorowanie kwartalne od 1 kw. 2026, M6 – Monitowanie w okresach półrocznych w latach 2024-2025

E1 – ewaluacja on-going realizowana w okresach rocznych (do końca 1 kw. po zakończeniu roku)

EX – ewaluacja ex-post – 1 badanie do końca 2028 roku (max do czerwca 2029 roku)

Załączniki do LSR:

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu	Grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
	C.1 Poprawa jakości komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej		
1 054 079	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych	mieszkańcy, osoby prawne, osoby nieposiadające osobowości prawnej	konkursy
454 747	P. 1.2 Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje	mieszkańcy, osoby prawne, osoby nieposiadające osobowości prawnej	konkursy
	C.2 Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury publicznej i poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu		
1 100 000	P.2.1 Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej	mieszkańcy, turyści, seniorzy, osoby młode, osoby w niekorzystnej sytuacji, osoby prawne, osoby nieposiadające osobowości prawnej	konkursy
47 058	P.2.2. Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności	mieszkańcy, przedsiębiorstwa	granty
47 058	P.2.3. Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji	mieszkańcy	granty
47 058	P.2.4. Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne	mieszkańcy	granty

Formularz 2: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Poprawa jakości komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej													
Przedsięwzięcie P. 1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w sferze usług dla ludności i przetwórstwa produktów rolnych	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0	0	20	50	40	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 1.2 Rozwój firm świadczących usługi dla ludności, w tym zajmujących się produkcją opartą na przetwórstwie płodów rolnych, wspieraniu firm wprowadzających innowacje	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0	0	16	100	0	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1 Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR (R.37)		0		0		20		40		0		0		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.1.2 Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR (R.39)		0		0		16		0		0		0		0
C.2.	**Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury publicznej i poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu**													
Przedsięwzięcie P. 2.1 Doposażanie i rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej	Liczba nowych, zmodernizowanych lub doposażonych obiektów infrastruktury publicznej	0	0	16	33	32	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 2.2 Poszerzanie kompetencji oraz wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności	Liczba inicjatyw	0	0	0	0	0	0	35	100	0	100	0	100	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 2.3 Działania aktywizacyjne dla seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji	Liczba inicjatyw	0	0	0	0	0	0	35	100	0	100	0	100	PS WPR

Przedsięwzięcie P. 2.4 Lokalne inicjatywy kulturalne i integracyjne	Liczba inicjatyw	0	0	0	0	0	0	35	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1, W.2.2, W.2.4 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR (R.41PR)		0		0		800		1 600		1400		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.3 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego (R.42)		0		0		0		0		700		0		PS WPR

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	**Program/Fundusz**			**Środki ogółem (EUR)**
	PS WPR	**EFRR***	**EFS+***	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2750000	0	0	2750000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	612500	0	0	612500
Razem	3362500	0	0	3362500

** Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.*

*** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0".*

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	Środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	0	0	920 626	20	550 000	40	400 000	60	879 374	80	0	100	0	100
EFS+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	0	0	920 626	20	550 000	40	400 000	60	879 374	80	0	100	0	100